

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Helyettes püspöki jelentés. — Egyházkerületi közgyűlésünk. — Egyházmegyei élet. — Tárca: Örtüzek. (Szalay Károlytól.) — Különlék.

Helyettes püspöki jelentés.

— Előterjesztetett az 1885-iki ker. közgyűlésen. —

Nagyméltóságú Elnök Ur!

Főtiszteletű Közgyűlés!

Midőn a múlt év szeptember hava 16-án a kora reggeli órákban — felhőtlen égből aláhulló villám gyanánt — átnyilalotta a sziveket s ajakról-ajakra szállott a hír: Nagy Péter meghalt! én is azok közé tartoztam, kiket a váratlan gyászeset mélyen megdöbbentett, sőt engem, őszintén bevallom, remegéssel töltött el.

Mélyen megdöbbentett, mert benne nemcsak egyházkerületünk ritka jelességeiben tündöklő főpásztorát, bölcs és erélyes, ékesszavu és buzgó egyik főgondnokát s így vezérferfiát, hanem egyszersmind egyetemes reformált egyházunk egyházi fejét tisztelte s időnek előtte vesztítette el.

Midőn a fellegekkel vivő bérceztetőn az erőteljes tölgy, az erdő koronája, egy szempillantásban derékben kettétörve, alázuhan, hullásának moraja betölti a levegő-egyet s az erdő összes fáit hús visszhanggal felelnek vissza... S bizony, a Nagy Péter kidőlt perczében is méltán kelhetett bus moraj közelben s távolban s ajkainkra vehetők mindnyájan a próféta panaszát: „Hullanak az erősek, a Libanon czedrusait tördeli a szélvész!!“

Nekem azonban, főt. közgyűlés! egyházkerületünkben eddig elfoglalt hivatalos állásomnál fogva, nemcsak a közvesztesség megdöbbentő érzetéből jutott ki osztályrészem. Törvényeink értelmében a püspöki szék megürültétől kezdve annak szabályszerű betöltéséig a püspöki hivatal folytatásának terhe a közjegyző vállaira nehezül s az imént tett azon őszinte vallomásom, hogy a váratlan gyászhir engem nemcsak megdöbbentett, sőt egész lényemet remegéssel töltötte el, hivatalos állásom e tör-

vényszerű következményében leli nyitját, magyarázatját Mélyen érzem, hogy parányi tehetségem teljességgel nem áll arányban a rám váró feladat nagyságával s fájt az a tudat, hogy arra a fényre, melylyel eddig a Nagy Péter szelleme egyházkerületünk püspöki székét beryogta, miattam borul homály. Epen ezért midőn magához hívá őt az élet s halál mindenható Ura s mint haldan az ő szolgáljához, így szólt hozzám is: „a hova küldlek téged, elmenj és valamiket parancsolok neked, megeselekedjed,“ remegve sohajték föl így: „Én Uram én Istenem!“

A végzet akarata előtt azonban meg kelle hajolnom; munkára vetém kezemet s azóta, fogyatékos erővel bár, de buzgó indulattal teljesítém kötelességeimet. És most midőn ideiglenes jellegű hivatalos állásom véget érendő, időközti sáfarkodásomról számot kell adnom, azon reményben találok biztatást, hogy egyházkerületem elnéző kegyességével meg fog engem ajándékozni.

Jelentésem hosszúra terjedne, ha hivatalos működésem részletes föltüntetését kísérteném meg, mert — bár nem világra szóló — de egyházkerületünkre, sőt egyházunkra nézve jelentős eseményekben gazdag vala az immár letűnt kilencz hónap története. A kimagasló mozzanatokot a következőkben jelzem.

Első szavam hadd legyen a hódolatteljes hála szava. Urunk Királyunk ő Felsége, kinek felséges trónjáról népek millióira élet és áldás árad szét, kegyelmességének kincstárából két szegény egyházközségünket, a vajda-hunyadi egyházmegyében a n.-rápoltit s a sz.-szolnokiban a tasnád-szántóit 100—100 frttal, iskola és templomépítés céljára, legkegyelmesebben segélyezni méltóztatott.

Az egyetemes konventnek Budapesten a múlt év november havában tartott nagyfontosságú üléseiben, társaimmal együtt, egyházkerületemet képviseltem. Én már az azt megelőzőtt napokban is részt vettem tanácskozásaiban a márcziusi konvent által kiküldött azon szűkebb körű bizottságnak, melynek feladata vala számbavenni középiskoláink oly szükségleteit, melyek az immár élet-

be lépett országos törvény folytán, hogy versenyképességünket biztosíthassuk, multhatatlanul fedezendő és pedig a mennyiben erre az egyház saját ereje nem elegendő, az állam segélyének igénybevételével. A bizottság tájékoztató előterjesztése alapján, a konvent indokolt feliratot intézett a vallás- és közoktatási miniszter urhoz, feltüntetve a szükséglet mérvét s kérve, hogy évenként 100,000 frt s a beruházásokra egyszer-mindenkorra ugyanannyi összeg utaltassék ki, és pedig átalányképen a konventnek, mint egyetemes egyházunk s iskoláink főhatóságának kezeibe. A kérdésnek — mint a legközelebbi napokban értesültem — kedvező megoldására biztos kilátásunk van. Részemről nem is kételkedtem az iránt, hogy tekintettel azon nagymérvű, áldozatokban gazdag szolgáltatokra, melyeket a hazai protestáns egyház a tanügy s ezáltal a hazai közművelődés érdekében a múltban teljesített s ezután is végezni kész, alkotmányos kormányunk s törvényhozásunk a teljes joggal kért támogatást megtagadni nem fogja s így iskoláink azon helyzetbe jőnek, hogy magas rendű küldetésüket, a nemes verseny terén, a haladó idő fokozottabb igényeinek megfelelően, teljesíthessék, mint eddig, úgy a jövőben is. A nagyméltóságú miniszter urtól a felterjesztésre immár megadott válasz fogja képezni a jövő hó 15-ére összehívott rendkívüli konventnek egyik legfontosabb tárgyát.

(Folyt. köv.)

Egyházkerületi közgyűlésünk.

A ref. collegium nagy terme teljes-teli megtölt d. e. 10 órakor a következő templomi emlékűnnepély miatt gyász feketébe öltözött képviselőkkel, lelkesz afaival s tagokkal.

Báró *Kemény* Gábor közlekedés- és kereskedelemügyi miniszter, s egyházkerületi főgondnok, ki már szerdán lejött, megnyitván az ülést, *Szász* Domokos h. püspök rövid megható imával vezette be a nagy napok munkáját.

Elnök főgondnok erre ama szép beszédet intézte a kerületi közgyűléshez, melyet mult számunkban szóról-szóra közöltünk.

A gyönyörű beszéd mély meghatottsággal hallgatattván végig, báró *Kemény* Gábor elnök támaszkodva a szabályra, hogy a tanácskozás első feltétele a megalakulás, felszólítja titkárt, olvassa föl a közgyűlés részvételre jogosított tagjainak névsorát. A névsor felolvastatván, jelenlevők gyanánt közel 200 név constatáltak.

Elnök: Miután több, mint 50 tag jelenléte constataltatott, a gyűlést törvényszerűnek jelentem ki. És most az igazgató-tanács javaslatba hozott tárgysorozatának 7. §-ra hivatkozván, melyszerint Nagy Péter püspök emlékére első napon ünnepélyes gyászűnnepély tartassék, azt hiszem, közös meggyőződésnek adok kifejezést, mikép a közgyűlés az igazgatótanács javaslatához hozzájárul, s midőn ezért jegyzőkönyvi helyeslést mond ki, felkérem a tagokat, hogy a belső-farkasutczai templomban — miután épen 10 óra, a kitűzött istentisztelet órája — testületileg menjünk át.

A közgyűlés e napi tanácskozását elhalasztva, tagjai a templomba mennek.

Szász Gerő Nagy Péter fölött.

A belső-farkasutczai ódon templom góth ivei fekete gyászba vonva várták a közönséget, mely zsufolásig megtöltötte az öblös nagy templomot.

Kivül a homlokzat szintén feketébe vonva, számos gyászlobogót lengetett.

Benn a háttérben levő orgona a tetőtől a talpazatig gyászban, hasonlóképpen a szószék, a padok és a falak körös-körül végig. Úgy a karzatok is, melyen ugyancsak diszes hölgyközönség foglalt helyet, miként a templom hátsó felében is, mely szintén a nőknek volt fenntartva s oda külön kapun szolgált a bejárás. A hivatalos egyéniségek és a közgyűlés tagjai oldalt bocsáttattak be, a karjaikon gyászfátyollal jelölt rendező-bizottság és a rendőrök által.

A szószék előtt az urvacora-osztás helyén állott a magas ravatal, egy leterített koporsóval, körülveve déli növényekkel. A koporsó elején Nagy Péter arc képe volt látható. Közvetlen körül a felszentelendő ifju papok álltak.

A templomban ekkora és ily diszes közönség emberemlékezet óta nem volt. A notabilitások sora lapunk keretében kimeríthetetlen. A diszhelyen báró *Kemény* Gábor és báró *Bánffy* Miklós ő excellenciája ült, mellettük sor szerint báró *Jósika* Lajos, a r. kath. igazgatótanács elnöke, gróf *Esterházy* Kálmán Kolozsmegye főispánja, dr. *Haller* Károly Kolozsvár polgármestere, mindenik a megyei és városi tisztikarral.

A koporsó mellett jobbra ültek a nők, és a gyászoló család: özv. *Nagy* Péterné, sz. br. *Wesselényi* Krisztina, dr. *Nagy* József Kolozsmegye főorvosa, az elhunyt fia, továbbá *Szabó* Samu az elhunyt veje és ezek családja.

Balfelől ültek a férfiak; fejnél a közös hadseregbeli és honvéd törzstisztikar. A papság tömör sorokban a koporsó lábánál levő padokban foglalt helyet.

Miután az invocatiót és a CCXXXIV. dicséretet elénekeltük, a Kolozsvári dalkör zengett el a karzaton egy megható gyászeneket, melynek kivált édes pianoja mély hatást tett a diszes közönségre.

Most Nt. *Szász* Domokos h. püspök és püspökjelölt mondott az ő szónoki szokott erejével gyönyörű imát, ecsetelve az elhunyt fölötti veszteséget s az egyházra az ég áldását kérve. Imája a minden felekezeti közönségre leirhatatlan hatást gyakorolt.

Midőn a szószékről csöndesen leszállott, ismét a „Kolozsvári Dalkör“ kellemes accordjai hangzottak föl. Ezután egy egyházi himnust énekeltek.

Most következett prot. egyházi szónoklatunk egy oly remeke, mely *Szász* Gerő esp. afa ismert gyönyörű stíljének, szónoki véralkatának, a legkritikusabb közönség előtt való hosszas gyakorlatának is még valóban szerencsés sikere vala. Minden hallgató — pap és világi — osztatlan és föltétlen magasztalással említé a nap e nagy eseményét, mely egészen méltó volt a nagy próféta lélek emlékéhez. Tartózkodni akarunk a dicsérettől, nehogy elfogultaknak lássunk s azért egyik helyi első-rangu napilapnak adjuk át a szót. A „Kol. Közlöny“ ez napi száma így irt:

Szász Gerő beszélt ma, a belső-farkasutczai templomban. Emlékbeszédet tartott Nagy Péter fölött. E kiváló szónoklattal a mult év vége felé elköltözött férfinak hozzá méltó emlékoszlopot emelt. Lelkiismeretes gond

és szorgalom a mű anyagának összegyűjtésében, tisztult izlés és biztos szónoki gyakorlottság annak megválasztása és elrendezésében, bő invencio és alkotó erőben gazdag lélek, melyet ama nagy férfiú iránti tisztelet és szeretet érzelme inspirált: ily tényezők, csoda-e, ha valóban kiváló szónoki művet hoztak létre. Óhajtanók, hogy a t. szónok beszédének kiadása által nyújtana alkalmat annak teljes egészében való élvezésére azoknak is, kik azt nem hallhatták: mi addig is, míg ez megtörténék, teljesítjük azt a kötelességet, hogy a beszédet vázlatban adjuk.

A beszéd szerkezetére nézve, szónoklati alakba öntött életirat; mely a midőn a N. P. gyermek- és ifjuskorának és későbbi élettörténetének főbb mozzanatait felmutatja, egyszersmind híven ecseteli nemzeti életünk ama nagy korszakát, mely a vázolt életpályának nem csupán keretül szolgált, hanem arra a legelhatározóbb befolyással is volt; és így az életrajzzal párhuzamosan haladó igen érdekes korrajzot is nyerünk. De további jellemzés helyett, kísérik végig legfőbb mozzanataiban magát a beszédet; hadd szóljon az önmagáért!

Hangulatteljes bevezetés után, melyben már röviden, de találó vonásokkal jelezve van, hogy N. P. az egyház terén egy szónoklati modor, mint a theologiai felfogás tekintetében minálunk a határkövet képezi a régi és az új között, — az ünnepeket első gyermek- és ifjuskorában mutatja be a szónok. Szól az apai szigornak és az édes anyai szeretetnek jótékony hatásáról, mely egyik tényezője volt annak, hogy kissé a könnyűvérű gyermek lassanként és a későbbi küzdelmekben lelkileg megedződve ékes pályáját oly díszösösen végezte: „valamint az a nap szép, fölséges, mely fellegek közt kél és ragyogva nyugszik alá.“

„Tüneményes idők, csodálatos korszak“ következett. „Az a korszak volt ez a nép életében, midőn a megváltó ott jár a Gennezaret tava helyett a Duna-Tisza partjain és a vakok látnak, a bénák meggyógyulnak és Lázár, a meghalt nemzet, kikél háromszázados sírjából.“ E nagy korszak igen élénk ecsetelése után kérde szónok: „Vagy mit tartoznak ezek a dologra? Csupán annyit, mint a termőföld és a kedvező természeti viszonyok a gazdag aratásra; mint a szív dobogása, a mindennapi kenyer és a levegő az életre.“ Szóval, ama nagy korszak fejleményeiben és eseményeiben találja fel szónok Nagy Péternek jelleméhez a kulcsot; egész életéhez a döntő indokokat.

Igy, már a politikai tér harcosainak, egy Wesselényi, egy Széchenyinek példája és munkássága fejlesztő és irányadó befolyással volt az akkori ifjúságra; de még sokkal nagyobb mértékben voltak a nemzet vatesei, költői.

„Kisfaludy Sándor, kinek regéiben a nemzeti fájdalom lüktet; Berzsényi kétségbeesése: „Romlásnak indult hajdan erős magyar“; Kölcsei tragikus hangja, hogy „nem leli honját a hazában“; Kisfaludy Károly „Rákóczi szántó“-ja, majd Vörösmarty „Zalán futása“ és a „Szózat“, melyben remény és emlékek, hit és balsejtelem, az önbizalom és a nagyság érzelmei vegyülnek: úgy hatottak, mint az ítélet trombitája.“

A nagy költők és az általok elővarázsolt nagy idők hatásán, „az eszmék forrongásában, a népszellem vajudásainak kitörései közt, az ifjú N. P. lelke szárnyakat eresztett,“ és szárnyaló, kereső lelke előtt feltárult az a ragyogó világ, mely mindent ígért, mindennel biztatott és a melynek neve: e s z m é n y .“

Szemei a végtelenségbe merültek el, „keresve a magasztost, a fenségest, az örökkévalót. S midőn jöttek

az élet megpróbáltatásai, nem hogy leszállították volna őt ezek eszményi világának magaslatából, sőt annak legmagasabb régiójába, a vallásos, eszményhez, az Istenhez emelték. Ehez képest természetes volt, hogy a költői lelkü ifjú husz éves korában magára öltötte a papi palástot. Mert papnak és költőnek a hivatása ugyanaz. „Pap és költő egyaránt keresi az örök igazságot, az erkölcsi szépet, a fenségest, az eszményit: azokat, a melyek nem láttatnak.“

„Nagy Péter lelkében ott volt az égi szikra születe pillanatában. De mert — szerencséjére — nem tartozott ama zseniekhez, kik mindent csak isten kegyelméből várnak, korán fejlett gyermekségétől fogva tanult, tanult véghetetlen sokat; érezve azt, hogy a ki tanítani akar, annak tudni kell.“ Tanulmányozta a bölcsészetet, mert jó korán meg értette, hogy „a bölcsélet teszi az embert képessé, hogy a tudományok magvát átértse és magában felolvaszsa, mert az szervezi munkásságunkat egységesen és központosítja a lelki erőket tervszerűen.“ Az ókori klasszikusokban az örök-szellem kisugárzását találta s általok elsajátította a műalkotás, a tisztaság és szabatoság előnyeit: Cicero bölcsészeti ékesszólását és Virgil költői emelkedettségét, mely abban áll, hogy festéséhez igazság legyen és kifejezései a tárgyhoz és átértett eszméhez alkalmazottak.

A természet felséges könyve sem maradott zárva előtte. Sokat olvasott ebből is, de nem úgy, mint azok, a kik fellelik a természet életében a törvényt, de a törvényadót nem. Ő nem tartozott ezek közé. „Látta a természet millió teremtményét, üveglencsével megfigyelte idegrendszerüket, de leborult a parányi állatok titka előtt. Szomjuhozó, szerető lélkével elmerült a virágos mezők bűbájos szépsége, és a bámulat csodálatával állott az előtt, a ki adta a virágnak az illatát, színét, költészetét. Látta a kiterjesztett menny boltozatát, és ama ragyogó, fénylő világok forgásában megtalálta azt a láthatatlan kezet, mely mindeneket bölcsen kormányzott; megtalálta a végesben a véghetlent; az elmulandóban az örökkévalót.“ Im Nagy Péterben a költőnek és papnak egymásra hatása, összeolvadása!

„Fáradtságot nem ismerő szeretettel tanulmányozta a német, francia és különösen a legtartalmasabb modern irodalmat, az angolt,“ hasonlóképp az egyházi irodalom remekeit.

A theologiai harcoknak, melyekben egyfelől a kegyeskedő és szemforgató orthodoxia, másfelől a sivár, a terméketlen rationalismus álltak szemben egymással, szörzalhasogató vitáiban nem találta kedvét. Hanem az evangéliumot hirdette. „Követte Jézust Kapernaumba, a kánai menyegzőbe, Lázár sírjához, az olajfák hegyére és a Galgotára. Hallgatta beszédét, e színmézét a bölcsességnek“ s mit mesterétől halott és tanult, azt embertársai vigasztalására, világosítására, építésére használta fel. Beszédei vel hazafias missiót is teljesített; ama gyászos napokban, az elnyomatás idejében mily hatalmasan tudta ékes szólásával élesíteni és erősíteni a csüggeteg honfiai reménységet!

És a szorosabb értelemben vett tettek mezején is fényes érdemekkel tündöklött. A nemzeti önvédelem dicső, de vészes idejében pillanatig sem habozva, „oda állott a nemzet harcosai közé, a tudomány fegyverével. És azután, ha humanitárius intézetek felállításairól, ha irodalmi vállalatról vagy bárminő közérdekű intézet létesítéséről volt szó, N. P. ott volt munkássága, áldozatkészsége és bölcs tanácsa támogatásával. A társadalmi élet minden fontos kérdése benne hű barátot és munkást ta-

lált. A napi politika zsbongó küzdelmei nem valának kedve és izlése szerintiék; ép azért, egyetlen esetet kivéve, annak igen gyakran személyes és pártdekektől vezérelt harczeitől magát távol tartotta; belátván azt, hogy másnemű mező az, hol a pap számára hivatásához illő babér terem.

„Valódi érdemei leltek megjutalmazást, midőn az erdélyi egyházkerület a püspöki székbe emelte. Annak szentelte minden erejét. Kifáradhatatlan a kötelesség teljesítésében, lelkiismeretes az igazgatásban, igazságos az ítéletben, elnéző, könyörületes a tévedések iránt. Pátriárchánkká avatta fel kora és bölcsessége. Anyaszentegyházunk mostani szervezete az ő kormányja és derekas munkálkodása következtében jött létre; és a magyarországi öt ref. superintendentia uniojának ő volt dajkája, éllettő lelke.“

„És ha mindennek rendben voltak, és ha dolgát elvégezte: akkor kiment kis földi paradicsomába, melyet ő „*kertjének*“ nevezett. Egy exotikus bokor, egy rózsató, egy kis virág nyílása, színe, illata, vagy a madár éneke úgy hatottak rá, hogy a ki látta, így kiáltott fel: ime egy boldog ember!“

Boldog is volt; mert egy más paradicsommal is, megáldotta az isten: jó gyermekekkel, nyolcz szép unokával, kiknek körében maga is gyermek volt.

De megzendült a rettenetes ítélet: „Elveszem a te szemeidnek kívánságát, és leviszem a sirba! Miután egyetlen leányát elvesztette volna, „a múlt nyáron egyszerre vesztette el két gyönyörű, serdülő unokáját, és másik kettő ugyanazon betegségben, az élet és halál közt lebegett.“ . . . Az erős és Istenben bizó férfiú a lelkét elküldötte az Istenhez vigasztalásért. . . . Lelke nem tért vissza, ott maradt. . . . És szíve megtört, ketté szakadt!“

„Ne sirassuk őt. Hiszen lelkemben nem tudok megválni ama husvétii evangéliumtól: „*Nagy reggel, a hétnék első napján, menének a nők a koporsóhoz, kik látának egy ifjút, a ki monda nekik: Nincsen itt!*“

Ez a mi vigasztalásunk. Abban a sirban csak az nyugszik, a mi a mulandóságé volt. A szebb rész, szelleme, emléke a miénk. Ez fog tanítani minket: lelkesülni az eszményi, a szent dolgokért; s ha kell, életünket áldozni a kötelességteljesítés szolgálatában.“

„Emléke egyesítsen munkálni azokat, melyekben ő példát hagyott: akkor virágozni fog anyaszentegyházunk és ez lesz az ő legméltóbb, soha el nem muló pantheona.“

A megható erővel előadott beszédről mégsokezorta elismerőbben irtak a „Magyar Polg.“ és az „Ellenzék.“ A „Magyar Polg.“ így irt:

Alig lehetett volna valaki méltóbb, hogy a Nagy Péter, „az ő szellemét idézze.“ Mindkettő pap és költő; mindkettő sokat hányatott és szenvedett hazafiságáért; mindkettő a társadalom tevékeny tagja és mindketten hasonló családi viszonyok között! atyai szigor, ezzel szemben anyai gyöngéd szeretet. Ha valaki, úgy e két férfiú teljesen megértheték egymást. Nem lehetett volna valaki hivatottabb, — hogy „az ő szellemét idézze.“ — Az ünnepély végeztével a közgyűlés tagjai testületileg tiszteltek báró *Kemény* Gábornál és gróf *Bánffy* Miklósnál, mint az egyházkerület hivatalban legidősebb főgondnokainál. — Mindkét tisztelgésnél *Szász* Domokos helyettes-püspök tartott rövid üdvözlő beszédet, hangot adván meleg szavakban a legjobb kívánatoknak az érdekes vezérférfiak iránt. A megtisztelték a szívélyes és szivből jövő üdvözlésekre meghatva válaszoltak, s szavainak különös súlyt adott az, hogy mindketten érinték válaszukban ama forduló pontot, mely az egyházkerület

beléletében beállott, s melynek kedvező megoldása tekintetében bizalommal fordultak a közgyűlési tagok legjobb meggyőződéséhez, a mi egyszersmind az egyház java és érdeke is. Élénk éljenzés fogadta az érdekes férfiak lelkes válaszait a tisztelgők részéről, kiknek soraiban ott láttuk az erdélyi ref. egyházkerület minden kitünőségét, valamint a közgyűlés összes megjelent tagjait is. A hivatalos tisztelgések végeztével szívélyes beszélgetésbe bocsátkozott a két főgondnok a tisztelgőkkel, kik aztán rövid időn eltávoztak.

— Második nap. —

Csütörtökön több gyűlés nem lévén a 19. pontból álló program letárgyalására ez nap másodsor d. e. 10 órakor jöttek össze a közgyűlés tagja. Számuk igen jelentékeny szaporodást mutatott, elannyira, hogy ilyen népes gyűlésre a legöregebb tagok sem emlékeztek.

Elnök br. *Kemény* Gábor miniszter az ülést megnyitván, felszólítja *Bodor* Antal titkárt a jegyzőkönyv felolvasására.

Megjegyzés nem lévén, jegyzőkönyv hitelesítettik.

Elnöki betérjesztések jelentetnek be. Br. *Prónay* Dezső részvétét írásban fejezi ki *Nagy* Péter elvesztése felett. *Szentpáli* Albert és *Szilvássy* László jelentik, hogy akadályozva vannak a közgyűlésen való részvételbe.

Több kérvény is nyújtatott be melyek a kérvényi bizottsághoz terjesztettek, más sorba br. *Inczédi* Zsigmond gondnok egy levele olvastatott fel, mely szerint 50 éves szolgálata után lemond a tagságról. A közgyűlés oly értelemben veszi, hogy a báró csak a jelen ülésben nem tud részt venni.

Báró *Bánffy* Albert egyházkerületi állam főgondnok egy levele olvastatik fel, mely szerint hanyatló kora miatt a főgondnokságról lemond. A szép hangú, emelkedett levél mély figyelemmel hallgattatott végig, mire *Lázár* Mihály sajnálattal való tudomásul vételt ajánl, de preczedn alapján indítványozza, hogy kéressék még a báró lemondása visszavételére. (Helyes. Elfogadjuk.)

Elnök: Báró *Bánffy* Albert közgyűlésileg kéretik föl lemondása visszavételére.

Több apró ügy után: az 5. pont szerint az egyházkerületi képviselők igazolása kerül elő. *Gáspár* János curátorra lévén s — így képviselővé — a nagyenyedi egyháznál helyébe *Kovács* Gyula polgármester választatott meg. Tudomásul vétetik.

A 6. pont segédjegyzők kinevezéséről szól. Kinevezetnek *Borbáth* Pál és *Surányi* Gyula, egyházmegyei főjegyzők, *Bedőházi* János és dr. *Török* István tanárok.

Következik a 8. pont, a bizottságok kinevezése. (Az 1. 2. 3. 7. pontok, u. m. megnyitó ima, elnöki megnyitó beszéd, az állandó igazgató-tanács által az egyházkerületi közgyűlés igazolt tagjairól egybeállított névsor előterjesztése, a Nagy Péter emlékünnepeken való testületi részvét, csütörtökön, tegnap igazítottatott el.)

Az elnök indítványa folytán kinevezettek: a) Indítványok átvizsgálására és vélemények előterjesztésére: gr. *Kuún* Géza, *Csiszér* Gábor, dr. *Szász* Béla.

b) Kérvények előterjesztésére *Solymosi* István, dr. *Jenei* Viktor, *Mezei* Albert, *Bartha* Lajos.

c) Sérelmi ügyek előterjesztésére: báró *Györfly* Lajos, *Kisantal* Sámuel, *Nagy* Lajos tanár.

d) Főiratok szerkesztésére: *Pogány* György, *Váró* Ferenc, dr. *Hegedüs* István.

e) Egyházkerületi pénztár megvizsgálására: dr. Szabó Károly, Szakács István, br. Bánffy Ernő.

f) Királyhágón-tuli egyházkerületek jegyzőkönyvei átvizsgálására: gróf Bethlen Géza, dr. Kovács Ödön, Hegedüs Lajos.

g) Szavazatok beszédére: Gyárfás Domokos, dr. Szabó Károly, Sárkány Ferencz, Hancz József, Elekes Viktor, Geréb Márton, Timár Lajos.

h) Az 1886. évi költségvetés átvizsgálására: Inczédi Sámuel, Bartha Lajos, dr. Vályi Gyula.

Elnök a további napi rendet így állapítja meg:

A 9. pontban a választások sorozatának megállapítása következik és pedig mindjárt a.) pont alatt a püspök-választás. Tekintettel azonban némely fontos kérdésekre, melyek e tárggyal összefüggésben állanak, indítványozza, hogy mindenek előtt hallgattassék meg a h. püspök 9 hónapi működéséről tett jelentése (11 pont.) mely után az állandó igazgatótanács előterjesztései (16 pont) közül az első tárgy vétetnék elő, mely szerint a nagy-enyedi kollegium pénztárából rendszeresített püspöki javadalom megszüntetését kéri a nevezett főtanoda tanárikara.

A közgyűlés elfogadván a napirendet, nt. Szász Domokos h. püspök felolvasta mely figyelemmel hallgatott püspöki jelentését, melyet külön közlünk.

A szünetlen éljenzésekkel, helyenként megdöbbenéssel hallgatott, gyönyörű előadással felolvasott, kidolgozott szép püspöki jelentés után jó ideig tartott, míg a nagy éljenzés megszűnt.

Elnök: Azt hiszem mindnyájunk véleményét mondjuk ki, hogy Szász Domokos fáradhatatlan buzgóságról tanuskodó jelentése tudomásul vétetik s irányában köszönet szavaztatik. (Helyes. Éljen.) Az általa tett indítványok elfogadtatnak és pedig a Nagy Péter emlékének jegyzőkönyvi megerősítése azonnal, a nélkül, hogy az indítványi bizottsághoz terjesztetnék.

A 16. a.) pont, a nagy-enyedi püspöki javadalom megszüntetése vétetvén el, Bodor Antal titkár felolvassa kitünő főtanodánk tanári karának fölterjesztését. E felterjesztés lényege oda megy ki, hogy a közel 800 frtnyi javadalmazás beigazolható dokumentumok szerint csak azon esetben adható és adandó ki: ha I., a püspök N.-Enyeden lakik és ha 2.) Nagy-Enyeden az első papi tisztelet viseli; ha pedig a főtanoda anyagi viszonyai a segílyt nem engednék meg, nem köteles annak további szolgáltatására.

Titkár felolvasta az egyházkerületi levéltárban levő, e kérdésre vonatkozó adatokat.

Az igazgató-tanács e kérdésben hosszasan és alaposan kifejtett indoklással — mely a közgyűlésen felolvastatik, napirendre térést javasol. (Helyeslés. Ugyvan!)

Csató János Alsófehérmegye alispánja ismételve a nagy-enyedi kérelem indokait, főleg a veszedelmes precedenstől fél, hogy ha amaz érv alapján, mikép ha eddig szó nélkül fizették a segílyt, most tehát elvesztették megváltoztatási jogukat, a nagyenyedi kerés elvettétnék: egyik nemzeti erényünkön ejtetnék csorba, t. i. a rossz usus megváltoztatásának jogán, ha igazságtalanságról van szó. Pártolja a n.-enyedi főtanoda kérelmét.

Dr. Kolozsvári Sándor igazgató-tanácsi tag aktákból mutatja ki, mikép maga a fizetés ellen a nagy-enyedi főtanoda soha nem tiltakozott s azonkívül is más tintával, más kézzel utólag szuratott oda régen, hogy csak úgy kapja a püspök az összeget, ha nagyenyedi „első pap is!”

Makkai Domokos nagy-enyedi tanár annyira meg

van győződve a főtanoda által fölterjesztett kerés igazságáról, hogy az igazgatótanácsnak nem visszautasítani, hanem megrendelni volna kötelessége, mikép a conclusiók megszűnvnén, a főtanoda ne merje tovább az összeget szolgáltatni. A jövő előtt akarja tisztázni magát, mely kérdőre fogja vonni a főtanoda e tárgyban való engedékenységéért.

Dr. Jenei Viktor szerint nemcsak a kérelmezők s különösen a Csató által felemlített 1782-ki akta képezi a kérdés alapját, hanem a historiai fejlődés folytonossága. Ezek szerint azonban az enyediek érvének nincs nyomatéka. Nyomatékosabb lenne a másik érv, hogy t. i. a főtanoda épen most nagy költséggel építkezik s ezért képtelen a segílyt nyújtani. Ámde ez nem áll. Hiszen még Nagy Péter életében megállapították az építés költségvetését s akkor számot vetve magukkal, nem látszott e javadalom igénybevételének beállható szüksége. — Az igazgató-tanács lelkiismeretesen utána járt a legkisebb adatoknak. — A püspök főfelügyelője a nagy-enyedi theologiának, vezetője a papvizsgálatoknak, tehát terheket visel a theol. facultással szemben. És ekkor megvonjuk tőle az előnyöket? — Eddig úgy tapasztalta, hogy mindig féltékenyen ellenőrizték az egyházi szolgálk javadalmainak csökkentését, mint egy ember védték e tárgyban őket s ime most elmegy a nagyenyedi theologia, hogy a legelső papnak, a püspöknek fizetését elvegyék. — A napirendre térést pártolja.

Dr. Jenei Viktor beszéde fénypontja volt a közgyűlés tárgyalásának. Beszéde alatt szünetlen éljenzések hangzottak és sokszoros helyeslő derűtség által lett közbe-közbe megszakitva.

Gróf Bethlen Géza, a nagy-enyedi főtanoda algondnoka, a dr. Kolozsvári és dr. Jenei némely állításaira reflektálva, a tanoda építése által beállott finánciális szükséglet valóban létezőnek állítja s pártolja a nagy-enyediek kerését.

Báró Bánffy Dezső e kérdésben sem jogi, sem történelmi momentumok által nem vezetettik, őt kizárólag az vezeti, hogy áll a helyzet ma s mit kíván az egyházkerület érdeke? Igaz, a főtanoda pénzügyi állapota fényesebben is állhatna, azonban a püspöki fizetés ragyogó-e? A 100 éves status quo fentartása szükséges, miután a püspök javadalmazása jobban megköveteli ama figyelmet, mint a főtanoda igényelheti a tehertől való szabadulást.

Lázár Mihály úgy hiszi, hogy a beszurás nem rossz intenczióból történt egykor, hanem esetleg a penna oldalra a kifeléjtett pár szót. (Általános derűtség.)

Bartha Lajos hunyadi esperes afia azt hiszi, nem a püspöki javadalom csökkentését contemplálja a nagyenyedi főtanoda, hanem a saját terhétől való szabadulást. A püspök kárpótlása más kérdés, mely azután lenne tárgyalandó. Ajánlja, hogy az ügy az indítványozó bizottsághoz terjesztessék.

Elnök kijelenti, mikép a kérdés már volt az illető bizottság előtt s az igazgatótanács javaslatait nem lehet egy bizottsághoz visszautasítani. És mit is nyernénk az ily visszaterjesztéssel? Az igazg. tanács alaposan tanulmányozta a kérdést s a közgyűlésnek épen az az egyik legfőbb feladata, hogy az ily javaslatok fölött döntsön.

Szilágyi Farkas nagyenyedi lelkész afia jobb szó hiányában mystifikáczióknak nevezvén az igazgatótanács indokait, aztán így folytatja: A status keressen alapot, a honnan pótolja a püspök kérdéses javadalmát. Akár-mikor irták be „az első pap“ kifejezést, mindegy; tény

az, hogy a püspök sok időn át, mint első pap huzta a 800 frtot. Indítványozza, hogy az összeg hagyatassék az enyediéknél s fele adassék a nagyenyedi lelkésznek, fele pedig fordítassék a tanoda tanügyi kérdéseire.

Dr. *Kolozsvári* Sándor személyes kérdésben emel szót, s kiemelve, hogy évek óta szolgál munkával s becsülettel, a „mystifikáló“ kifejezést visszautasítja.

Szilágyi Farkasafia kijelenti, hogy csak hirtelenében nem talált más kifejezést.

Ifj. *Zeyk* Dániel szintén nem akarja a kérdés sem jogi, sem történelmi oldalát. Egyenesen hasznossági szempontból kérdi: melyik nagyobb haszon, ha a főtanoda kulturális feladatát minél előnyösebben teljesítheti, vagy ha a püspök javadalma így marad. Igaz, ma a főtanoda rendezett viszonyok közt van; de a haladó kor igényeivel szemben holnap-holnapután égető szükség lehet az illető összegre. Az enyedi kérelmet pártolja.

Kovács Albert, budapesti theol. tanár, nagy figyelemmel hallgatott distingualásokkal mutogatja, miként jogi szempontból az igazgatótanács nem bizonyította igazságát, mindazonáltal ő pártolja a javaslatot, mert a püspök javadalmára szükség van. Fizesse a tanoda mindaddig, míg egykor mód lesz e 800 frtot más alaphoz pótolni. (Helyeslés. Eljenzés.)

Hegedüs János nagyenyedi theol. tanár kijelenti, hogy őket nem vezette a püspök fizetésének megcsontítási vágya, hanem szintén az a remény, hogy mód lesz található a 800 frtnak más uton való pótlására.

Elnök: Több szónok felírva nem lévén, illetőleg többen elállva a szótól, a kérdést szavazásra bocsátom. Írásban beadatott, tehát szavazásra bocsátható, az igazgatótanács határozati javaslata és az előbbivel kapcsolatban *Kovács* Albert pótindítványa.

Felteszem a kérdést, méltóztatnak-e elfogadni az igazg. tanács javaslatát, igen-e, vagy nem? A kik elfogadják, álljanak fel. (Megtörténik.) Most méltóztatassanak azok felállani, kik nem fogadják el. (Megtörténik.) Felszámításom szerint 56 elfogadja, 46 nem. Így tehát a többség elfogadta a határozati javaslatot és egy igen nagy többség a pótindítványt is. (Éljen az elnök.)

Megjegyezzük azonban, hogy e szavazás nem folyt le ily simán, mint itt irtuk. Hosszas huzavona előzte meg, mely közben elnök humorosan volt kénytelen megjegyezni, hogy „méltóztatassanak türelemmel lenni, mert a mint látható, nekem is azzal kell lennem.“

Némelyek szerint a pótindítvány elesett, mások ellenben azon hiszemüknek adtak kifejezést, hogy ők a második kérdés feltevését is várták s csak azért fogadták el előbb az igazgatótanács javaslatát, melylyel a pótindítvány nincs ellentétben s tehát parlamenti usus szerint is felfeendő. Az elnöki csengettyü csak sok időre csinálhatott rendet.

Még két kérdés került elintézés alá. Egyik a tanárjelölő-bizottságba három évre az egyházmegye gondnokai, esperesei és képviselői közül négy tag választása, másik az igazgatótanács elölterjesztés a m.-vásárhelyi kollegium magyar nyelv-irodalmi tanszéke rendszeresítésére és betöltésére vonatkozólag.

Az elsőt illetőleg elnök d. u. 4 órára rendelte el a szavazatok beadását, mire d. u. 5 órakor rövid ülés lesz az eredmény tudomásul vételére.

Az utóbbira nézve pedig elfogadtatott az igazgatótanács indítványa, mely szerint az igazgatótanács a marosvásárhelyi ref. collegiumnál egy új magyarnyelv és irodalmi tanszék fölállítását engedélyezhetőnek véli, melyhez (900 frt tanári fizetés és 200 frt lakbérilletmény)

összesen 1100 frt fizetés van csatolva. A közgyűlés az igazgatótanács ajánlatát elfogadta s az új tanszék felállítását és betöltését elrendelte. Az összeg egy része, 400 frt, onnan fedeztetik, hogy a görög nyelvi tanszék eddigi illetménye leszállított és az új tanszék javadalmazására ebből 700 frt fordított.

Ezzel az ülés eloszlott.

TÁRCSA.

ŐRTÜZEK.

XX.

A mai felvilágosodás, a nélkül, hogy az anyagban rejlő ismeretlen természeti erőn kívül bármi más tényezőt elismerne, mindinkább megerősödik azon nézetében, hogy a szerves élet merő esetleg folytán összetalálkozott szervetlen anyagok egyesülésének eredménye. Nehány nagyon egyszerű elemből, melyek esetleg összetalálkoztak s egymással egyesültek, jöhetett létre az első csepp fehérnyeféle anyag, állott elő az első sejt. E sejt már egy organicus lény volt, mely kénytelen volt engedelmessé válni az anyagában rejlő tulajdonságnak a szakadatlan egyesülés s különválás törvényeinek, melyek aztán a légzést, táplálkozást s szaporodást eredményezék. Ezen ós-csira két különböző irányban és alakban fejlődött tovább s így állott elő a növényvilág, melyek közt az áthidaló kapcsot máig sem sikerült felfedezni a tudománynak. S itt nem leendő érdektelen, ha kihallgatjuk a tudománynak legalább az állatvilág előállítására s fejlődésére vonatkozó s ma már csaknem uralkodóvá lett hypothesisét, melynek habár számos tételét nem tagadhatjuk is meg, de azért a belőlök vont következtetések eredményével sem elégedhetünk meg, ha t. i. ez eredménynek a vallás, kérdéséhez való viszonyát tekintjük; azt nem is említve, miszerint az idevágó hypothesisek közül mai napig még egyik sincsen a valószínűségénél több joggal felruházva.

A fentebb említett u. n. összegetek — folytatja a tudomány — lassankint egyesültek egymással s ahhoz, hogy fennmaradjanak, a légzés és táplálkozás nélkülözhetetlen lévén, e végett legelőbb is az alakváltoztatás lett elkerülhetlenné. Ugyanis a levegő és folyékony tápanyagok nem hatolhattak volna be oly könnyen a sejtek belsejébe, ha azok például gömbalakban egyesültek volna s így a sejteknek szövetszerű, csőalaku, rostszerű alakbani egyesülésére volt szükség s így állottak elő az egymástól különböző állati alakok. A tömörült sejtek között aztán hosszú idők multával, merő szükségényszerítés-folytán érvénybe lépett a munkafelosztás elve s a mit előbb egy sejt egyedül volt kénytelen végezni, megosztott mindenik sejttel s egyik sejtesoport a légzést, másik a táplálkozást, harmadik a tenyésztést teljesíti s ez által az organumok tökéletesedése eredményeztetett. Így

alakultak bizonyos sejtek izom, csont, védény s idegsejteké s több százezer évek lezajlása alatt az állatvilág, beleértve az embert is, a mostani fejlettségi fokra jutott. Az emberi test szintén sejtek halmazából áll, melyek szüntelen változnak s átalakulnak azon functiók különféleségéhez képest, a melyeket végezniök kell, de azért eredetileg minden sejt teljesen megegyezik alkotására nézve amaz ő-ssejttel, a melyből, vagy a melyekből mindennemű szerves alak előállott. Mint tudjuk, az emberi organismus semmiben sem különbözik, vagy áll fölötté az állatnak s csupán relativ s nem realis különbségről lehet szó a kettő között. A fejlődési folyamatban az ember a legmagasabb fokon áll, de ezen helyre ő is kénytelen volt magát az alantabb fokról felküzdeni s nem egyszerre helyeztetett, vagy jutott ez előkelő állásra. Rokonságát s a többi állatokkal közös alakból való eredetét, organicus alkotásának sajátossága is igazolja. Az embernél számos olyan szervvel találkozunk, a melyek ugyszólván semmiféle szolgálatot nem végeznek az egyed fenntartása és fennmaradása végett. Az u. n. rudimentair organumok különböző állatoknál szintén feltalálhatók, de ezeknél már nem rudimentair szervek, hanem nélkülözhetlen szolgálatot teljesítenek. Az is kétségbevonhatatlan tény már ma, hogy mennél inkább közeledünk a föld felsőbb rétegéhez, annál tökéletesebb állati alakok maradványaival találkozunk s csak a legfelső rétegekben, melyek a tertiär korszakban jöttek létre, találkozunk emberi maradványokkal, a mikor már majmok is léteztek.

S ha az első emberek koponya-alkotását műértő szemmel megvizsgáljuk, egyszerre azon meggyőződésre jutunk, miszerint az ember fejlettsége azon korban jóval alantabb állott a mai pápuákénál.

SZALAY KÁROLY.

Egyházmegyei élet.

A v.-hunyadi ev. ref. egyházmegyéből.

(Folytatás.)

De leszálok az általánosságban tartott elmélkedés teréről, hogy közelebről egyházmegyénk állapotát tárjam fel a t. egyhm. közgyűlés előtt.

Mindenekelőtt örömmel jelzem azt, hogy a múlt év május havától jelen napig lefolyt idő alatt egyházmegyénkben a béke és jó rend, egyetlen egy egyházközség kivételével sehol megzavarva nem lett, s így a fejlődés és felvirágzás ama legnélkülözhetlenebb feltétele mellett a jelen év a békés fejlődés évének nevezhető.

Egyházmegyénk vallásossága, egyháziassága bár sok kívánni valót mutat is még, nem állanak hátrább, mint másutt. Vannak egyházközségek, melyek valójában dicséretes buzgóságot fejtenek ki egyházi ügyeik vezetésében, azoknak előbbvitelében; de az igazság érdekében meg kell vallanom, hogy vannak olyanok is, melyeknek élete hasonlít az álló tó vízének nyugalmához, mely csak akkor

mozdul meg néha-napján, ha valamely idegen kéz hozza azt valamely tárgy belökése által mozgásba.

Jelzett idő alatt egyházmegyénk kormányzó testületében semmi változás nem történt. A halál anyyala könyörületos volt úgy az iránt, mint általán a papi és néptanítói kar iránt. A legközelebbi napok tüntetnek fel a néptanítói karból egy halálesetet, Makkai Márton rákosdi néptanító személyében.

Mint nevezetesebb mozzanatokal megemlítendőnek tartom, hogy losádi egyházközségünk Benkő György lemondása következtében Lengyel István személyében új papot nyert a f. évben; őralya-boldogfalvi pappá el lett választva múlt év őszén az ig. tanács által Balogh Sándor. Bácsii ref. egyh.-községünk papja Jakab Dénes más egyházmegyébe távozott, helye most van pályázat alatt.

Az iskolákról részletes előterjesztéssel járulni az egyházmegyei közgyűlés elé a tanügyi előadó tiszte. En csak annyit látok szükségesnek az iskola-ügyre vonatkozólag megemlíteni, miszerint dévai, rákosdi, hesdái, losádi egyházközségeink iskolájuk feladása tekintetéből az állam illetékes közegével érintkezésben vannak oly célból, hogy ezen helyeken a felekezeti iskola beszüntettesék s helyökbe az állam létesítsen iskolákat.

Most már előáll azon kötelességem, hogy a lefolyt időszak alatti esperesi működésemről adjak számot. Ugy vagyok meggyőződve, hogy az igen t. egyhm. kgyűlés szívesen elegendi nekem azon sokak által követett szokás utánzását, mely szerint sorban terjesszem elő az általán év folytán elintézett ügydarabokat, azon ünnepélyesen tett nyilatkozatom után, mely szerint mindazt, a mi hozzám be- vagy felsőbb helyről leérkezett, utolsó darabig elláttam. Hozzám a lefolyt időszak alatt 2 drb lényegesebb panasz, illetőleg jelentés érkezett, melyet felemlíteni szükségesnek látok. A körösbányai ref. egyh.-község néhány tagja ugyanis panaszt emelt papja ellen, mely panasz következtében vizsgálatot kellett elrendelnem. A vizsgálat eredménye a közgyűlés elé fog kerülni s a panasz tárgyaról s annak állásáról akkor meg fog ismerkedni a t. egyh.-megyei kgyűlés.

A jelentés brádi egyházközségünk előjárósága részéről érkezett. Ez azt tartalmazza, hogy a m. kir. Curia ítéletével az egyházközség volt papja Zakariás Dániel ellen fennálló s mintegy 1290 frtot tevő keresetével az egyházközséget oly indokolással utasította el, hogy ezen követelés megállapítását tárgyazó egyházközségi, egyházmegyei és egyházkerületi végzéseket döntő erővel bírő bizonyítékoknak a nm. kuria el nem ismerheti.

A dolog teljes megértésére szükséges tudni a következőket: Zakariás Dániel, a brádi egyházközség volt papja, 1879 ben egyházkerületi főtörvényeségi ítélettel félfizetéssel nyugalomba helyeztetett. Az egyházközség néhány éven keresztül ezen félfizetését visszatartotta azon alapon, mert meg lett állapítva — már pedig mindbárm foku egyházi hatóság jóváhagyásával az, hogy Zakariás Dániel az egyh.-község pénztárából illetéktelenül 1290 frtot felvett s ennek visszafizetése iránt elmarasztalva lett. Zakariás Dániel a világi forumon fizetése ki nem szolgáltatása czimén pert indított az egyházközség ellen s viszont az egyházközség is kénytelen volt pert kezdeni Z. Dániel ellen 1290 frt követelése erejéig, mert nevezett az egyházi felsőbbség azon határozatának, hogy a szóban levő illetéktelenül felszedett pénzt az egyházközség ládájának megtérítse, vagy azt megtérítésig biztosítsa — eleget tenni egyáltalán nem akart. A per a kir. tábla azon ítélete következtében, mely szerint az egyházközség kiadni tartozik papja fizetését s viszont, a

pap is megfizetni tartozik az általa illetéktelenül elharácsolts egyházi pénzt: Zakariás Dániel által a kir. Curiahoz föbbebetetett s a kuria hozta a fennebbi sérelmes indokolással ellátott ítéletet.

Az egyh.-köztség ennek következtében 1290 frt kárt volna szenvedendő, daczára annak, hogy ennek megtérítése iránt úgy a visitatio, mint az egyh.-megyei közgyűlés, nemkülönben az egyházkerületi illetékes főhatóságok által is elmarasztalva lett, mert „a curia az egyházi hatóságok ítéleteit, határozatait döntő erővel bíró bizonyítékoknak nem tekintheti.”

Ezen ügyet jogorvoslatkeresés végett a m. áll. Ig-tanácsához terjesztettem annyival is inkább, mert a nm. Curia fentebb idézett indokolását egyházi autonómiákkal szemben sérelmesnek találtam.

Tiszt. kgy.! ez évben sem mulasztottam el a törvény azon kívánalmának, mely szerint az egyházközségek az esperes és hivataltársai által megvizsgálandók — eleget tenni. Három egyházközség, u. m. O-Brettye, Kitid, Ó. Boldogfalva és M.-Solymos kivételével egyh.-megyei főjegyző és director társaimmal együttesen megvizsgáltuk egyházmegyénk többi egyházközségeit mind. Az említett 3 egyházközség vizsgálata sem a v. bizottság, hanem az illető egyházközségek akaratán mult. Vizsgálatunk alkalmával szerzett tapasztalataimról általánosságban már szólottam fönnebb akkor, midőn azt mondám, hogy vannak egyh.-megyénkben egyházközségek, melyekben az egyházi élet iránti érdeklődés teljesen kielégítő, s viszont vannak olyanok is, melyekben egyáltalán az egyházi élet lüktetésének semmi jele nem észlelhető.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. június 7.

— Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi miniszter a magyar tudományos akadémia elnökévé választott meg.

— Halálozás. Bocsor István, kir. tanácsos és pápai reform. főiskolai tanár, 78 éves korában, tanársága 53-ik évében, f. évi június 3-án meghalt. Egyházunknak ismét egy oszlopa dőlt le a legrégebbiek és a legerőteljesebbek közül. Legyen emléke áldott!

— A vasárnapi munkaszünet Ausztriában. Az osztrák ipartörvény-novella e hó 11-én lép életbe. E törvény a munkaszünetet is szabályozza s kimondja, hogy vasárnaponként minden iparszerű munka szünetel. A gyári munkára nézve azt határozza, hogy az a napnak huszonnégy órájából csak tizenegy órát vehet igénybe. Fiuk 14 éves koruktól kezdve betöltött 16-ik évükig esti 8 órától reggeli 5-ig egyáltalában nem alkalmazhatók munkásokul.

— A debreczeni ev. ref. főiskolában a theologiai akadémián június 15-től kezdve lesznek az I., II., III. és IV. éves hittanhallgatók szigorlatai az illető tudományok rendes óráin és termeiben.

— A székely-udvarhelyi evang. reform. kollegiumban f. hó 27-én, szombaton, 29-én hétfőn és esetleg 30-án, kedden lesz az érettségi vizsgálat szóbeli része. Az írásbeli érettségi dolgozatok május hó 17—21 napjain délelőttöként 7—12 óráig készítették el.

— Köszönetnyilvánítás és kérelem. Midőn „Zwingli Ulrik Élete és a Helvét Reformáció Meg-

alapítása“ cz. művemet ezelőtt 14 hónappal pusztán magán vállalkozásem alapján közrebocsátottam (mert a könyvet hamarosan kellett készíteni, úgy, hogy egy időre esett mind az írás, mind a nyomtatás, kiadóval nem szerződhettem) habár sok ügyvel-bajjal sikerült annyira elterjeszteni, hogy a munka kiadására tett egyenes költségeim megtérültek. Protestáns irodalmi viszonyaink hévmérőjéül szolgáló ezen anyagi siker több oldalról nyilvánult erkölcsi támogatással áll összeköttetésben. S kedves kötelességet vélek teljesíteni, ha e becses lapok útján köszönetemet nyilvánítom első sorban a mélyen tisztelt bírálóknak; azután azon főtiszt. reform. (s kivált Pap Gábor) püspök uraknak, kik szerény művemét körlevéli felhívásra méltatták; végül azoknak a közeli s távoli jó ismerőseimnek, kik nem átalottak magukra nézve fáradságot venni, hogy könyvemet közvetlen kézből eladják s illetőleg előfizetőket gyűjtsenek vagy tömegesebben megrendeljék. Fogadják az illetők a többi egyes megrendelőikkel együtt hálás köszönetem kifejezését. A kikenél pedig akár mutatvány-, akár elárusításra szánt példányok vannak, tisztelettel felkérem, hogy vagy az érték járó árt, vagy a könyveket, az én költségemre visszaküldeni sziveskedjenek. — Benke István, ref. gym. igazg. tanár. Sepsi-Szentgyörgy, 1885. május hóban.

— A kvekkerek, mint Londonból jelentik, Devonshire Houseban (Bishopsgate) tartják most közgyűlést. A legutóbbi gyűlésen egy amerikai lelkész tett érdekes jelentést arról, hogy a szekta mint terjed az Egyesült-Álamokban az indiánusok között. A Modoc-indiánusok nagy tömegekben csatlakoztak a szektához, és főnökük most egyszersmind lelkészük. A Seneka-törzs, mely eddig fehér embert nem tűrt meg, szintén a kvekkerekhez szegődött, és főnökük nevével együtt nemrég jelen volt a szekta egyik rendes évi közgyűlésén. A kvekkerek száma Nagy-Britanniában 15.381, a külföldön és pedig Európában 49, Ázsiában 39, Afrikában 45, Amerikában 152, és Ausztráliában 578.

— A dunamelléki ref. főgondnok beigtatása a budapesti Kálvin-téri ref. templomban e hó 6-án (szombaton) volt. Szász Károly ref. püspök mint a dunamelléki egyházkerületi gyűlés elnöke reggel 9 órakor imával nyitotta meg a gyűlést a templomban, s a megalakulás után emlékbeszédet tartott néhai Lónyay Menyhért gróf, volt egyházkerületi főgondnok felett. Ezután a főgondnoki és főjegyzői állásra megejtett szavazásról tettek jelentést s gróf Tisza Lajost a megválasztott főgondnokot küldötségileg hívta meg a gyűlésbe. Az új főgondnokot Szász Károly püspök üdvözölte, mire ez Szilágyi Dezső egyházkerületi főjegyző előolvasása mellett letette az esküt s megtartotta székfoglaló beszédét. Ezután Szilágyi Áron megválasztott főjegyző tette le az esküt s miután a püspök még jelentést tett a vasárnapi papszentelésről, a gyűlést feloszlatta. A gyűlés világi tagjai diszmagyarban, egyházi tagjai pedig papi diszben jelentek meg. A gyűlés után délután 2 órakor, Tisza Lajos gróf a kiállítási nagy vendéglőben bankettet adott, melyre az egyházkerület, valamint a pesti egyház és egyházmegye világi és egyházi notabilitásai lettek hivatalosak. Vasárnap, június 7-én, az új lelkészek fölavatása (papszentelés) ment végbe, mely alkalommal 10 órakor rendes isteni tisztelet tartatott. Szilágyi Áron egyházkerületi főjegyző s halasi lelkész prédikált.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Helyettes püspöki jelentés. — Egyházkerületi közgyűlésünk. — Tanügyi jelentés. — A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlése. — T á r c z a: Örtüzek. (Szalay Károlytól.) — Egyházmegyei élet. — Kérelem és fölhívás. (Szász Gerő.) — Különfélék.

Helyettes püspöki jelentés.

— Előterjesztetett az 1885-iki ker. közgyűlésen. —

(Folytatás.)

A novemberi konventnek nagy jelentőségű mozzanatát képezte továbbá a protestans egyházaknak az országgyűlés felső házában képviseltetése kérdése is. A törvényjavaslatnak, ma már szentesített törvénynek azon intencióját, hogy a hazai közjog szerint eddig képviselt egyházak mellett a protestansok is helyet foglalhassanak a konvent méltán idvezli örömmel, mint oly lépést, mely az 1848-iki XX ik törvényczikkelyben kimondott, de mindez ideig teljesen életbe nem lépett „tökéletes egyenlőség és viszonyosság“ nagy elveinek megvalósítása felé vezérlő. S habár a képviseltetés aránya nem a konvent által kifejezett jogosult kívánalom szerint nyert is megoldást, örvendetes tény gyanánt constatálható az, hogy a protestans egyház egy eddig nem élvezett oly jognak jutott birtokába, melynek alapján szellemi erejének érvényesítésére, számára nagy jelentőségű új tér nyílik s ez ellen — elősmérséssel emlitem föl — a jogot eddig kizárólag élvezett hazai többi egyházak köréből, mint az elmúlt időkben annyiszor, most egyetlen tiltakozó hang sem emelkedett. A valódi krisztusi szellemnek szép győzedelme ez! Igaz, hogy e törvény értelmében erdélyi ref. egyházkerületünk közvetlenül képviselve a főrendi házban egy ideig nem lesz, de megnyugszuak ebben, mert az egyetemes egyház kiegészítő részének, azzal egy test és léleknek valljuk magunkat s így annak erősbülése a mi nyereségünk is.

Ugy vélem azonban, hogy mindezeknél nagyobb fontosságú, hatásában meszszebire kiható s áldásosabb moz-

zanat vala az, hogy az országos közalap idves intézménye tényleg a novemberi konvent alkalmával lépett életbe s ezáltal bizonyosságát szolgáltatva az egyetemes reformált egyház annak, hogy valóban élő, az önfentartás teremtő erejében bővülködő s mint ilyen, nagyszabású alkotásokra képes. A parányi erők egyesítése drága gyümölcsöket termelt, a szó tetté, az ige testté lett. A novemberi konvent e tekintelben a magyar ref. egyház történetében jelzője s kezdője egy új korszaknak, mely hivatva van begyógyítani az elmúlt idők által ejtett sebeket, fölépíteni azokat a romokat, melyek szomorú emlékei annak az élethalál harcznak, melyet a magyar protestans egyház századokon át, annyi ellentétes s gyakorta ellenséges áramlatok közepette, áradatján át annyi vérnek s könnynek, létezhetése jogáért vivott s fölemelő érzettel mondhatjuk el, diadallal küzdött meg, A kezdet nehézségeinek daczára, az öt egyházkerületből a közalap céljaira az első évben befolyt összesen 82,028 frt. 39 kr. Ebből 31,221 ftt 76 kr., tőkésítettén s 9034 frt. 42 kr., a második év számlája javára iratván át, a kérelmes egyházközségek s egyházi szolgálk segedelmezésére kiutalt a konvent összesen 39,450 frtot. Hálásan kell elősmernünk, hogy egyházkerületünkkel szemben a konvent nemcsak testvéries indulattal járt el, sőt tekintve az egyházkerületek közti arányát a lélekszámnak, a többiek fölött minket, mondhatni kitüntető kegygyel örvendeztetett meg. A jelzett összegből ugyanis, melynek $\frac{1}{6}$ -e nem tesz 8000 forintot sem, egyházkerületünk részére és pedig egyházközségeknek 9050, — s egyeseknek 2030 frtot s így összesen 11,080 frt segélyt utalt ki. Igaz, hogy ez eljárása által az intézmény ama magasztos intenciójának tett eleget; mely szerint ott kell segíteni legnagyobb mérvben, hol legnagyobb a szükség és szomorú igazság az, hogy a mi egyházkerületünkben van aránylag legtöbb oly erőtlen egyházközség, melyre nézve a segély telekezeti s főként nemzetiségi veszélyek miatt, a szó teljes értelmében életkérdés s nálunk van legtöbb oly egyházi szolgálk, ki az önfentartásnak, nem egyszer, elviselhetlen harczát vivja.

E szomorú igazság illusztrálására legyen elég meg-

jegyeznem csupán annyit, hogy néptanítóinkról, az elemi oktatásnak e legtöbb esetben a legsanyarubb helyzettel küzdő napszámásairól nem is szólva, 539 anyaegyházunk közül 300-nál több van olyan, melyben a papi javadalom 500 frt.-nál kisebb értékű s ezeknek fele részében a 300 frtot sem üti meg, míg oly egyházközségünk, melyben a javadalom 800 frtnál magasabb, összesen csak 71 van s ez idő szerint is 44 lelkeszi állomás áll, nagy része évek óta, ürességben, mert a fizetés nem megy föl 200 frtra sem. Valóban annak, hogy az egyház örökéletű intézmény, melyen a pokol kapui sem vehetnek diadalmat s annak, hogy a lelkipásztori hivatal isteni eredetű, melynek fönmaradása nem az emberi jótetszéstől s számításoktól függő, aligha lehet csalhatatlanabb bizonyítéka, mint az, hogy oda hajlitja Isten egyesek szívéét, hogy a legsanyarubb kilátások daczára is a lelkipásztori hivatást válaszszák élet céljokul. S egy ily életpálya végén, midőn a terhek alatt összeroskadva, szolgálatképtelenné lesznek közülök annyian, mi sors vár rájuk hátramaradottjaikra? A tanítók nyugdíjazásáról, özvegyeik s árváik segélyezéséről gondoskodik az állam, de hát az agg lelkipásztorokról s hátramaradandó családjukról ki visel gondot? Azok a fillérek, melyeket a mi egyházkerületünk részükbe juttat koldusoknak való alamizsna. Indokoltnak láttam az emberbaráti szeretetnek e kötelességére föl hívni a konvent figyelmét s elfogadott határozati javaslatom folytán utasítva lett egy bizottság egy központi egyetemes nyugdíj s gyámintézet ügyében tervjavaslatkészítésére oly időben, hogy a f. évben tartandó konvent érdemleges intézkedést tehessen. A törvény értelmében a közalap sorába tartozik ez is, s a közalap, bizonynyal, legnemesebb kötelességeinek egyikét teljesíteni, midőn ez intézmény is életre hívja.

(Folyt. köv.)

Egyházkerületi közgyűlésünk.

Második nap.

— Délutáni ülés. —

A délutáni folytatólagos közgyűlést elnöklő br. Kemény Gábor 5 órakor nyitotta meg.

Mindenekelőtt a választások sorrendjét és idejét, állapította meg a jegyzőkönyv felolvasása után a közgyűlés, s a püspökválasztást másnap délelőtt 9 órára tűzvé ki, a többi választások ideje is meg lőn állapítva.

Elnök előterjesztésére közgyűlés a püspök-választást — az ülés folyamán megtartandólag — a szombati ülés első tárgyaúl tűzi ki.

Tárgyalatik a közgyűlés tárgysorozatára vonatkozólag az igazgatótanács által beadott javaslat. Közgyűlés a még le nem tárgyalt ügyekre nézve a beadott tárgysorozatot elfogadja.

Az állandó igazgatótanácsnak kinyomatott és a közgyűlés tagjai között szétosztás folytán felolvasottnak

tekintett évi jelentése átvizsgálására közgyűlés Kerekes József, Damokos Antal, Ilyés Károly és Mezei Albert személyökben bizottságot küld ki, véleményes jelentéssel elvárása mellett.

Kiemeljük az itt következő pontokat.

Először is szomorú kötelességről ad számot, Nagy Péternek szept. 19-én rendezett temetéséről. Egy emlék emelésére, a hiveket önkéntes adakozásra szólította fel, melynek eredményéről ez ideig 2926 frt 58 krajczár összeg folyt be.

A megboldogult arczképét könyomatban 1000 példányban többszörösíttette, a melyekből az eddigelő megrendelt 370 példány ára az előállítási költségeket már majdnem fedezi. A 228 kifizetett arczkép árában befolyt 227 frt 50 kr.

Az igazgató-tanács megemlékezve a halottakról, kivált Zeyk Károly főgondnok és Lónyai Megyhért dunán-inneni egyházi kerület főgondnokának haláláról emlékezik s jegyzőkönyvileg leendő megörökítését kéri.

Az anyaszentegyház általánosan érdeklőleg fontosabb mozzanatok közül a múlt évi november 17—24 napjain Budapesten tartott egyetemes konventből főlemlíti, hogy e konventi ülés alatt vette kezdetét a debreczeni zsinat által alkotott országos közalap jövedelmének segélyezésére való kiosztása. Az öt egyházkerület szűkölködő egyházközségei s papjai gyámolítására 31,000 frtot meghaladó segély nyújtott s közel 180 egyházközség és majdnem 110 lelkész emlékszik meg hálás szível a protestáns áldozatkészség e jótéteményéről. Az erdélyi egyházkerületben 46 egyházközség 9050 frt és 22 lelkész 2030 frt, együtt 11,080 frt segélyben részesült.

Az igazgatótanács ülésein br. Bánffy Albert egyházkerületi főgondnok elnökölt s elismerésre méltó buzgóságot s tevékenységet fejtett ki az egyházkerület közgazgatása vezetésében.

Az egyházközségek békés fejlődése több egyházközségben, névszerint a szászmátéi, szentlászlói és fogarasi egyházakban megzavartatott ugyan, azonban nt. Szász Domokos h. püspök az egyenetlenség elmérgesedése előtt a helyszínére kiszállva, az izgalom okairól teljes tájékozottsággal, buzgó munkásságával s tapintatos fellépésével a közegyetértést helyreállította.

A múlt évben tartott egyházkerületi közgyűlés bezártától, vagyis június 9-től mai napig, az 11 és fél hó alatt beadott 2200 ügydarab, melyek száma az előző év hason időszakában beadott ügydarabok közül ellátott 2165, ellátatlan 43, melyek majdnem kivétel nélkül az egyházkerületi közgyűlés megnyitását megelőzőleg rövid idővel nyújtattak be.

Ezen idő alatt az igazgatótanács 12 nagy és 30 rendes, együtt 42 ülést tartott. Az ellátott ügyek kiadványának száma tett 4652-öt, melyek közül 3441 vidékre küldetett és 1211 helybeli kézbesítés volt.

Az országos közalapra a múlt évi egyházkerületi közgyűlés bezártától mai napig az egyházkerületből a magyar földhitelintézet felküldött összeg a tett bejelentések szerint 4298 frt 71 krt teszen.

Az egyházkerület pénztára, elnöki felhívás folytán megejtett vizsgálat alkalmával — egyes alapok szerint részletesen — számbavétetvén: pénztárnok kezére bízott pénztári vagyon rendes számadásvitel mellett hiánytalanul megtaláltatott az ellenzáros szekrénybe helyezve.

Az egyházkerületi pénztár bevételei és kiadásai között a pénztári egyensúly helyreállítottatott az egyházkerületi közgyűlés múlt évi intézkedései folytán s a le nyújtott 1886. évi költségelőirányzat pénztári bevételei

többletet tüntetett fel, csakis a konventi bizottsági tagok uti költségei fedezésére előirányzott összeg tünik fel elégtelennek a mult években tett e célra évenként való kiutalása által a hiány nagyban pótolható lesz.

A kollegiumok, püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek, valamint az alapítványi pénztárakról 1885-ről felterjesztett költségvetések, kivétel nélkül bevételi többletet, sőt általában véve az előző évekhez képest emelkedést tüntetnek fel; a kollegiumok költségvetései az évi bevételek összegének, a következő százalékaikat mutatták ki bevételi többlettel: a nagy enyedi collegium 5.1%-ot, a kolozsvári collegium 2%, a marosvásárhelyi 15.3%-ot, a sz-udvarhelyi 23.6%-ot s a sepsi-szent-györgyi collegium 01%-ot. Az utóbb nevezett collegium bevételi többlete ezen csökkenését az idézte elő, hogy mult évi jövedelmei nem folytak be rendszeresen, e miatt kényszerítve volt kiadásai egyrészét tőke elköltése által fedezni, mely elköltött tőkének visszahelyezésére ez évi költségvetésében 790 frtot vett fel, mint rendkívüli kiadást.

Mult évi egyházkerületi közgyűlés 66. jkvi szám alatt vett felhatalmatása alapján, az egyházi épületek tömeges biztosítására nézve az első magyar általános biztosító társasággal 13 évi időtartamra kötött szerződvényt külön terjesztette elő az igazgatótanács; mely szerint a biztosítási díjak átlag több, mint 10 százalékkal lejjebb szállítottak az előző szerződvényben megállapított díjknál s ezen kedvezmények az egyházkerületi közgyűlés minden tagja, papok s tanítók magánvagyonára tüzbiztosítására nézve is kiterjesztettek s így minden tekintetben sokkal előnyösebb a mult év végén lejárt szerződvény feltételénél.

A Csángó-Magyar egyesület, hálával fogadott segédkezet nyújtott hazánktól elszakadva a moldva-oláhországi missióban élő hitsorsosaink vallás-erkölcsi életök gyámoztatására, 900 fitot bocsátva igazgatótanácsunk rendelkezésére a missiói papok, tanítók és iskolák segélyezésére.

Báró Györffy Lajos igazgató tanácsos távol lakásánál s hajlott koránál fogva az igazgató-tanácsi üléseken résztvételében akadályoztatása miatt ezen állomásáról; — Szikszai Lajos a zilahi collegium algondnoka, gondnoktársainak a collegium ügyei vezetéseiben részt nem vehetése s elfoglaltatása miatt; Szentiványi Kálmán marosvásárhelyi collegiumi algondnok lakásának változtatása folytán távolléte miatt; dr. Szóts Emil kolozsvári egyházmegyei főgondnok hivatalos teendőivel nagymérvű elfoglaltatása miatt; Gáspár János egyházkerületi képviselő a n.-enyedi egyházközség főgondnokaként lett megválasztatása folytán lemondásukat beadták.

Most *Parádi Kálmán*, tanügyi előadó terjesztte elő nagy gonddal készített s érdekesen, buzgalommal egybeállított jelentését a lefolyt év tanügyi mozgalmairól. E jelentést, mely sok becses adatban gazdag, s melyet a közgyűlés figyelemmel, tetszéssel fogadott, külön helyen közöljük.

E jelentés után dr. *Kovács Ödön* a tanodáknál a gazdasági felügyelők intézménye tekintetében nem látja kellőleg figyelembe vettnek a theol. akadémiát, — de másfelől az újjászervezést tárgyaló felterjesztését a n.-enyedi főtanodának, úgy, a hogy a felolvasott jelentés szerint azt az ig.-tanács módosítá, nem tartja elfogadhatónak. Ezt bővebben is kifejti, három kifogást emelvén a tanügyi jelentés idevágó pontja ellen.

Parádi Kálmán sikerült replikában oszlatja el előtte szóló aggodalmait, a közgyűlés helyesléseitől kísérve.

Váró Ferencz támogatja dr. *Kovács* véleményét s vele egyértelműleg óhajtja függőben tartani azt a kérdést, hogy az iskola közvetlenül vagy közvetve érintkez-

zék-e a tanoda a püspökkel s az ig.-tanácsal. Másrészt az ig.-tanács által kidolgozott rendszabályokat sem tartja szóló minden tekintetben kielégítőknék. Hosszasan bizonyítja be ebbeli állítását. Végül azt indítványozza, hogy a már jelzett szabályzatot — érvényben tartva azokat, — egy háromtagu bizottság valamennyire köszörülje ki a jövő közgyűlésig.

Parádi Kálmán sikerrel védi az imént tett kifogások ellenében a rendszabályokat, följejtven, hogy az tisztán a gymnasiumok számára készült. Ellenzi a nagy gonddal és apparatussal készült munkának egy 3 tagu bizottság correctiója alá való bocsátását s ajánlja a rendszabályok szentesítését, illetőleg elfogadását.

Hegedüs István tiltakozik dr. *Kovács Ödön* azon állítása ellen, mintha a kolozsvári főtanoda tulon tul nyujtaná szünidőit; — azután szellemesen refleotál, ezuttal conservativnek jelezvén magát (nagy derűtség) a Váró által felhozott egyik állítólagos ellentmondásra.

Dr. *Szász Béia* nyomós érvekkel lép sorompóba a már érvényben levő, megerősítés alá csupán formalitásból terjesztett javaslatok mellett.

Még *Váró Ferencz* személyes kérdésben való felszólalása után a közgyűlés az igazgatótanácsnak a tanügyi előadó által körvonalezott intézkedéseit jóváhagyásával egyhangulag sanctionálja s *Parádi Kálmán*nak jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

Elnök felhívására ezután titkár előterjeszti az igazgatótanács által a közgyűléshez terjesztett következő beadványokat:

a) A széki egyházmegye gyám-intézeti szabályai módosítása tárgyában.

b) A rikánbelöli communitás felterjesztését gyám-intézete alapszabályai némely pontjai megváltoztatása végett.

c) A báró Baldácsy prot. alapítvány igazgatóságának jelentését s egy birtokrészlet eladását tárgyzó javaslatot.

d) A magyar-régeni ev. ref. egyházközség kérelmét papi és kántortanítói képéje megválthatása tárgyában.

e) A gyulafehérvári ev. ref. egyházközség kérelmét a papi nagyobb összegű kamarai javadalomnak templom építésre leendő kiutalása tárgyában.

f) A nagyszébeni egyházközség kérvényét, hogy azon egyházközség segédpapjának engedtessek meg azon egyház rendszer papi állomására pályázhatás.

g) Kiss Péter patai pap kérését valamely alapból leendő segélyeztetése tárgyában.

h) A hévizi ref. pap kérését postamesteri állásra való pályázhatás megengedése végett.

i) László József árkosi tanító kérését postamesteri teendők végezhethetésének engedélyezése végett. Attétetnek a kérvényi bizottsághoz.

k) Benedek Gyula és társa fogarasi egyháztagok felfolyamodása az állandó igazgatótanácsnak a papi fizetés tárgyában hozott igazg.-tanácsi határozat ellen.

l) Nagy Károly magyarigeni lelkész felfolyamodványát a boros-bocsárdi fekvőségek használatának tárgyában hozott igazg.-tanácsi határozat ellen.

m) Gál Gábor komlód oroszfi pap felfolyamodványát a görgényi egyházmegye törvényszékének azon határozata ellen, melyet a házassági törvényszéken az ügyvédeskedéstől eltiltott. Attétetnek a sérelmi bizottsághoz.

A szavazatszedő-bizottság elnöke jelenté, hogy a tanárkijelölő-bizottságba négy tagja megválasztása végett megejtett szavazás folytán beadatott összesen 120 sza-

vazat, melyből külön-külön Rákosi Lajos 110 szavazatot, Nagy László 100, Báró Bánffy Dezső 110, Dr. Szabó Károly 108 szavazatot nyert, a többi szavazatok megoszlottak.

Közgyűlés a legtöbb szavazatot nyerteket Rákosi Lajost, Nagy Lászlót, br. Bánffy Dezsőt és Dr. Szabó Károlyt a tanárjelölő bizottság tagjainul jelenti ki.

Elnök előterjesztésére szombaton d. e. 8—9 óráig kitűzetnek a következő választások:

a) Az orsz. közalap bizottságába egy rendes és egy póttag választása.

b) Az egyetemes konventbe három évre felerészben világi, felerészben egyházi 6 képviselő választása.

c) A báró Baldácsi-alapítvány-bizottságba egy rendes tag választása.

Több tárgy nem lévén, ülés eloszlik.

— Délutáni ülés. —

Elnök előterjeszti, hozzá az ülés folyamán beérkezett következő beadványokat:

a) A deési ref. egyházmegye kérését a kővári papi kamrai javadalomnak 1884-től kezdődőleg a deési ev. ref. egyházmegyében levő csekély fizetésű lelkészek javára leendő kiosztása végett.

b) A szászrégeni ev. ref. egyházközségnek a papi fizetésre vonatkozólag a görgényi egyházmegye közgyűlése által hozott határozat ellen beadott felelőbeszését. Áttétetik a kérelmi bizottsághoz.

c) Az állandó igazgatótanács ügykezelésének megvizsgálására kiküldött bizottság jelentését. Tárgyaltatni fog tárgysorozat rendjén.

d) Gáspár János nagyenyedi ev. ref. főgondnoknak levelét, melyben kijelenti, hogy családjá egyik tagjának veszélyes betegsége miatt közgyűlésünkön részt nem vehet. Sajnálattal tudásul vétetik.

Tanügyi jelentés.

— Felolvasatott az egyh.-kerületi közgyűlésen. —

Főtiszteletű közgyűlés!

Uj korszak kezdetén állunk, a melynek uralkodó planetája az 1883 évi XXX-ik törvénycikk, a rég várt középiskolai törvény.

Zsinati törvényeink királyi szentesítése, s a magyar nemzeti törekvés becsületességébe vetett hitünk megnyiták autonomiánk falait az állam előtt, mely kezébe vette a tanügy legfelsőbb vezetését, minélfogva a tanulmányi rend, a tanárképesítés és a főfelügyelet gyakorlása középiskoláinkra nézve is kötelezőkké váltak és az 1883/4 iskolai év végén már életbe léptek, egyházunk féltett jogainak minden nagyobb sérelme nélkül.

Ildomtalanság lenne sérelmeket vitatni a biztató fejlemények kezdetén, a mikor magyar állam és magyar protestantismus többé már nem állanak ellenségként egymással szemben, a mikor törvényesen is mienk maradt a jog, hogy tanintézeteink protestans jellemét és szellemét fenntartsuk és tovább fejtsük; mienk maradt a jog, hogy a tudomány és közműveltség terjesztésében, a haza- és szabadságszeretet fejlesztésében, folytassuk a rég megkezdett munkát.

E jognál fogva állapította meg az egyetemes konvent, zsinati megbízás folytán, a köznevelés s közoktatás szervezetét, a tantervet, a belrendtartási s fegyelmezési szabályokat, melyek immár az országos középiskolai törvény 8 §-a értelmében jóváhagyattak. E jog gyakorlásá-

nak érdekében határozott a főtiszt. közgyűlés is, midőn mult évi ülésén, 19 jkv. szám alatt, felhatalmazta az igazgatótanácsot, hogy a konventi tantervet, valamint a belrendtartás és fegyelem szabályait, viszonyainknak megfelelő kiegészítések után, léptesse életbe egyházkerületünk összes középiskoláiban.

Az igazgatótanács a vett felhatalmazással járó felelősség tudatában és e főfontosságú ügy teljes sikerülése érdekében egy népes szakbizottságot hívott össze mult évi július 31-ére, Kolozsvárra, a már csak néhai, felejtetetlen emlékü Nagy Péter püspök elnöklété alatt.* Ebben a bizottságban a kollegiumok kivétel nélkül képviselve voltak s mindannyian már előzetesen indokolt írásos véleményekkel járultak a függő kérdések megoldásához.

A bizottsági tanácskozások főtárgyát a konvent által megállapított *középiskolai rendtartás és fegyelmezés szabályzata* képezte, illetőleg e szabályzat pótlása az igazgatótanács által előjárósági vélemények alapján elfoglalt elvi álláspontnak megfelelőleg. Ugyanis, erdélyi kollegiumaink egyik ősi intézménye a közös együttlakás és a vele járó felügyelet az érettebb ifjak részéről (magántanítóság), ugy szintén a fegyelmi tekintetben fennálló kollegiumi törvényszék autonom szervezete egészen mellőzve lévén a konventi szabályzatban, azokra nézve egyházkerületünk egészen önerejű alkotásaira maradt utasítva. Kollegiumaink — tudvalevőleg — nemcsak gymnasiumokat, hanem elemi iskolákat is (Enyed theologiai akadémiát és néptanítóképzőt) tartanak fenn, ezeknek kölcsönös viszonyait és az igazgatás hatásköreit okvetlenül meg kellett szabni s velők kiegészíteni a konventi szabályzatot. A gondnokság és előjáróság évszázados intézményét, mely a tanári testülettel együtt mind a vagyon-, mind az oktatásügyekért első sorban felelős, egész terjedelmében be kellett czikkelyezni az új szervezetbe.

A kiegészítésnél, illetőleg az újabb követelményeknek a fenntartandó régibb intézményekkel való egyeztetésénél a következő elvek szolgálnak alapul:

1.) A gymnasiumi igazgató kötelességei a kollegiumi jog- és vagyonügyekre való tekintet nélkül szabattak meg, kiterjesztvén az igazgató hatásköre az egész gymnasiumra s kollegiumi belélet összes intézményeire. A gymnasium egységes igazgatását nemcsak az országos törvény s ennek nyomán a konventi rendtartás szabályzata, hanem az együttlakás meg magántanítói felügyelés intézménye is követelék. Az manap már bizonyításra nem szorúl, hogy együttlakási rendszerünket csak odaadó megfigyelés, egységes paedagogiai tapintat és következetesség téteti gyümölcsözővé és a czélnak megfelelővé.

2.) A kollegiumi jog- és vagyonügyekre, az előjárósági intézmény teljes épségben tartása mellett, egy gazdasági felügyelő (inspector professor) választandó a rendes tanárok közül, kinek kötelességei külön szabályzatban állapittattik meg. E gazdasági felügyelő, kit az előjáróság a rendes tanárok közül három évi időtartamra választ, egyszersmind a gazdasági ügyek előadója az előjárósági üléseken s mint olyan teljesíti midazon kötelességeket, melyek ez ideig az anyagiakra nézve a rektor professort terhelték.

3.) A tanvezetőtanár (paedagogarota) hatásköre az elemi iskolára szorittatott. A tanvezető egész munkásságának igénybevétele által az elemi iskolát erősíteni s kellő

* A bizottság tagjai voltak: Nagy Péter mint elnök; dr. Kovács Ödön, Székely Ferencz, Szabó Sámuel, Geréb Márton, Bihar Sándor, Bedőházi János, Szakács Mózes, Gönczy Lajos, Dózsa Dénes, Deák Gerő, Kerékes Sándor és Benke István tanárok és Parádi Kálmán, mint tanügyi előadó.

irányu fejlődését biztosítani véltük, meglévén győződve arról, hogy ezen iskola alig tagadható hiányainak főoka kétségtelenül az, hogy a gymnasium függelékének tekintettük s nem sokat törődtünk vele. Ezentul a tanvezető a külhatóságokkal szemben képviseli és külön szabályzat szerint igazgatja az elemi osztályok nevelés oktatás ügyeit, a magántanítás s felügyelet őt illető részét s e mellett befoly — a gymnasiumi igazgatóval egyetértve — az együttlakás és kollegiumi belélet intézményeire.

(Folyt. köv.)

A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlése.

A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlése hétfőn délelőtt 9 kor kezdődött Budapesten *Tisza Lajos* gr. főgondnok és *Szász Károly* püspök közös elnöklete alatt. *Szász Károly* püspök a népes gyülekezet zajos éljenzései közt bejelenté, hogy *Tisza Lajos* gr., az ujonnan választott főgondnok egyházi czélokra 10 ezer forintos alapítványt tett, mely után élete fogytáig 5 százalékot fizet; magának az alapítványtökének halála után legfeljebb egy év alatt folyóvá kell tétetnie. Az alapítvány céljaihöz képest következőleg oszlik meg: 4000 frt a szlavon szerémi missióra, 4000 frt a budapesti ref. theológiai konviktusra, 1000 frt a pesti ref. egyházmegye lelkészi gyámintézetére és 1000 frt a budapesti ref. egyház templomának fűtési berendezéseire. A nagylelkű alapítványért a gyülekezet jegyzőkönyvi köszönetet szavazott *Tisza Lajos* grófnak. Ezután *Szász Károly* püspök olvasta föl terjedelmes évi jelentését, mely szerint az egyházkerületben csak itt-ott mutatkoznak megdöbbenő jelenségek. Így pl. Kecskeméten a presbyterium megalakítása alkalmával névtelen egyének, mint a „független antiszemita párt tagjai“ külön választási listát állítottak össze és befolyásuknak sikerült azt tényleg érvényre is emelni, holott antiszemitizmusnak a ref. egyház kebelbeli ügyeihez semmi köze. A nem várt győzelem a presbyterium régi buzgó tagjait kilépésre és arra kényszerítette, hogy maguk ellen fegyelmi vizsgálatot kérjenek. Az egyház testén mutatkozó ilyen fekélyek — ugymond — tüzes vassal égetendők ki. Nagy igazsággal rajzolja továbbá a püspöki körutjai alkalmával tapasztalt sajnós jelenségeket, melyek részint az erkölcsök lazulásában és egyeseknek a hittől való elidegenedésében mutatkoztak.

Kiterjeszkedett folytatólag az egyházmegyéek tanügyi jelentéseire, melyek szintén nem a legkedvezőbb képet tárják föl; a ref. jogakadémiák hallgatói évről évre fogyanak és azok sorsa fölött előbb utóbb határozni kell. Örömmel üdvözlí azt a kiváló politikai mozzanatot, hogy ezentul az egyetemes ref. egyház is képviselve lesz a főrendiházban. A valóságos tanulmányt képező püspöki jelentést a gyülekezet zajosan megéljenezte és *Tisza Lajos* gr. indítványára a gyülekezet elhatározta, hogy a püspöki jelentést egész terjedelmében jegyzőkönyvbe fogja iktatni.

A másnapi tanácskozáson *Kovács Albert* előadó bemutatta a tiszáninneni ref. egyházkerület átiratát az egyháznak a főrendiházban való képviseltetése tárgyában. A közgyűlés az előadó indítványára következő határozatot hozott: Miatán az említett kérdés az egyház egyetemes érdekeit érinti, melyek megóvására az egyetemes konvent van hivatva egyöntetű eljárással, a dunamelléki egyházkerület a dolog érdemében külön határozatot hozni nem kíván.

Csütörtökön a tanügyi bizottságnak az egyházkerülethez tartozó középiskolák állapotáról előadott jelentése képezte a tárgyat, melyet *Horváth József* kun-szt.-miklósi igazgató olvasott föl. A jelentés statisztikai részét a közgyűlés egyszerűen tudomásul vette. Hosszabb megbeszélés tárgyát képezték a tanügyi bizottságnak a tanári fizetések emelése és a tanárválasztásra vonatkozó javaslatai. Az egyházkerületi középiskolák tantestületei ugyanis fizetésük emeléséért folyamodtak, minek következtében a tanügyi bizottság bekérte az iskolákat fentartó testületek és egyháztanácsok véleményét. Ezek kérészeknek nyilatkoztak a fizetés fölemelésére, de e czimen egyszersmind nagyobb államsegély kiosztásáért folyamodtak. A tanügyi bizottság ennek következtében a tanárok fizetésének lakbérrel és ötödévi pótlékkal való emelését indítványozta, kérve az új szervezetnek már a jövő tanévre való kötelező kimondását. A közgyűlés akkép határozott, hogy a tantestületeket a tanári fizetések fölemelésére kötelezi, még pedig, ha körülményeik engedik, már az új tanévtől kezdve. Nagyobb vitára szalgáltatott okot a tanügyi bizottság ama javaslata, mely o közbirtokosságot megfosztva tanárválasztó jogától, evvel a presbyteriumokat kéri felruházni, kivéve a győri gymnasiumot, melynél a tanárválasztás az iskolát fentartó testület kizárólagos joga. A közgyűlés *Szilágyi Dezső* főjegyző amaz indítványát fogadta el, hogy a tanárokat ezentul „rendszerint“ a presbyteriumok fogják választani. A közgyűlés 5 napig tartott.

TÁRCSA.

ŐRTÜZEK.

XXI.

A feltalált őskorszaki maradványok alapján amaz őskorszaki emberek életmódjára s szokásaira vonatkozólag is több érdekes adattal rendelkezik már a tudomány, akik éles tüzkő balták s állati csont részekkel felfegyverkezve, élet-halál harcot vívtak a velők egy időben élt állatokkal. A tudomány mai álláspontján az embert azzá a mi jelenleg: a létért való küzdelem s az ezen épülő öröklés és átalakulás törvényei tevék, melyek az emberen kívül féltreismerhetlen nyomokat hagynak minden állatfajon is. Ezzel azonban nem elégszik meg a tudomány, mely a szellemi élet jelenségeinek kimagyarázását is természetes alapokból kísérti meg, hanem tovább menve, azt állítja, hogy miként az emberek organismusa, ugy szellemi képessége, értelme is az alsobb állati fokról fejlődött jelen magaslatáig; egyszóval, az embernek ugy organismusa, mint gondolkozási tehetsége is az alsobb rendű állatok organismusából s értelmi képességéből fejlődött ki. Az emberi lélek összes jelenségei p. lelkiösméret, ösztön, szenvedélyek stb. lassanként állottak elő s e tekintetben is csupán relativ különbség létezik emberek és állatok között. Ugyanis az emberi lélek jelenségei kisebb-nagyobb mértékben az állatoknál is feltalálhatók, így p. o. az u. n. anthropomorph majomtól a lelkiismeretnek bizonyos nemét nem lehet megtagadni, a mely az emberben is csak lassankint fejlődött s nemesült meg. Már a rég eltűnt ezredékben tanítá a tapasztalás, miszerint minden olyan cselekvény, a minőt mi jelenleg rosznak nevezünk, elkerülhetlen következményekkel bir az individuumra nézve, mely azt elköveté. Ez a tudat az utódokra öröklő marad-

va s hasonló tapasztalatok általbennök is erősödve, okozá később bizonyos érzélem előállítását, hogy t. i. olynemű cselekmény visszas, helytelen s rossz következményei elmaradhatlanok. Így állott elő a félelem és iszonynak olynemű cselekvényektől való ösztönszerű tartózkodási érzete, s ezzel egyidejűleg az ennek megfelelő ellentörékvés a jót cselekedni, mely eleintén teljesen tisztán anyagi állapotokra vonatkozott. Szóval, az az öntudatlan értelem, mely elhagyni parancsolta azt, a mi káros s azt tenni a mi előnyös a korábbi fajok tapasztalatainak, fontolgatásának eredménye, melyet az ember is a régi fejletlen mondhatni állati multjából örökölt.

Épenigy állottak elő a többi ösztönök is, melyek embereknél s állatoknál alig-alig győzhetőek le. Álljon itt egy példa erre nézve. Még mielőtt nálunk a lég hőmérséke nagyon alászállna s a táplálék megfogyatkozna a költöző madarak óriási csoportokban dél felé vándorolnak, a telet délen élni át. Ezen állatok nem megfontolás alapján cselekszik ezt, hanem csupán ösztönszerű kényszer következtében. Ugyanis egy elfogott költöző madár, mely még sohasem követte társait délre s melyet enyhe levegővel s táplálékkal bőven elláttunk, a vándorlás idején nyugtalan lesz kalitkájában s szabadulni törekszik s ha az elfogott madár a vándormadarak azon fajához tartozik, melyek éjjel indulnak utra, akkor ő is éjjel lesz nyugtalan és megforditva. Ime, ez valóságos ösztön, melynek kimagyarázására csupán az az egy lehetőség áll fenn, hogy hosszú idők lefolyása alatt azon madarak, melyek földünk hidegebb vidékein laktak, a hidegség növekedésével s a táplálék fogyatékával kénytelenek valának melegebb tájakat keresni, mely cselekvény ezen madaraknál már bizonyosnemű értelmi cselekmény volt s a későbbi nemzedékek által többször ismételtetvén, végre épen úgy, mint másnemű tulajdonságok, örököltettek, u. n. ösztönné váltak s így vándorolnak jelenleg egy benső kényszererzet által üzetee e madarak délfelé, mely kényszererzet az ősidőkben élt nemzedékek értelmi cselekményének kifolyása. Épenigy van ez az embernél is s hogy bizonyos szellemi tulajdonok, a testieket nem is említve, mily gyakran örököltetnek: számtalan példa igazolja. Bármennyire magasfokú fejlettséggel bírjon azonban az emberi értelem, jelenleg az ember s magasab fejlettségű állatok értelmi fejlettsége közötti különbség csupán relatív. Avagy nagyobb különbség van e egy kaukázsi s egy pápuai értelmi fejlettsége, mint egy gorilla s egy pápuai között?! Így tehát, miként az organismusok egy szakadatlan lánczolatot képeznek, melynek első szemét a monérek s az utolsót az ember képezi: egész enemű fokozatot látunk az értelmi fejlettséget illetőleg is.

De tegyük fel pl. hogy az ember csakugyan száz ezredek magában foglaló geológiai korszakok alatt egy őssejtből fejlődött jelenlegi tökélyéig: még akkor is fennmarad azon kérdés, hogy miként állott elő *kezdetben* az első csira? miként jött létre egy oly tökéletes fejlettségre képes organum az élettelen élely, köneny, széneny és légenyből? Erre nézve a tudomány ismét adós a felelettel s hihetőleg örökre az is marad. Vannak ugyan, kik azt bizonyítgatják, miszerint más égitestekről az ismert meteorok közvetítésével jött a földre a föltételezett ő s sejt, de a mely felelettel a kérdés csupán áthelyezve, de nem megfejtve.

S a vegytan bármily nagy haladást tett is az utóbbi évtizedek alatt, bárhány szerves anyagot képes is mesterséges uton előállítani, melyeket ezelőtt csakis állati és növényi alakok voltak képesek létrehozni, sejtet, organicus fejlődésre képes csirát maig sem képes senki sem előállítani az ismert elemekből. Vannak ismét mások, kik

úgy vélekednek, miszerint a legegyszerűbb szerves lények az ismert elemekből ma is folyton képződnek, mintegy önkéntelenül, sőt néhány évvel ezelőtt a híres Fleck Drezdában s Huizinga Gröningában azt állíták, hogy az u. n. holt anyagból bizonyos bakterium-féléket mesterséges uton is képesek előállítani, de a mely kísérlethez még mindig nagyszámu s nyomatékos ellenvélemények csatlakoznak. Bármint legyen azonban a dolog, álljanak bár elő az u. n. élettelen anyagból még ma is egyes szerves lények vagy nem, az a tény, hogy e lények még ma is létrejönnek önmaguktól, sokkal inkább megtaníthat bennünket arra, hogy hogyan állanak elő, mint hogy hogyan jött létre az első élet e földön.

SZALAY KÁROLY.

Egyházmegyei élet.

A v.-hunyadi ev. ref. egyházmegyéből.

(Vége.)

Ez utóbbi fájdalmas körülmény okairól fentebb *általánosságban* szintén szólottam, s van reményem, hogy lassan lassan az ok megszűntével el fog enyészni az okot, s én — ha isten éltet — már közelebbről oly szerencsés lehetek hogy ezekre nézve is nyilatkozatom első ágát kiterjeszthessem. Ez azért, ha a t. egyh. kgyülés belégyezését kiuerem, ez uttal mellőzöm ezen egyházközségek megnevezését.

Egyébiránt, a vizsg. jkönyv a kgyülés rendelkezése alatt áll, melybe betekinteni, egy vagy más irányban magának felvilágosítást, meggyőződést szerezni minden közgyűlési tagnak joga van.

Előterjeszttem most egyházmegyéink statisztikáját, mely — mint mindenki tudja kiváló alkalmat nyújt arra, hogy mindenki, ki arra figyelmet fordít, az egyházmegye helyzetéről, állásáról, gyarapodásáról vagy hanyatlásáról tájékozottságot szerezzen.

Van egyh. megyénkben 24 any., 9 l. egyh. község és 73 diapora, melyekben van együtt 5300 lélek.

Született az elmúlt évben- 186 egyén. Meghalt 160. Összeeskettett 56 pár. Szaporodott 36: Confirmáltatott 39 egyén.

Az iskolai állapot statisztikáját feltűntetni a tanügyi előadó tiszte leend.

A vagyoni állás feltűntetésére álljon itt a következő kimutatás

Belső fekvők összege	48 h. 1424	□ öl.
Külsők	631. " 714	" "
Erdőségek	174. " 1314	" "
Összesen	855. h, 285	□ öl.

Kegyhatományok és alaptőkék;

a) egyházi alap	72.925 f. 91 kr.
b) iskolai "	4897 f. 73 kr.
c) más rendeltetésű	4059. f. 64 kr.

Összesen 83.796 f. 38 kr.

Ehez jön még a megnem

vizsgált 3 egyházközség

tőkevagyon 7124 f. 95 kr.

főösszeg: 90.921 f. 33 kr.

Volt a megelőző évben

a tőkevagyon 87.868 f. 42 kr.

Növekedés tehát 3052 f. 91 kr.

Magtárak állása. A vizsgálatrendén találtatott:

1. Gabonában	2152 v. 7 kupa.
2. Pénzben	3044 f. 63 kr.
3. Bortárban	98 veder 1 kupa.

Biztosítva voltak egyházi épületeink összesen 34.334 forintig.

Terhelő adósság találtatott	5539 f. 83 kr.
Hátrálék követelése összege	7422 f. 01 kr.
Összes activ állása	98.343 f. 32 kr.
Passiv állása	5539 f. 83 kr.

Activ tökevagyon 92.803 f. 49 kr.

Oly szerencsés helyzetben vagyok, hogy vagyoni állását külön is minden egyházközségnek azonnal előterjeszhetem, s ha ezt nem teszem, csupán azon egyetlen indok vezérel, nehogy a t. közgyűlésnek már is nagyon igénybe vett bacsos türelmével visszaéljek: De ha tán feltevésemben csalatkoznom, a közgyűlés ohajtja, és kész meghallgatni külön is minden egyházközségnek vagyoni állásának feltüntetését: parancsoljon nekem, bennem kész engedelmes szolgára találandó!

Még csak egy tárgyról fogok szólni, — és ez a *gyümölcsfaiskola*. Örömmel konstatalhatom ugyanis, hogy a gyümölcsfaiskolák létesítését, i. letőleg 3 év előtt hozott határozata egyházmegyénknek legtöbb egyházközségünkben testet öltött. Pap társaink közül legtöbben létesíték a gyümölcsfaiskolákat, s kiváló gondot fordítanak a gyümölcsfa tenyésztésére. Így pl. Algyógyon. N. Rápolton. Brádon, Kristyóron. V.-Hunyadon, Rákosdon, Bácsiban, Déván, Haróban, O.-Brettyén, Hátszegen, a gyümölcsfaiskolákat kellően beállítva találtuk; ellenben nem találtuk ennek semmi nyomát: Körösbányán, Lozsádon, Alpesszen, Borbátvizen, N.-Pestényben, mely helyek papjainak vagy bizottságunk szívökre kötni azt, hogy az ide vonatkozó egyházmegyei határozatnak, mely különben egyházkerületi törvényis, eleget tenni igyekezzenek, el nem mulasztotta.

Elég hoszura nyult jeletésemet bevégeztem. Egy kívánságom van, mely az, hogy a jó Isten, kitől származik minden jó, minden tökéletes ajándék, küldje el ránk sz. lelkét, hogy az megáldjon, meg szenteljen és serkentessen bennünket oly nemes munka végzésére, mely kedves Isten előtt.

A közgyűlést ezennel megnyitottam nyilvánítom.

A közgyűlés megnyitása után esperes aa bejeleti a mult közgyűlés által reábizott ügyek miként lett elintézését; bejeleti továbbá, hogy dévai ref. egyházközségünk világi képviselője lemondása után ngs. Réthy Lajos kir. tanfelügyelő urat választotta, a benyújtott jkönyv alapján szabályszerű eljárás mellett világi képviselőjévé.

Közgyűlésünk esperes, aa bejelentéseit helyeslő tudomásul vette, s Réthy Lajos aa megválasztatását igazolta.

Tárgysorozat rendén esperes aa tanügyi eladó Kis Mózes aát hivta fel jelentésének megtételére. Tanügyi eladó aa fájdalommal volt kénytelen kijelenteni, hogy azon kötelességének miszerint egyházmegyénk tanügyi állapotának hí képét adhasza ez alkalommal, nem tehet eleget, mert az általa körútra indított 2 drb róvatos iv közül csak is a ref. felekezeti iskolák adatait tartalmazó került vissza kezéhez, a már ki tudja hól? megakadott, s így csupán csak a még ma létező 10 felekezeti iskolára terjed ki jelentése. Az összes tankötelesek száma 479.

Ebből tanult 402 azaz 84%, és pedig saját iskoláinkban 65%, más népiskolába, felsőbb intézetekben 19%. Nem tanul sehhol 77 azaz 16%. De ebből törvényes okon mentesítve van 33 azaz 7%, mentesítés nélkül nem tanult 44 azaz 9%.

A ref iskolák összes népessége év elsején volt 437, melyből idegen felekezetű és nemzetiségű volt 169 (különösen nagy számban Déván, Hátszegen és Brádon tanulnak, kevesebb számban Haró, Rápol, Németi, Hosdát, és Kris'yoran) tehát a ref. iskolák összes népességének $\frac{2}{5}$ része azaz 40 % idegen felekez tü.

Tudott olvasni és írni a 437 tanulókból 357 azaz mintegy 80% és 20% nem tudott, kezdő volta s fejletlensége okán, minék Déva szolgáltatja nagy contingensét.

Közgyűlésünk a tanügyi eladó e *részleges* jelentését tudomásul véve örömmel győződött meg egyházmegyénk tanügyi állapotai folvtonos eléhaladásáról.

Ezek után a felsőbb rendeletek, leiratok felolvasása s tudomásul vételével tárgyalattak az egyes egyházközségek különböző tárgyu kérelmei, melyeknek elintézését követte az *országos domesztikából segélyezésért beadott folyamodványok*.

Ily nemű kérvények 7 egyház község és 6 egyén részéről érkeztek be esperes aához a kellő időben, egy egyházközség időhaladékot kért és nyert kérvénye benyújtására a közgyűléstől. A közgyűlés ezeket részletes tárgyalás alá vétéu s lehető igazság és kellő szigorral elbírálván, mindenik folyamodót felajánlotta egyetlen személy kivételével a szükséghez mérten részben a kért egyész összeg, részben pedig a leszállított összegek erejéig. — A folyamodás beadhatására időt nyert lozsádi egyh., község kérésének elbírálásával az egyházmegyei tanács bizatott meg.

A közgyűlésen letárgyalt ügyek közül még megemlíteni kívánom azt, hogy az elhalalozás folytán megürült 2 egyházmegyei algondnoki állomásra kijelölve lettek: I. 1) Brády Albert. 2.) Réthy Lajos. 3.) Pogány Károly II. 1.) Bocz Sámuel. 2.) László Ignác. 3.) Dósa Dénes. aai.

Végül nem hagyhatom említés nélkül miszerint esperes aa a közgyűlés bezárta után kérdést intézett a pap aakhoz az iránt: nem látná-e helyesnek, hogy, miután a hunyadmegyei papság is a vallás erkölcsi élet fejlesztése mellett ugyan azon czél megvalósítására tört és tör, melyet a kultur egylet tűzött maga elé, ezen papság mint festület lépjen bé alapító tag gyanánt a kultur egyletbe? Jelen levő papi testületünk ennek szükséges voltát egyhangulag kimondván esperes aát felkérte ennek az illető helyre való bejelentésére.

Kérelem és fölhívás.

Mennél többet töprengtem feletle, annál tetszetősebbnek tűnt fel előttem a gondolat, hogy néhai püspökünk, Nagy Péter emlékét minél többféle alakban igyekezzünk megörökíteni.

Tudom, hogy emléke élni fog tetteiben: remélhetőleg nemsokára kiadandó műveiben; az egyházkerület által felállítandó siremlékben és a nevére teendő alapítványban: de volna még egy másik mód is, melylyel járulhatnánk e kegyeletes munkához.

Tudva van, hogy ez évben a tavaszi közgyűlések alkalmával minden egyházmegye és a püspöki vizsgálat alatti egyházak gyászünnepek által ujitották meg a feledhetetlen püspök emlékezetét, melyeket maga az egyházkerület ez évi közgyűlésén fejezett be. Az a gondola-

tom támadt, hogy e beszédek gyűjtésük össze, adjuk ki egy kötetben s ez által is örökítsük meg Nagy Péter emlékezetét. Sok példa van rá a múltból, hogy egyes nagyjainkról ily beszédgyűjtemények maradtak fenn, melyek ma valóságos kincsházák.

Kétségen kívül, elmondott beszédeink ellen nemcsak a roszakarat, hanem az igazságos kritika is mondhat sok hibázlatást, méltó megróvást. De gondoljunk arra, hogy mikor mi nem leszünk, ötven, száz esztendő múlva, minő megbecsülhetetlen forrás lesz e gyűjtemény is egy akkori életíróra nézve. Ha mindenünk csak egyetlen-egy vonást találtunk is el; ha az elűtő felfogást, vagy a találó szálakat egy későbbi történész egybevetetheti, összehasonlíthatja: avagy nem biztosabb kezel domboríthatja-e ki Nagy Péter egyéniségét? Nem versenyről van tehát itt szó, hanem arról, hogy adalékkal szolgáljunk a jövő számára.

Mert Kolozsvárt, mint központban élek, hol a sok nyomda közt tán olcsóbban lehetne a kiadást eszközölni: én a szerkesztésre kész szívvvel ajánlkozom. Magától érthető, hogy az utolsó krajczárról számolni fogok és a tiszta jövedelem a „Nagy Péter-alapítványra“ fordíttatnék.

Ha gondolatomat életrevalónak tartják: atyafiságosan kérem azon paptársaimat, kik ily ünnepélyeken közreműködtek, hogy beszédjüket *június végéig* hozzám beküldeni sziveskedjenek. Esperes-társaimat pedig és egyáltalában az érdeklődőket arra kérem, hogy legfőlegb július közepéig értesítsenek, hogy a vidékről — egyháziak és világiak — minő *számban* támogatnák e szép vállalatot. Csak ha erről némi tájékozást nyerhetek, bocsátkozhatom az előleges költségekbe.)*

Kolozsvárt, 1885. jun. 10.

SZÁSZ GERŐ,
ev. ref. esperes.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. június 14.

— Nagy Péter emlékét Kézdi-Vásárhelyt jun. 8-án ülték meg. A tanítói dalkör alkalmi énekével kezdődött, melyre Székely János lelkész könyörgése következett, mit a dalkörnek egy újabb éneke után Zoltáni Elek léczfalvi ref. lelkész emlékbeszéde váltott fel. Lelkész atfia alapigéül Dániel próféta könyve XII. 3. versét vette fel, Nagy Pétert mint papot, polgárt, hazafit, püspököt és mint családtyát festette. Az emlékbeszédet a tanítói dalkör „Lelkünk borítja néma fájdalom“ kezdetű szép éneke s ezt a záríma követte, mely után még egyszer, miként legeslegelől a fiu- és leányisk. vegyes kar énekelt. A toronyban már a megelőző napon 6 fekete zászló hirdette a gyászt, harangok zugása mellett, a templom bejáratai fölött fekete posztó volt kiszégezve. Benn a templomban a különféle ipartársulatok zászlóikkal jelentek meg. Katholikusok is szép számmal voltak képviselve.

*) Bizodalommal kérem a helybeli lapokat, hogy e fölhívást közlőni sziveskedjenek. Sz. G.

— **Elischer József** kir. tankerületi főigazgató mult hétfőn kora reggeltől esti 8 óráig, kedden reggeli 7 órától délig vizsgálta a sepsi-szentgyörgyi Székely-Mikó tanoda kül- és belállapotait. Még a rövid étkezések alatt is a körülötte sereglett tanári testülettel az intézet ügyeivel foglalkozott. 15—16 óra alatt rendre járta az osztályokat, mindenik tanárral minden tantárgyból kikérdezte a növendékeket: maga is, paedagogiai ismereteiről fényesen tanuskodó kérdéseket intézett a növendékekhez, tanárokhoz, hogy világos tájékozást nyerjen mind a tanárok képességéről, tanmódszeréről, mind a növendékek előmeneteléről. A szünórakon a legapróbb részletekre kiterjedő figyelemmel, behatóan vizsgálta meg az intézet épületeit, tan- és lakszobákat, tanszereket, könyvtárakat, levéltárakat, stb. stb. a bennlakásra és együtt étkezésre, magánfelügyelésre, a tanulók erkölcsi és egészségi állapotára, szóval az intézet minden ügyeinek állására kiterjeszté figyelmét. Látogatását azzal végezte, hogy 1—2 órai értekezletre hívta össze az összes tanári testületet. Őszinte nyíltsággal, atyai, baráti jóindulattal figyelmeztet az általa észlelt hiányokra. Általában pedig teljes megelégedésének adott kifejezést, sőt sok tekintelben az intézetet, különösen az abban uralkodó rendet és tisztaságot mintaszerűnek nevezte. Egyuttal nemcsak azon óhaj-tásának adott kifejezést, hogy a tanszékek törvényszerű betöltése által a 4 gymn. és 1 előkészítő osztály rövid időn a törvény színvonalára emeltessék, hanem az iskola fokozatosan teljes 8 osztályu gymnáziummá emeltessék. E célból megígérte maga részéről is szives pártfogását. Sepsi-Szentgyörgyről Kézdi-Vásárhely és onnan Csik-Somlyó felé vette útját.

— **A közművelődési egyesületnek Ft. Szász Domokos** megválasztott püspök afia szombaton 100 frtot küldött be. Hasonló képen ez nap küldött be 100 frtot egyházkerületi főgondnok báró *Kemény Gábor* minister ő exeeleczija is.

— **A sz.-udvarhelyi ref. collegium** előljárósága által 410—1884 sz. alatt kibocsátott fölhívásra még a következő adományok folytak be: *Kovács Mózes* pap 1 frt. Péter Gergely 30 kr. *Protestáns közlöny szerkesztősege*: 5 frt. *Makrai Áron* pap (hivei- és saját adománya) 70 kr. *Jakab Albert* pap 1 frt. *Tóth Mózes* pap 1 frt. *Péterfi Károly* ivén *Csiszár Zsigmond* pap 1 frt. *Biró Áron* pap 80 kr. Pap László 20 kr. *Bod Károly* ig. tan.

— **A szép egyházi alapítványt**, melyet meghalt férje nevére és emlékére özvegy *Bethlen Istvánné*, sz *Teleki Ilona* grófnő tett, nagy éljenzések közepette vette tudomásul az egyházkerületi közgyűlés, melynek ez a szombat délutáni ülésen lön bejelentve. Az alapítvány háromezer frtot tesz ki, s a marosi egyházmegye javára van rendelve. Egy részének: 1000 frt. évi kamatja a marosi egyházmegye özvegy-árvai alapjának javára fordítandó, a másik kétezer forint évi kamatai pedig arra rendelvek, hogy azok az egyházmegye által arra érdemesített öt néptanító között osztandók fel évente segélyül és jutalmul. A nemes grófné a szép alapítvánnyal nemcsak férje nevéért, hanem a magáét is örökre emlékezetessé tette.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Helyettes püspöki jelentés. — Egyházkerületi közgyűlésünk. — Konventünk. — Tanügyi jelentés. — Tárcza: Örtüzek. (Szalay Károlytól.) — Különfélék.

Helyettes püspöki jelentés.

— Előterjesztetett az 1885-iki ker. közgyűlésen. —

(Folytatás.)

Ha még fölemlitem, hogy a konvent nagy enyedi tanítóképezdénk tantervét helybenhagyó tudomásul vette, a romániai missionarius fizetéséhez való járulás alól az egyes egyházkerületeket s így a mienket is felmentette s azoknak hordozását a közalapra utalta s végül azt, hogy jegyzőkönyvében néhai püspökünk emlékét kegyelettel megörökíté, úgy vélem, jeleztem a nagyobb jelentőségű s bár részben egyetemes jellegű, de azért egyházkerületünket is közelebbről érdeklő mozzanatokot s áttérhetek saját egyházkerületünk körében végzett hivatalos szolgálatom képének összevont keretben feltüntetésére.

Midőn működésemet megkezdém, egyházkerületünk testén nem egy sebet találtam, sajogva, vérzőn. Marosvásárhelyi egyházközségünk kebelében az évek óta pusztító belvillongás, egyik lekipásztornak meghasonlása egyházközségével a végletekbe csapongott, botrányos jelenelekben nyilatkozott s egyházkerületünk egének egyik legsötétebb pontját képezé. Kötelességemnek tartám a törvény szigorával lépni közbe s ennek eredménye az illető lekipásztornak állásáról lemondása s ezáltal a tarthatatlanná vált helyzet megszűnése lön. Azóta ismételt izben, személyesen is megjelenve a helyszínén, alkalmam nyílt örömmel tapasztalni a válságos állapotból kiszabadult egyházközségben az új életreébredés biztató jelenségeit. A vásárhelyihez nem egy tekintetben hasonló, sőt részben még aggasztóbb helyzet nehézségeivel találtam ma gamat szemben a szent-lászlói egyházközségben. A pap és hivei között az engesztelhetlen gyűlölség lángjai csapkodtak évek óta s az idült baj kóros tünetei az egyhá-

zias élet teljes szünetelésében s nagymérvű anyagi zavarokban jelentkeztek. Gyökeres orvoslásra vala elkerülhetetlen szükség s kényszerülve lettem kivételes eljárási módot venni alkalmazásba. Néhai püspökünk nem egyszer hívta föl a főt. egyházkerület figyelmét oly sajnós esetekre, midőn az ítélő, illetőleg büntető hatalom gyakorlása a főforgó baj gyökeres megszüntetésére nem nyit biztos utat s eltérbe lép a dislocatio kényszerítő szükségére. Az egyetemes zsinat által a testvér egyházkerületek részére megállapított papválasztási törvény gondoskodik az ily kivételes esetekről, mig a mienkben nincs erről szó, s a főtiszteletű közgyűlés bölcsessége, a főmerült indítványok mellőzésével, véleményem szerint is igen helyesen, részletes szabály alkotásába nem bocsájtkozott. Ily körülmények közt a rendelkezési jog nem lévén megadva, a kérdésnek nem vala lehető más megoldása, mint módját találni annak, hogy alkalmazható legyen a mélt. egyházi főtanácsnak 1842-ben 375. sz. a. kelt s ma is hatályban levő azon végzése, mely szerint „eszközölhető dislocatio oly esetben, midőn mind az ecleziák, mind a papok kölcsönösen megegyeznek abban, hogy cserét tegyenek.“ Erre nézve megtevéen a kellő lépéseket, a körülmények szerencsés egybetalálkozása folytán sikerül a kérdés ily megoldása s mind a négy érdekelt tényező belenyugodásával a szent-lászlói s pitesti egyházak lekipásztorait dislocaltam, jelentést téve erről a mltg. állandó igazgatótanácsnak, mely eljárásomat helyeslő tudomásul vette. Azóta a szent-lászlói egyházközség, mint a helyszínén szerzett meggyőződése alapján mondhatom, a vizsály évei alatt szenvedett nagymérvű romlásait kiépülni s az egyházi élet törvényszerű rendjét helyreállítani buzgón törekszik. A szász-mátéi egyházközségben is a multakból átöröklött baj elhárításának terhe nehezült vállaimra. A válságos helyzet a közalap javára beszolgáltatandó járulék megtagadása miatt jött létre. Nem akarom az egyházmegyei előljáróságot sem az illető lelkészt hibáztatni. A mit tettek, jó akarrattal tették, de annyi tény, hogy a szakadás végletekig ment s az avertálásra nézve e törvényszabta lépések

az egyházközség összes tagjai által megváltak téve, sőt a katolikus egyház kebelébe, hetekig tartott oktatás s a szertartásos gyakorlatok végrehajtása után az ünnepélyes bevételre a nap is ki vala tűzve, melyre az illető lelkész tényleg meg is jelent.

(Folyt. köv.)

Egyházkerületi közgyűlésünk.

Harmadik nap.

— Délelőtti ülés. —

E nap mint lelegején irtuk — a püspök választás volt. Szép ünnep; felemelők az emlékek, melyek hozzá csatolódnak a jövőben.

A 10 percznyi szünet után, melyet báró Kemény Gábor elnöklő miniszter főgondnok az új főpásztornak hozandó üdvözlések számára engedett, épen déli 12 óra volt.

Szünet után elnök jelenti, hogy báró Györfly Lajos igazgatótanácsos és dr. Szóts Emil a kolozsvári egyház főgondnoka lemondván, ez állás betöltésére a szavazást d. u. 4—5 közbe rendeli el. A kolozsvári főgondnokságra jelöltettek gr. Bánffy Béla, dr. Kolozsvári Sándor, Inczédi Sámuel.

Az igazgatótanács előterjesztése alapján közgyűlés kimondja, hogy a jelen év folyamán egy rendkívüli egyházkerületi közgyűlést tart, melynek egyik főtárgyát az egyházi törvények codificatiója fogja képezni. Megbizatik az ig. tanács, hogy a codificáló bizottság által megállapítandó javaslatot kinyomatván, az elnöki megbizással együtt, egyuttal tanulmányozás végett küldje meg a közgyűlés tagjainak.

Az anyakönyvi új minták 1886-ban jan. 1-vel életbeléptetettek.

A moldva-oláhországi missio körébe felvétetik a bukovinai-andrásfalvi egyház, illetőleg a felvétel tárgyában fölterjesztés teendő az egyetemes conventhez.

A szavazatszedő bizottság jelenti:

1) A Baldácsi bizottság 2 rendes tagságra beadott 160 szavazatot. Ebből nyert Br. Kemény Gábor 134, Szász Domokos 132 szavazatot. (Megválasztattak.)

2) Az országos közalap bizottsági tagságra beadott 159 szavazatot. Ebből nyert Szász Domokos 131, póttagságra Kovács Albert 131 szavazatot. (Megválasztattak.)

3) Az egyetemes conventi 6 rendes tagságra beadott 159 sz. Ebből nyert az egyháziak közül: dr. Kovács Ödön 157, Benkő János 126, Szász Gerő 127, a világiak közül: gr. Bánffy Miklós 139, dr. Jenei Viktor 125, Kolozsvári Sándor, 125 szavazatot. (Megválasztattak.)

Az egyetemes conventi 6 póttagra beadott 159 szavazatot. Megválasztattak az egyháziak közül; Sylveszter Domokos 135, Bartha Lajos, Deési Gyula, világiak közül: Bihari Sándor, Mezei Albert, Szász Béla.

Az elnök az ülést bezárja s folytatását d. u. 5 órára tűzi ki.

— Délutáni ülés. —

Ülés elején elnök bemutatja dr. Szász Béla igazgatótanácsos lemondásáról szóló levelét, melyben a megválasztott püspökkel való vérrokonságánál fogva tisztéről lemond.

Közgyűlés a lemondást nem fogadja el.

A kővárai és váralyai papi javadalmaknak 1884—5-ben lejárt részleteinek hova fordításáról szóló ig. tanácsi véleményes jelentés olvastatott föl. A javadalmak — a javaslat értelmében — a conventi költségek fedezésére lettek kiutalva, a jövőre nézve pedig a közgyűlésen kimondott határozathoz képest, céljuknak inkább megfelelő segélyekre lesznek fordítandók.

A szavazat szedő bizottság elnöke jelenti hogy:

1., az igazgató tanácsosságra beadott 150 szavazatból kapott Nagy László 68, Bihari Sándor 65 szavazatot. Abszolút szótöbbség nem lévén, szűkebb szavazás ejtetik meg.

2., a marosvásárhelyi magyarnyelv tanszékre beadott 148 szavazatból Lakatos Sámuel 42. (Ellenjelöltjei dr. Farnos Dezső 3, Csósz János 3 szavazatot kaptak.)

3., a marosvásárhelyi classica filológiai tanszékre 143 szóból Horváth József 117 szavazatot. (Ellenjelöltje Fogarasi Albert 36 szót kapott.)

4., a kolozsvári egyházmegye főgondnoki állomására beadott 152 szavazatból gr. Bánffy Béla 101 szóval. (Dr. Kolozsvári S. kapott 46 szavazatot. Inczédi S. 1-et, br. Bánffy Albert 1-et, 3 üres volt.)

Ezt követőleg az ig. tanács javaslatára kimondott, hogy a kaczói körhöz tartozó szelecskei egyházközségben tanítói állást rendszeresít, a javadalmazást központi segélyezésekből fedezvén. Egyhangulag emelte ezt a közgyűlés határozattá.

Az igazgatótanács ügykezeléséről szóló bizottsági jelentést vette ezután tárgyalás alá a gyűlés, s miután a jelentés az ügykezelésről, mint a legrendesebben és pontosabban vezetettől emlékezett meg, a közgyűlés az ig. tanácsnak elismerését nyilvánítja.

Az egyházkerület 1886-ra szóló költségvetése, mely 450 frtnyi többletet mutat föl ez előterjesztés értelmében elfogadtatván, az ig.-tanács évi működését tárgyzó jelentés felülbíráásával megbízott bizottság jelentése került szőnyegre, s ez is a legnagyobb meglepedés hangján szólván, csak arra szolgált alkalmul, hogy a közgyűlés ismételt elismerést szavazzon az ig. tanácsnak lelkiismeretes, tapintatos és buzgó működéséért.

Egy más bizottság is beterjeszté jelentését arról, hogy a Deák József által pontosan és lelkiismeretesen vezetett egyházkerületi pénztárt megvizsgálván, abban mindent rendben talált, mit szintén örvendetes tudomásul vón a közgyűlés.

A sérelmi ügyek elintézése után, melyek mind az illető albizottság javaslatai értelmében lőnek megoldva, az indítványi bizottság előadója referált az általuk letárgyalt indítványokról. A bizottság véleményes jelentései határozattá emeltettek; köztük legfontosabb az, hogy a püspöki jelentés nagy horderejű indítványa, mely a romániai missiót külön egyházmegyei alapon ajánlá újjá szervezni, pártolótág lőn a convent elébe fölterjesztendőnek kimondva.

Végül jelenti a szavazatszedő bizottság, hogy az igazgatótanácsosságra újólag megejtett szavazás értelmében Bihari Sándor 55 szavazata győzött Nagy László 44 szavazata fölött.

A marosvásárhelyi egyház főgondnok állására a beadott 101 szavazatból Nagy Sámuel 75 szavazattal választott meg Vályi Károly 25 és Bihari Sándor 1 szavazata ellenében.

Tárgysorozat rendjén kitűzetik — a választás 1., a marosvásárhelyi collegiumhoz fő és algondnokságra. 2. a zilahi és sepsi-szt.-györgyi algondnoki székekre.

A gyűlés véget ér.

Negyedik nap.

— Vasárnap délelőtt. —

Vasárnap d. e. rövid ülés volt. Báró *Kemény* Gábor főgnok még szombat estve elutazván, az elnöklést br. *Bánffy* Miklós ő exellenciája vezette.

Szavazatszedő bizottság bejelenti, hogy megválasztattak:

A marosvásárhelyi főtanoda gondnokává: Br. *Bánffy* Zoltán, — algondnokává: *Dósa* Elek. *A zilahi* főtanoda algondnokává *Lőrinczy* György. *A sepsi-szt.-györgyi* főtanoda algondnokává: dr. *Bodor* Tivadar. Valamennyien tulnyomó szavazattöbbséggel lettek megválasztva.

Ezt következőleg felolvastatott főt. *Szász* Domokos püspök levele, melyben specifikálja püspöki vallásos emlékére tett összesen ezer forintra rugó *alapítványainak* rendeltetését.

A sokszoros éljenzéstől kísért levél felolvasását a kibocsátandó *ifju lelkészek felszentelési ünnepélyének* bevezető actusa követte. *Szakács* István h. közügyigazgató jelenté, hogy 14 ujonválasztott lelkész és egy lelkésztanár jelentkezett a felszentelésre, kiknek okmányai rendben lévén, őket a kibocsátásra ajánlá.

Az Úr új szolgálaihoz ft. *Szász* Domokos megválasztott püspök erre intézett rövid beszédet. *Bánffy* Miklós gr. felszólítja a tagokat, hogy testületileg vonuljanak belfarkas utcza templomba, hol ünnepélyes isteni tisztelet kapcsán fog lefolyni.

— *Lelkész avatás.* —

A belfarkas-utcza nagy templom már a zsufolásig tömve volt a legdiszesebb közönséggel, midőn a ker. közgyűlés tagjai, élükön a főgnodnokkal, a püspökkel, az egyházmegyék esperesei- és jegyzőivel, a számukra főtartott padsorokban helyet foglaltak.

Az ünnepélyes isteni tisztelet a „Polgári Dalkör“ karénekével kezdődött, melynek végeztével *Nagy* László szilágy-somlyói esperes lépett a szószékre, s buzgó ima után hatásos alkalmi beszédet tartott, majdnem másfél órán át, „*A jövő egyháza*“ról. A beszéd nagy hatást keltett a fényes gyülekezetben.

Ismét fölzendült a „Polgári Dalkör“ éneke, melyre *Szász* Domokos püspök rövid előfóhász után, egyikét tartá a legremekebb egyházi szónoklatoknak.

„Isten mellett való szolgálak vagyunk!“ voltak az igéi.

Fejtegette ez után a lelkipásztori hivatás isteni eredetét, annak czéljait és erő forrásait. Buzgó utóimát mondott, olvasta a felszentelendő neveit, s hozzájuk intézett előljárói kérdések után leszált a szószékről, a templom hajójába lépett hol a felszentelendőök térdelve hallgatták meg a szentelő szavakat. A záríma után a közgyűlési tagok még a főtanoda nagy termében pár perczre összejöttek, hogy megállapítsák az utolsó ülés idejét, — délután öt órára.

— Vasárnap délután. —

Az ülés, melyet gr. *Bánffy* Miklós vezetett, rövid volt.

A közalap segélyezéséért folyamodó kérvények tárgyalása a szeptemberben tartandó rk. közgyűlésre halasztatván, néhány kisebb fontosságú ig. tauácsi előterjesztés let a javasolt módon elintézve s köztük a *papválasztási szabályzat* néhány pontjának csekély módosítása is.

A kérvényi bizottság a beadott kérvényekről előterjesztéseket tett, melyek érdemileg is megnyerték a közgyűlés jóváhagyását, — valamint a *számadásokat* felül-

vizsgáló bizottság jelentése is öröndetes tudomásul vétetett.

A jövő közgyűlés székhelyéül ujjlag *Kolozsvár* város lön kijelölve.

Ezzel a közgyűlés befejezte érdemleges tanácskozásait.

Ez alkalomból az elnök gróf *Bánffy* M. rövid viszapillantást vetett a közgyűlés lefolyására és működésére, s örömmel constatálta, hogy annak legfontosabb tárgya: a püspökválasztás, oly szép eredményre lön megoldva, a mennyiben a választás oly férfura esett, ki a közbizalom iránta való impozáns nyilvánulását — mindenki hite szerint — bizonyára a legnemesebben, legszebben fogja meghálálni tetteivel.

A főgnodnok lelkes szavaira *Szász* Domokos püspök válaszolt, köszönetét fejezván ki a főgnodnoknak és a világi képviselőknök ugy buzgalmokért és fáradságtatlanságukért, valamint az elnöknek is, kik a tárgyalásokat oly kitartóan, tapintatosan vezették. A gyűlés éljenzés között szétoszlott,

Conventünk.

Egyetemes rendkívüli conventünk hétfőn délelőtt 10 órakor kezdé meg gyűlését a Budai ref. kollegiumi épület nagytermében *Vay* Miklós báró koronaőr és *Kun* Bertalan tiszáninenni püspök közös elnöklete alatt.

Az öt kerületet a következő tagok képviselték: 1. *Dunamelléki egyházkerület*: *Szász* Károly püspök, *Baksay* Sándor, *Filó* Lajos és *Kovács* Albert egyháziak; *Tisza* Lajos gr. főgnodnok, *Vizsolyi* Gusztáv, *Kerkápoli* Károly *Szilágyi* Dezső világiak. 2. *Dunántúli egyházkerület*: *Pap* Gábor püspök, *Csonka* Ferencz és *Körmendy* Sándor egyháziak; *Tisza* Kálmán főgnodnok, *Beöthy* Zsigmond és *Véghely* Dezső világiak. 3. *Tiszáninenni egyházkerület*: *Kun* Bertalan püspök, *Fejes* István és *Szentpéteri* Sámuel egyháziak: id. *Vay* Miklós b. főgnodnok, *Lükő* Géza, és *Mocsáry* Lajos világiak. 4. *Tiszántúli egyházkerület*: *Révész* Bálint püspök, *Kiss* Áron, *Peterdy* Károly, *Szeremley* Sámuel és *Tóth* Sámuel egyháziak; *Vállyi* János főgnodnok, *Degenfeld* József gr., *György* Endre és *Ritoók* Zsigmond világiak. *Egyházkerületünket*: *Szász* Domokos püspök, *Benkő* János, dr. *Kovács* Ödön, *Sylvester* Domokos egyháziak; *Tisza* László, dr. *Kolozsváry* Sándor, és dr. *Jeney* Viktor világiak.

Vay Miklós b. elnök a gyűlést megnyitván, üdvözli a teljes számmal megjelent tagokat. (Éljenzés.) Jelenti, hogy *Szász* Domokos püspöknek megválasztott, valamint *Tisza* Lajos gr. főgnodnoknak. (Éljenzés.) Fölemli, hogy a novemberi convent elhatározta, hogy mihelyt a közoktatásügyi miniszter válaszleirata megérkezik, a convent egybehivatik. Első tárgyal kitüzetni kívánja a miniszter leiratának felolvasását.

Beöthy Zsigmond rekapitulálni éhajtja azon óhajokat, melyeket a multkori convent táplált ez ügyben, vagyis felolvastatni kívánja a feliratot is.

Lükő Géza nem osztozik előtte szóló véleményében, mert most a leirat érdemleges tárgyalása előtt áll a convent. (Helyeslés.)

Felolvastatott ezután a vallás- és közoktatásügyi miniszter 46.086. sz. leirata.

Trefort Ágoston leirata.

A magyarországi ref. egyház egyetemes conventjének mult évi nov. hó 23 áról 83. szám alatt hozzám

intézett beadványára a főhatósága alatti középiskolák (gymnáziumok) államsegélyben leendő részesítése tárgyában a következőkben van szerencsém válaszolni: Szívesen elismerem és teljesen méltánylom azokat a jó szolgálásokat, melyeket általában a protestáns, jelesen a reform. felekezet középiskolái századokon át tettek és folyvást tesznek a hazai köznevelődés, valamint a magyar állam és nemzetiség ügyének; s ezen iskoláknak továbbra is fentartását és virágoztatását s közülről azoknak, melyek ezt a maguk erején és saját alapítványaikból el nem érhetik, a menyiben fennállásukat országos műveltségi, vagy fontos helyi érdekek kiválóan igénylik, az 1883. évi XXX. törvénycikk 47. §-a alapján államsegélyben is részesítését annál szükségesebbnek keil tartanom, minél kétségbevonhatatlanabb az, hogy ezen iskolák nagy része az állam vállairól veszi le a terhet s megszűnésük esetén az állam volna kénytelen más megfelelő középiskolákat állítani helyükre. Általános álláspontom e megjelölése után áttérek azon feltételekre, melyek mellett az egyet. konvent a főhatósága alatti középiskolák részére az államsegélyt kéri s itt eleve kijelentem, hogy a konvent kívánatait, mint alkotmányos s a törvények szoros megtartásáért felelős miniszter kizárólag az országos törvény, jelesen az 1883. XXX. t.-cz. szavai és szelleme szerint ítélem meg és bírálom el.

Az egyetemes konventnek az általa kért államsegélyre nézve 1., 2. és 3. pontokban részletezett kívánalmaira nézve a következőket kívánom már eleve kijelenteni:

Az 1-sőre. Hogy az egyetemes konvent főhatósága alatt álló ref. középiskoláknak adandó államsegély egy összegben, mint általában szolgáltatás ki az egyetemes konvent, mint az iskolák felekezeti főhatósága kezébe, e kívánat teljesítése attól függ, mikép érti azt az egyetemes konvent.

Mert ha az egyetemes konvent az „átalány“ kifejezést úgy érti, hogy előrebocsátott tárgyalások után egyszer megállapítván az államsegély évi összege, ez az egyetemes konventnek szabad rendelkezésére bocsátásuk, melyből a főhatósága alatti egyes iskolákat a szükséghez képest, saját belátása szerint, esetleg változó összegekkel s az átruházás (virement) jogával részesíthesse: ezt el nem fogadhatom, illetőleg nem teljesíthetem, mivel ily eljárás az 1883. XXX. t.-cz. 47. §-a egész szellemével és fogalmazásával, jelesen a befejező kikezdés világos szavaival ellenkezik.

Ha azonban az államsegélynek egy összegben való kiszolgáltatása alatt az egyet. konvent csak azt érti, hogy az államsegélyt igénybevenni kívánó középiskolák szükségletei, azoknak fedezése, illetőleg fedezeti hiánya, egyenkint minden iskolára nézve külön, részletesen megállapítván és ez alapon adandó minden iskolának évi segélyösszeg, valamint „a segélyezés módzatai, közelebbi feltételei, a mindkét félre biztosított jogok és vállalt kötelezettségek,“ minden egyes iskolára nézve részletesen megállapítván, az ez iránti szerződés ne egyenkint köttessék, hanem együttesen, az egyetemes konventtel, mint mindeniknek közös főhatóságával s ezen szerződésbe az egyes iskolákra vonatkozó meghatározások mind felvételén, — az állam irányában az egyet. konvent legyen felelős mind azoknak szoros megtartásáról s jelesen, az egyes iskolákra nézve határozott összegekben megszabott segélynek kijelölt céljaikra fordításáról: ily értelemben az egyetemes konvent kívánalma ellen semmi kifogásom sincs és azt elfogadom.

Habár meg kell jegyeznem, hogy nemcsak az államkormányra, hanem magára az egyet. konventre s az

illető iskolákra nézve is alkalmasabbnak mutatkozik, hogy a segélyezés érdekében szükségelt tárgyalások az egyet. konvent megbizottjaival ejtessenek ugyan meg s a szerződések az egyetemi konventtel köttessenek, de nem együttesen, hanem külön-külön minden egyes iskolára nézve, hogy némely iskolának bonyolodottabb ügye a többiét akadályozza és hátráltassa, mely eljárás csak azért is tűnik fel alkalmasabbnak, mert némely iskolának viszonyai az idő folytán változván, a segélyezésnek újabb, talán nagyobb mérve válhatik e tanintézetre nézve szükségessé s mindannyiszor nem kellene az összes segélyezési megállapodást bolygatni.

A 2-ikra. Az egyet. konvent azon kívánatát, hogy az államsegélyben részesítendő iskolákban ne az állami, a vallás és közoktatásügyi miniszter által megállapított, hanem az egyetemes konvent által megállapított és a kormány által nem kifogásolt tanterv alkalmaztassék, nem fogadhatom el, mivel a 47. §. b) pontjának egyenes és félremagyarázhatatlan rendelkezésével ellenkezik.

De valamint az egyetemes konvent azzal érvel e kívánat mellett, hogy hiszen az általa megállapított és a miniszter által is helybenhagyó tudomásul vett tanterv lényegileg azonos az állammal és attól alig különbözik, a mi igaz és úgy viszont éppen ez nyugtathatja meg az egyetemes konventet, mert ha a felekezeti tanterv lényegileg azonos az állammal, viszont az állami is lényegileg azonos a felekezettel. Különösen megnyugtathatja az egyet. konventet, hogy a hit és erkölcsstani oktatás tanterve az állami tantervben nem lévén meghatározva, hanem még az állami s a miniszter közvetlen rendelkezése alatti iskolákban is teljesen a felekezetek saját rendelkezésének levén fenhagyva, ezt a saját hitfelekezeti (bár államsegélyben részesülő) iskoláiban a konvent — a szabályszerű eljárások fentartásával — annál inkább saját belátása szerint oszthatja be, még terjedelem és óraszám tekintetében is.

A többi tantárgyakat illetőleg fel nem tehető ugyan, hogy az állami tanterv valaha retrográd irányt vegyen s a felvilágosodással szembe helyezze magát: ha azonban ez valaha bekövetkeznék, vagy az egyetemi konvent úgy látná, hogy bekövetkezett, mindig szabadságában álland az egyet. konventnek az államsegélyt ily áron el nem fogadni és a szerződéstől a 47. §. e) pontja értelmében visszalépni.

A 3-ikra. Hogy az államsegély kizárólag dologi szükségletekre és ne tanári fizetésekre adassék, ez esetben a törvény 47. §. d) pontja szavainak szoros megtartásával, az államsegély fejében egy tanárt nevezzen ki a miniszter, ezt nem fogadhatom el, mert ez a törvény szellemének és intencziójának merő kijátszása volna; mivel az iskola személyi kiadásai a dologiaktól oly szorosan el sem különíthetők, mivel az utóbbiak, mint épületek fentartására, taneszközök beszerzése, fűtés stb. épp oly mulhatlan kellei az iskola életének, mint akár a tanárok fizetése; és ez iskolát fenntartó vagy ahhoz hozzá járuló testület nem mondhatja: én tanárokat fizetek, de dologi kiadásokra mitsem adok, sem megfordítva.

A dolog természete szerint a személyi és a dologi kiadásoknak a fentartó testület és az állam hozzájárulásaik arányában kell megoszlania, vagy a mindkét nemű kiadásokból ugyanazon arányrészt kell az államsegély fedezetére számítani, a mely arányban az államsegély egész összege az iskola saját jövedelmei egész összegéhez viszonylik.

Ennélfogva az említett d) pont értelmében megkívánom, hogy minden egyes segélyezendő iskolánál az államsegélynek az iskola saját jövedelméhez való arányá-

ban meghatározassék e fentartó testület (vagy annak hatósága) által választandó és a közoktatási kormány által kinevezendő tanárok száma.

Ismerve és elismerve — azonban a ref. felekezetteknek úgy állami, mint nemzetiségi tekintetben teljesen megbízható voltát, hajlandó vagyok azon engedélyre — mint ezt némely protestáns felekezeti középiskolákkal már kötött szerződésekben eddig is tettem, hogy az egyetemes konvent kívánata szerint határozottan és neveztesse meg azok a tanszékek, melyek megüresedés esetében a közoktatási kormány kinevezése alá fognak esni, mi által a konvent magának, illetőleg a fentartó testületnek biztosíthatja mindazon tanszékek betöltése jogát, melyeket a felekezeti szempontokból vagy irányzattal bárminő viszonyban, vagy vonatkozásban állóknak látandó — és egyedül oly tanszékeket bocsátandó a kormány kinevezése alá, melyek, mint pl. klasszika-filológia, matematika, fizika, természetrajz — semmi felekezeti vonatkozással nem bírhatnak.

Valamint azt is kész vagyok elfogadni, hogy az általam (illetőleg a mindenkori vallás és közokt. miniszter által) kinevezendő tanárok, egyébiránti képesítettségük mellett, csakis protestáns, (vagy ha az egyetemes konvent úgy kívánja meghatározni: csakis reform. vallásu) egyének lehessenek.

Arra nézve, hogy az államkormány által kinevezendő tanárok is teljesen a felekezeti hatóságok fegyelmi hatósága alatt álljanak, és e részben a fentartó testület által választott tanártársaiktól semmit se különbözzenek: kész vagyok az egyet. konvent álláspontjához hozzájárulni, mivel azon esetben, ha az államsegély összege kevesebb az iskola saját jövedelménél, a tanintézet felett való összes igazgatási és rendelkezési jog, a 47. §. a) b) c) pontjai meghatározása mellett továbbra is a felekezeti hatóságot illetendi, ennél fogva államkormány által kinevezett tanárok felett is a felekezeti hatóság fogja a fegyelmet gyakorolni is csakis az államkormány által kinevezett tanárok netalán szükségessé váló elmozdítására nézve kell a miniszter jóváhagyását fentartanom. Mert, ha a 38. §. a felekezeti által alkalmazott tanároknak nézve a következőt szabja meg: „Ha hitfelekezeti tanintézet igazgatója, vagy tanára hivatalától fegyelmi uton elmozdított, az ily eset az illető felekezeti főhatóság által a vallás- és közoktatásügyi miniszternek az indokolt ítélet közzélése mellett haladéktalanul feljelentendő“ — akkor meg kell kívánnom, hogy a kormány által kinevezett tanárok netalán elmozdítása fegyelmi uton addig végre ne hajtassék, míg a miniszter a hozzá minden esetben felterjesztendő indokolt ítéletet helybenhagyó tudomásul nem vette.

Ezekben összefoglalván nyilatkozatomat az egyetemes konvent által felállított feltételekre illetőleg figyelembe ajánlott kérelmekre, most már felhívom az egyet. konventet, hogy segélyezendőkül általa kijelölendő középiskolák vagyoni állását, mindeniknek a saját erejéből való jövedelme, — valamint szükségletei mennyiségét s így a kettőnek összevetéséből kitetsző fedezeti hiányt feltűnítő átlag költségvetést (Normal Budget) minden egyes iskolára nézve külön állíttassék össze s azokat először maga átvizsgálván, terjessze előmbé.

Én e költségvetési előterjesztéseket két szempontból veszem bírálathoz alá; és pedig:

Először abból, „hogy a megnevezett iskolát olyan tartom-e, melynek fennállását országos miveltiségi, vagy fontos helyi érdekek igénylik,“ — s a melyet ennél fogva a segélyezésre s az ez által való fentartásra érdemesnek tarthatok. Ha az egyetemes konvent által föl-

terjesztendő iskolák közt lesznek olyanok, melyeket a törvényben kijelölt ezen szempontból nem tarthatok segélyezendőknek, azokat a konventtel kötendő szerződésből ki fogok zárni, vagy legalább egyelőre függőben tartandó irántuk az elhatározást. A többiekre nézve:

másodszor elbírálás alá veszem a költségvetés tételait, megteszem azokra netáni észrevételeimet, s ennek alapján a segélyezés évi összegét és ennek a személyi és dologi kiadások közötti megoszlása arányát, iskolánként és összesen megállapítandó, — természetesen a törvényhozásnak az államköltségvetés keretében kinyerendő helybenhagyása fentartásával.

Az összes segélyezendő iskolákra nézve az egyetemes konventtel egyben megkötendő szerződésre, az abban a kormány által egyes iskolánként kinevezendő tanárok számára és tanszakára, ugyancsak a segélyezés módosításaira és feltételeire s a mindkét félre biztosított jogok és vállalt kötelezettségek megállapítására vonatkozólag, fentartom magamnak, hogy megbízottam által — az iskolák állapotáról és szükségük mibenlétéről a helyszínén is tájékozást és meggyőződést szerezhessenek; utasítandó továbbá megbízottomat, a konvent által kiküldendő megbízottakkal a pontozatok megállapítására és szerződési tervezet alakjában leendő bemutatására, mely aztán úgy általam, mint az egyetemes konvent által elfogadtatván, lépend jogerőre.

Azon esetben, ha az ekkép megállapítandó évi segélyösszegnek egyszerre egészen folyóvá tételét az állam pénzügyi helyzete nem engedné, vagy a törvényhozás az állami költségvetés keretében az egész összeget meg nem szavazná, a megszavazott és folyóvá tehető összegnek a szükségek sürgősségéhez mért megosztása, vagy a sorrend iránt a konvent kívánságának meghallgatásával fogok intézkedni.

Végre kijelentem, hogy a fentebbiek szerint megállapítandó évi segélyösszeget kivül, az egyszer-mindenkorra szükségelt és beruházásokra fordítandó államsegély iránt is hajlandó vagyok tárgyalásba bocsátkozni, ha az egyet. konvent iskolánként részletesen kimutatja és igazolja az e részben létező szükségletet, melyet én e végből kiküldendő megbízottaim által megvizsgáltatván, a megállapítandó szükségletnek megfelelő összeget állam költségvetésileg szintén a törvényhozás elé fogom terjeszteni. Budapest 1885. június 1-én. Trefort, s. k.

Tóth Sámuel jegyző a szabályrendeletre hivatkozva, a leiratot a közjogi s iskolaügyi bizottságnak javasolja kiadatni.

A konvent az indítvány értelmében határozott és a miniszteri leiratot az említett két bizottságnak adta ki, melyek együttesen fogják tárgyalni a leiratot s együttes jelentésüket a keddi ülésen a konvent elé terjesztik. E két bizottság a következő tagokból áll: Közjogi bizottság: Kerkápoly Károly elnök, Kolozsvári Sándor előadó, Pap Gábor, Mozsáry Lajos, Ritoók Zsigmond, Beöthy Zsigmond, Szilágyi Dezső, György Endre, Jeney Viktor, Degenfeld József gr., Szász Károly és Tisza Lajos gr. Iskolaügyi bizottság: Kiss Áron elnök, Kovács Ödön előadó, Tóth Sámuel, Csonka Ferencz, György Endre.

Elnök jelenti, hogy a tiszáninneni kerületnek van egy indítványa.

Tóth Sámuel felolvassa a főrendiházban való képviseltetés tárgyában tett indítványt, melyet Fejes István főiskolai algonok javaslata szerint fogadott el a tiszáninneni egyházkerület, s melyet lapunk közölt volt.

Lükő Géza a határozatot a napirendről levenni óhajtja, mert a konventre való meghívóban nincs jelezve a tárgy s fontosabbnak tartja azt a pontot, hogy e nagy-

fontosságú kérdés a zsinat elé terjesztessék, annál is inkább, mert a többi egyházkerületnek nem volt alkalma e tekintetben nyilatkozni. Bevárandók tehát e nyilatkozatok a zsinat megtartására vonatkozólag.

Kun Bertalan püspök felemlíti, hogy a határozati javaslatban nincs említve az, hogy melyik konvent elé terjesztessék s ez ügy sürgősségénél fogva a tárgyalást nem kívánja elhalasztani. (Helyeslés.)

Szilágyi Dezső azt hiszi, hogy legcélszerűbb volna a *közjogi bizottsághoz* utasítani a határozatot. A bizottság ebben és a dolog érdemében azután nyilatkozni fog.

A konvent az indítványt elfogadta.

Elnök betérjeszti jelentését *Jordán István* pomázi földbirtokos hagyatéka ügyében *Szilágyi Sándor* ügyész jelentésére vonatkozólag. *Az ügyész* jelenti, hogy *Jordán* összes ingó s ingatlan vagyonát a neje szül. *Földváry Lidia* számára tőkésítendő 4000 frt kivételével, a ref. egyházi alapra hagyta, azon kikötéssel, hogy neje haláláig haszonélvezze a hagyatékot. Nejének férjhezmenetele esetére évi 1200 frt járadékot, *Jordán Borbála* testvérének, illetve *Anna* leányának holtáig, 600 frt évi járadékot biztosított. A leltározás ellen az özvegy és *Földváry Miklós* végrendeleti végrehajtó tiltakoztak a végrendelet 7-ik pontja értelmében, mely szerint nem akarja, hogy özvegye a hagyaték élvezetében korlátoztassék. Az egyezséget nem fogadták el a nevezettek s a törvényszék ismét elrendelte a leltározást, mely felebbezés folytán elhalasztott. A felebbezést a felsőbb bíróság elutasította. A leltározás ismét elrendeltetett, de időközben egyezség ajánlatot, s ez egyezség tervezetét be is nyújtotta az ügyész, megjegyezve, hogy az egyezség mellé csak 10 telekjegyzőkönyv van csatolva, holott néhai *Jordán István* birtokának 14 telekjegyzőkönyve van. Az ügyész javasolja a barátságos kiegyezést, de ezt a leltár felvétele utáni időre kívánja halasztatni. Az ajánlott egyezség kiemeli, hogy a hátrahagyott vagyon összesen 103 ezer forint s ebből átengedtetik 54 ezer forintnyi érték az özvegynek, a többi pedig azonnal átíratik a ref. alap javára.

Elnök azt hiszi, hogy míg a leltározás meg nem történik, csak elvi elbírálásról lehet szó, továbbá, hogy a végrendelet hazafias ténye *jegyzőkönyvileg* is megörökíttessék. (Helyeslés.)

A konvent többek hozzászólása után elhatározta, hogy az ügy javaslattétel végett kiadatik a jogügyi bizottságnak, mely a Pápan tartandó konvent elé terjeszse jelentését.

Az erdélyrészi tanárok és tanítók kéri a konventet, hogy illetékes helyen tegyen lépéseket az iránt, hogy a ref. tanárok és tanítók is részesíttessenek utazási kedvezményekben.

A konvent a kérvényt elutasította azon okból, mivel az az egyetemes gyűlés elé nem tartozik.

A gyűlés déli 12 órakor véget ért.

Tanügyi jelentés.

— Felolvastatott az egyh.-kerületi közgyűlésen. —

(Folytatás.)

4.) E három hivatalnok s az egész tanári testület fölött áll a kollegiumi előljáróság, azzal a jogkörrel, és felelőséggel melyet a gyakorlat ez ideig számára megteremtett.

A közkormányzati munkának és felelőségnek erre arányokban való megosztása megfelel — az igazgatótanács szerint — kollegiumaink nevelő s tanító feladatá-

nak, megegyezik autonom egységes jelemökkel, a megnyíltan a részlethajtások körei az előljáróság kezében kielégően összpontosulnak.

Ezen elvek szerint készítette meg a fennevezett bizottság kimerítő javaslatát, melyet az igazg.-tanács múlt évi augusztus hó 10-én tartott nagy ülésében tárgyalás alá vett, némi módosítással megállapított és kinyomatván azt 300 példányban, leküldötte a kollegiumok előljáróságaihoz foganatosítás végett.* Együttal elrendelte a konventi tanterv életbeléptetését is, olyanforma átmeneti intézkedésekkel, hogy a tanítás java része már a jövő 1885/6 iskolai évben szerinte folyhasson (1815—1885 ig. tan. szám). Eként érvénybe lépett s megvalósult a főtiszteletű közgyűlés múlt évi, 19. jkv. sz. határozata egyházkerületünk összes gymnasiumaiban. Ámde a nagy-enyedi főiskolai előljáróság a konventi szabályzat pótlásával felmerült kérdése a főiskolára nézve bonyolultabbnak tartá, mint a milyen az a többi kollegiumokra nézve. Előmeri, hogy a többi kollegiumnál ezen kérés egyszerűen megoldható. De egészen más a helyzet a Bethlen-kollegiumnál, a hol 3 külön alkatrész van: a theologiai akadémia, a gymnasium és a néptanítóképző intézet. Itt a fegyelmi felügyelet, tekintettel a közös együttlakásra, megkellett osztani a theologiai, gymnasiumi és képezdei igazgató között, másfelől egyesíteni a rector kezében. Ez iránt külön szabályjavaslatot dolgozott ki a fenntisztelt előljáróság, melyet az igazgatótanács f. é. 301 sz. a. átvizsgált, elbírált s némi módosítással megerősített a főtiszt. közgyűlés általános jóváhagyása reményében. A módosítás abban áll, hogy az igazgatótanács a theologiai akadémia igazgatójára tartozó utasításba a következő három pontot iktatta be: a) az igazgató a püspökkel, mint az akadémia főfelügyelőjével, közvetlenül érintkezik; b) Javaslatot tesz a püspöknek a vizsgálatok és szigorlatok megtartása iránt; c.) Évenként jelentést tesz a püspöknek az akadémia tanügyi állapotáról.

A főiskolának a többi kollegiumainkétől eltérő speciális helyzete követelte úgy a rector-professori, mint az akadémia igazgatói, valamint tanítóképző igazgatói hivatal szervezését.

A rector professort az előljáróság 3 évenként választja a rendes tanárok közül; ő képviseli s igazgatja a főiskolát minden olyan ügyben, mely az egész intézetet egyetemlegesen érdekli. Elnöke a közös tanárikar gyűléseinek és teljesíti mindazon kötelességeket, az összes vagyonügyeik kivételével, melyek a régiek értelemben vett rector professort illették.

A theologiai akadémiának, a gymnasiumnak meg a tanítóképzőintézetnek (az elemi s gyakorlóiskolával együtt) külön-külön szakigazgatója van. Az elsőnek kötelességeit az enyedi specialis szabályzat szabja meg, a második s illetve a gymnasiumi igazgató hatáskörét s teendőit egészen a konventi rendtartás alapján készült Rendszabály szabályozza s végre a tanítóképzőintézet részletes erndtartási s fegyelmezési szabály van megállapítva, ugyancsak a konventnek hasonnemű munkálata alapján, a mi által a főiskolai előljáróság elvégre eleget tett a többször nyilvánult közóhajtásnak is, mely a tanítóképzőintézeti belrendtartás szabályozását sürgette.

Mindezek megvalósításával kezdték meg egyházkerületünk gymnasiumai az új iskolai korszakot és az

* A munkálatok czime: Rendszabályok, törvények utasítások az erd. ev. reform. kollegiumok számára. Az 1883. évi XXX. országos t. cz. és a magyar ref. egyetemes egyház köznevelési s közoktatási szervezete alapján, az erd. egyházkerület idevonatkozó szabványainak tekintetbevételével kiadta az állandó igazgatótanács, Kolozsvárt, 1884.

igazgatótanács örömmel jelentheti, hogy e téren semmi olyan nem adá magát elé, mi ellen felszólalni oka lehetne. Sőt, mivel megvan győződve róla, hogy a munkamegosztás fennebb vázolt elvei szerint alkotott rendszabályok gymnasiumainkra nézve csak lendítő s jótékonyhatásúak lehetnek; mivel az összes kollegiumi előjárások az alapelvekre nézve öszhangzóan nyilatkoztak, de sőt némely kollegiumban a viszonyok már ezelőtt is tényleg ebben az irányban fejlődtek: tett intézkedéseit és alkotását az igazgatótanács nyugodtan bocsátja a főtiszteletű közgyűlés szentesítése alá.

Nem kevésbé kifogástalanul folyt az adminisztrációs közvetítés igazgatótanácsnak s az oktatásügyi miniszterium között gymnasiumainkat illető ügyekben.

(Folyt. köv.)

TÁRCSA.

ÖRTÜZEK.

XXII.

Ezen kérdésre nézve maig hallgat a természettudomány s aligha nem örökké adós marad a felelettel. E helyett azonban egy másik nagyfontosságú s érzéki észrevételeink alá eső természeti jelenségről tudosit bennünket, a melyre a mindinkább erősödő s általános keletűvé váló Danoinismus törvényei vannak építve; mely tant a modern világnézet megalkotásánál maig legtöbben vagy félre értettek, vagy kiesinylő fel nem vevéssel mint a vallás figyelmet nem érdemlő ellenségét szándékoztak feltüntetni. Az állatvilágba vetett egyetlen pillantás látnunk engedi a létért folytatott örökös harcot, melynek elismeréséhez nem szükséges egetverő tudományosság, mert hiszen ezt az emberi élet is igazolja lépten nyomon. Teljesen ez az eset a Danoin féle u. n. sexualis kiválasztás és öröklés törvényeivel is a melyek elismerésénél inkább is az a talányszerű kérdés, hogy honnan és hogyan jöttek létre ezek a törvények?

Hogyan történik az, hogy az individuum legnagyobb részben ugyanazon sajátságokkal, tulajdonságokkal van felruházva mint a melyekkel azon lény bir mely őt létrehozta? Mi az oka, hogy az alaki különbségeket a szellemi tehetségekkel együtt az ifjak is nagyrésztben öröklik s ismét tovább plántálják? A felelet ezen kérdésekre a tudomány mai álláspontján az, hogy úgy a létért való harc, valamint az öröklés és átalakulás törvényei az állatok értelmi cselekményének, gondolkodásainak eredményei. Itt azonban egyszerre az a nehéz kérdés áll előttünk, hogy az anyag, melyet mi lépten nyomon érzékelhető természet törvények befolyása alatt látunk alakulni hogyan válhatik gondolattá? Micsoda és hol van a gondolat? A materialisták azt állítják, hogy a gondolkodás is az anyagcsere eredménye épen úgy mint az izmokká s idegekké való alakulása az anyagnak; mert ha például valamely állattól megvonják a táplálékot, az gondolkodni is megszűnik épen oly mérvben, a mily mérvben organismusa felmondja a szolgálatot.

Nekünk azonban úgy tetszik, mintha nem egészen jogosult következtetés volna ezen tényből az, hogy a gondolkodás is merő anyagcsere, mert ez esetben csupán

azon összeköttetés van figyelemben tartva, a mely az anyagcsere s a gondolkodás között fennáll s nem a lényegi összefüggés. De miépen is állhat a kettő közötti összefüggés? A felvett tápanyag részecskéik talán gondolattá alakulnak át? Mi nem tudjuk elképzelni, hogy hogyan alakulhatnak át anyag-atomok gondolat-atomokká még ezen esetben is a felvett tápanyag, midőn gondolattá alakul át, tulajdonságainak egyik leglényegesebbikét p. o. sulyát teljesen elveszti — vagy talán azért fontos némely gondolat?! — a mi pedig a physical törvényeknek való merő ellentmondás, mely törvényeket épen a materialisták tartanak változhatlanoknak. Bármily megfoghatatlan módon képződik is az izmok és idegek állománya a tápanyagból mindazáltal ideg és izom tulajdonkép mégis anyagok maradnak, melyek az anyag minden ismert sajátságaival bírnak s megvan p. o. sulyok is s ha az ideg és izom anyaga elhasználtatik, az elhasznált anyagok a test által kiválasztatnak s újabb anyagrészekkel pótolatnak. A gondolkodás organuma az agy és idegrendszer csakugyan az anyagcsere eredménye, tehát az organum maga anyag, azonban másként áll a gondolattal; ennek nincs sulya s nem is választja ki a test. A mit például évekké ezelőtt gondoltam, ma is ép úgy elgondolhatom s a korábbi évek gondolatai ma is élhetnek agyamban. Így tehát, noha a gondolkodás az anyagcsere következménye is, mindkettőt azonosnak nyilvánítani s azt vélni, hogy az anyag gondolattá változik: merő elentében áll magával a tudománnyal. Miként magyarázható tehát ki az anyag és gondolkodás közötti viszony, vagyis hogyan lehet a gondolkodás az anyagcsere következménye? A mai tudomány ezen fontos kérdésre akarván megfelelni, visszamegy odáig, a hol az organicus világban a gondolkodás kezdődik s úgy okoskodik, hogy nemcsak az állatvilágban észlelhetjük a gondolkodás jelenségeit, hanem már a növényországban is találkozunk bizonyos tünetekkel, melyek nem magyarázhatók ki másként, mintha gondolkodás eredményének tételezzük fel. Csak a virágok öntermékenyítési törekvéseit s az egész növény e célra megfelelő alkatát, a növények védekezésre szolgáló s a létért való harchoz szükséges táplálkozási szerveit s az u. n. húsevő növényeket vegyük is tekintetbe, nem kell nagy botanikusoknak lennünk, hogy a növények ezen önműködéseit, mint a gondolkodás bizonyos tüneteit, mindenütt észrevegyük.

SZALAY KÁROLY.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. június 21.

— Kiadói tudósítás Dobos János már sajtó alatt levő egyházi beszédeiről. Igen sok helyről lettem jóakarattal figyelmeztetve, hogy sokan lelkesztársaim közül főleg azért vonakodnak Dobos János műveire előfizetni, mert az ígért 4-ik kötet országgyűlési beszédeket tartalmazand, melyeknek hasznát nem vehetik mai időkben. Szabad legyen nekem ezen ellenvetésre, vagy véleményre megjegyezmem, hogy az említett országgyűlési beszédek korántsem politikai beszédek, hanem Magyarhon akkori legfényesebb református gyülekezete, t. i. az 1847—8. évi pozsonyi országgyűlésen jelennvolt ref. képviselők előtt elmondott egyházi tanítások, melyeket mint országgyűlési református pap mondott el s melyek, néhány alkalmi beszéd kivételével, még ma is

a legnagyobb élvezettel használhatók, nemcsak íróasztalunkon, hanem a szószékekben is. Mindazáltal, mivel megvallom, hogy ezen beszédek magas régiókban járnak s a classicitás színvonalán állva, meglehet, az egyszerű hallgatókból álló gyülekezetek felfogását még mai időnkben tulszárnyalják; elhatározám magamban — nehogy különösen tisztelt lelkésztársaim oly beszédek megszerzésére legyenek mintegy kényszerítve, melyeknek talán hasznukat nem vehetnék — hogy a 4-ik kötetben a jelzett országgyűlési beszédek helyett minden tekintetben használható *halotti beszédeket* közlök, mert főképp ilyenek adására lettem sok helyről felszólítva. Anyagban, beszédekben, Istennek hála, nem szűkölködöm, mert az elveszettnek hitt sok beszéd közül több megkerülvén, kevés híján 600 tökéletesen kidolgozott beszéd felett rendelkezhetem, s főtörekvésem oda irányul, hogy ne csak kellemes olvasmányt, hanem főleg a szószékben használható beszédeket nyújtsak különösen tisztelt lelkésztársaimnak. Az országgyűlési beszédeket egy kisebb és olcsóbb külön füzetben teendem közzé, mert ezeknek elvesznie nem szabad. Reménylem, hogy a megjelenendő s majdan megismert beszédek után ezeknek is lesz kelendőségök. Midőn ezen szándékolt változtatásért — mely különben mint tudom az általános nagy többség óhaja — bocsánatot kérnék, megjegyzem egyszersmind, hogy ha valakinek tisztelt előfizetőim közül a 4-ik kötetben adandó halotti beszédek nem kellenének; szívesen szolgálandók majdan az országgyűlési beszédekkel, mely esetben az árkülönbözetet kiegyenlíteni kötelességemnek ismerendem. Előfizetéseket, vagy előre megrendeléseket az előfizetési árban t. i. 1 frt 50 krba még mindig szívesen és köszöszönettel fogadok. Kelt Szalk-Szt.-Mártonban, 1885. jun. 16-án. *Dobos László*, mint *Dobos János* művei kiadó-tulajdonosa.

— **A peteki ref. egyházközség** közelebből tartott közgyűlésén a lelkesi fizetést 250 fit készpénzzel fölemelni elhatározta, s ezzel az egyházmegye legelső állomásává tette. E fényes határozat, — mely oly híven jellemzi a hiveknek egyházuk és lelkészüik iránti hű ragaszkodásukat, álljon itt lelkesítésül, kövendő példányképpül mindeneknek.

— **Conventünk** egyetemes rendkívüli közgyűlése jun. 17-én tartotta harmadik ülését és be is fejezte tanácskozásait. A tiszánineni kerület előterjesztése hosszantartó vitára adott okot. A többség elfogadta a bizottság javaslatát. Ülés végén *Vay Miklós* br. elnök komoly enuncziációt tett, a mennyiben kijelentette, hogy az esetre, ha a konvent másképp határozott volna, ő a szentesített törvény rendelkezéséhez tartotta volna magát. A jelen voltak élénk éljenzéssel fogadták az elnök nyilatkozatát. A konventről, melynek tanácskozásait *Vay Miklós* br. kitűnő tapintattal vezette, jövő számunkban folytatólag.

— **A brassói ágostai hitközség** közelebből küldte be nagybecsű műrégiségeit az országos kiállításra. Őt középkori egyházi öltöny, egy XV. századbeli ezüst kehely, három arany himzetű kendő és tizennégy darab gyönyörű templomi szőnyeg képezik a küldemény tárgyait. E műrégiségek tizenhatezer frtnyi értéket képviselnek.

— **A görögkeleti érseki zsinat** Nagy-sze-

benben jun. 18-án tartott záróülésén egy kiküldött kilencztagu bizottság indítványára elhatározta, hogy a 20 ezer frtnyi állami segélyt mindaddig nem fogadja el, amíg az a közigazgatási közegek útján fog kiosztatni. Az érsek-metropolitát felhatalmazta a zsinat arra, hogy elfogadhassa ama 4000 frtnyi segélyt, melyet neki a kormány a szegényebb sorsu papság közt való szétosztás végett rendelkezésére bocsátott.

— **Az ág. hitv. evang. egyetemes gyűlés** báró *Prónay Dezső* egyetemes felügyelő által szept. 30-a s a következő napokra hivatott össze.

— **Ő felsége, Décsy Bálint** ácsi evang. ref. lelkésznek, az egyház terén félszázadon át kifejtett eredményes működése elismerésül a *Ferencz József* rend lovagkeresztjét adományozta.

— **A „Prot. egyházi és Iskolai Lap“** legutóbbi száma egész terjedelmökben hozza ama szép beszédeket, melyek a dunamelléki ev. ref. egyházkerület közgyűlése kezdetekor f. hó 6-án mondtak. Az első nap — tudvalevőleg — az elhunyt főgondnok, gr. *Lónyai Menyhért* emlékének s az új főgondnok, gr. *Tisza Lajos* beigtatásának volt szentelve. Szász *Károly* remek emlékbeszédét, valamint *Tisza Lajos* nagyszabásu székfoglalóját valóságos kár, hogy lapunk kerete miatt nem közölhetjük.

— **Kámory Sámuel**, a pozsonyi lyceum tanára s ismeretes bibliafordító, a jövő 1885/6-ik tanév kezdetén nyugalomba lép.

— **A békési ref. gymnasium tanárai** fájdalommal jelentik szeretett kartársuknak, *Bokor Imre* gymnasiumi tanárnak, f. hó 7-én, életének 37-ik, hivatalkodásának 15-ik évében történt gyászos elhunytát.

— **Erdélyrészi Magyar Közmívelődési Egyesület.** A nagy kulturális vállalat javára aláíratott lapunk zártáig: örökös tagsági díjban 13.000 frt, alapító tagsági díjban 55.000, rendes és más tagsági díjban 25.00 frt.

— **Merénylet egy templomi körmenet ellen.** Genuában urnapján a székesegyházban ünnepélyes körmenetet tartottak s ez alkalommal a székesegyház szorongásig megtelt ájtatos hivekkel. Mikor a processzió, élén a kereszttel, megindult, a székesegyház előtti téren baljóslatu mozgás keletkezett. S mikor a processzió a menyezettel, alatta az oltáriszentséggel, melyet maga az érsek vitt, még mindig benn a templomba, a nagy kapu felé közeledett, mintegy hatvan emberből álló csoport nyomult a templom felé, kövekkel és botokkal fölfegyverkezve és behatoltak a templomaa. A botokkal ütni-verniz kezdtek, akiket legelől találtak, a kövekkel pedig a mennyezetet dobálták. Egy kő egy ájtatoskodó éltes urat úgy talált fejbe, hogy azonnal elöntötte a vér s összeesett, kettőt pedig a repülő kődarabok szintén súlyosan megsebesítettek. A székesegyházban leirhatlan zavar uralkodott, több nő elájult, a közönség egy része, hamarjában nem tudván, hogy mi történik, nagy bajt sejtven kimenekült a templomból. Mikor a zavar már egészen lecsendesült, s a merénylők is jobbára eltávoztak, akkor jelent meg a rendőrség s elfogott vagy husz embert, csak egy találmra. Meglehet, hogy valamennyien ártatlanok voltak, mig a valódi bűnösök elmenekültek.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Helyettes püspöki jelentés — Tanügyi jelentés. — Tárca: Örtüzek (Szalay Károlytól.) — Az áll. igazgatótanács üléséből. — Különfélék. — Előfizetési felhívás.

Helyettes püspöki jelentés.

— Előterjesztetett az 1885-iki ker. közgyűlésen. —

(Vége.)

A közelben a viczei s apanagyfalusi egyházközségekben történt tömeges avertálások ismétlődése állván küszöbön, s a jelentésekből arról is értesülvén, hogy a felekezetünket fenyegető veszélynek még szélesebb körökben elharapódzására lehet kilátás, bár nem nagy reményével a sikernek, kötelességemnek tartám az egyházmegye érdemes agg esperese s kiváló buzgalmu egyik gondnoka, tek. Fehérvári Károly ur kíséretében az ünnepélyes átvételre kitűzött vasárnapot megelőző szombaton, november 8-án, a helyszínére kiszállani s megkísérteni az avertálás befejezésének megakadályozását. Isten, a ki vezérli a szívek indulatait, megsegített s egy pár kivételével, a tizenkettedik órában a nyert felvilágosítások s intelmek folytán szándékukkal felhagyva s kijelentették készségüket a közalaphoz való járulásra. A hálaadó Istentisztelet után elnökletem alatt, az egyházközség népes gyűlése épen azon teremben folyt le, mely ugyanazon időre az ünnepélyes áttérés színhelyéül vala kijelölve. A kíséretével megjelent katolikus lelkész, szemlélve a történeteket, egyházközségébe visszatért s másnap az egyházközség tagjainak együttes nyilatkozata, mely szerint őseik hitében maradnak továbbra is s szolgálatát többé igénybe venni nem óhajtják, kézbesített nek. Arról vagyok ugyan meggyőződve, hogy a mellékes tekintetek miatti aversiókban az egyes felekezeteknek nem nagy veszteségük, illetőleg nyereségük van, mert legtöbb esetben igaznak bizonyul néhai Kovács Miklósnak, erdélyi kath. püspöknek az a mondása, melylyel a nála áttérni jelentkező jelentkező reformátusokat elutasította: „Menjenek kentek haza, mert azt tapasztaltam, hogy a rosz kálvinistákból rosz pápisták lesznek“. De azért köteles-

ségünk hű gonddal őrködni a ránk bizottak felett s bizony nem csekély vétséget követ el az, bármely felekezetnek szolgálatában álljon is, ki mohón ragadja meg az alkalmat, hogy egy testvérfelekezet zavarosába vesse hátlóját s kész kinyujtani kezét, hogy a felekezetek közötti békesség gyepűjét, kétes értékű nyereségért felszaggassa. A kire illik, hallja s értse meg.

Személyes közbelépésem szüksége állott elő fogarasi egyházközségünkben is. Éles differentiák merültek ott fel egyfelől a presbyterium s az egyház közgyűlése, — másfelől a közgyűlés s a méltóságos igazgatótanács között és pedig az első papi javadalom fölemelése kérdésében. Megjegyzem, hogy azon egyházközség azon kevesek közé tartozik, hol a költségvetés jelentékeny bevételi többletet tüntet fel, mely első sorban a lekipásztor buzgó és sikeres munkálkodásának dicséretreméltó eredménye. E kedvező helyzetre tekintettel, a presbyterium ihlőnek s időszerűnek találta az egyházi szolgáltnak, különösen a sok érdemet szerzett első papnak javadalma fölemelését initiálni. Ennek ellenében szenvedélyes izgatások kezdődtek, melyek a más nemzetiségek s felekezetek közzé beekelt s egymagában álló magyar ref. egyházközségnek békéjét fenyegető mérvben fölzavarták s jövő fennállását veszélyeztették. Az egyházközség jelentékeny része az egyházi felsőbb hatósággal szemben is a köteles engedelmesség megtagadásáig engedte magát ragadtatni. És a mi egyházkerületünkben is aggasztó kórtünet gyanánt jelentkezik az, hogy az országos politikai párttusák zavaros hullámai az egyházi élet mezejére is átcsapnak. E kórtünetet kelle észlelnem fogarasi egyházkerületünkben is s csekély erőm egész teljességét valék kénytelen felhasználni a kitört szenvedélyek lecsöndesítésére. Az elnökletem alatt tartott népes közgyűlés végre az egyházi szolgáltnak javadalmának javítását határozattá emelte s ezuttal az egyházközség s az igazgató-tanács közötti conflictus egy időre véget ért.

Hivatalos kiszállásomat igényelte legközelebből, ápril havában, Bukovinában az andrásfalvi kicsiny egyházközség ugyan is, még január havában, a méltgs. igazgató-tanács-

hoz felterjesztést intézett, melyben élénk s megható színekkel tüntetve fel elhagyatottságát, erőtlenségét és segedelemért esdett. Az u. n. csángó-betelepülés folytán lélekszáma egyharmadra apadott le, papja, tanítója odahagyta s idegen nemzetiségek, más felekezetek közé beékelte helyzetben, bár hitéhez s magyar nemzetiségéhez bámulatos szívóssággal ragaszkodik, ha külső gyámolítást nem nyer, egy pár emberöltőn át elenyészése kikerülhetlen. Kötelességemnek tartám ennél fogva közvetlen szemlélet útján szerezni magamnak tájékozást fönmaradásuk biztosítása végett szükséges teendők felől. Részletes jelentésemet s javaslatomat erre nézve a mlgs. állandó igazgató-tanácsnak betérjesztém s jelentésem végén szabadságot veendek magamnak ez ügyben egy indítványt terjeszteni elő, melyre a főt. kerületi közgyűlés becses figyelmét az elhagyottak érdekében előzetesen is tisztelettel kérem.

Kiterjesztém gondoskodásomat Beszterczén egy anya-egyház szervezésére is. Már a 60-as években mozgalom indult meg e célból s egyesek buzgalma folytán egy templom építése meg is kezdődött, de később abba hagyott. Báró Bánffy Dezső főgondnok uré az érdem, hogy e nagyfontosságú kérdést újra napirendre hozta s ország-szerte elismert erélyével s buzgalmával az ügy élére állván, a nemes szándék valósulása biztosítottak tekinthető. Részemről készséggel csatlakozom az ügy munkásai sorába s javaslatom alapján a mlgs. igazgató-tanács is hatályos pártfogásába vette azt. Magyar fajunk, nyelvünk s reformált vallásunk biztosítására védbástyát kell ott emelnünk.

Szükségessé vált felekezeti vallásos énekoktatásunk érdekében is lépéseket tennem. Régi énekes könyvünknek, mely nép- és középiskoláinkban tankönyvül is szolgál, példányai elfogyván, kötelességemnek tartám, az igazgatótanács jóváhagyása mellett, egy új, olcsó kiadás iránt Stein János kiadó urral, ki legelőnyösebb feltételek alatt vállalkozott, 10 évi időtartamra szerződést kötni. A szerződés értelmében köteles a kiadó kellő számú példányokról gondoskodni s a kiadás jogáért évenként 100 frtot fizetni. Ez évi járadék a főt. közgyűlésnek 57—876 sz. alatt kelt végzése értelmében a papi özvegy-árvai gyámintézet javára fordítandó.

A vallásos énekoktatás nép- és középiskoláinkban nagyon sok kívánnivalót hagy fön. Templomainkban is a hives jelentékeny része alig vesz részt az éneklésben, pedig az a vallásos buzgóságnak, prot. templomainkban, egyik legbiztosabb hévmérője. Melegen ajánlom e nagyfontosságú ügyet a nt. esperes urak s a t. lelkipásztorok figyelmébe.

A jövő éven kezdve még más és pedig jelentékeny jövedelmi forrás nyílik meg a hazai prot. egyházkerületek s annak sorában a miénk számára is. A Baldácsi-alap közgyűlése ugyanis f. hó 14-én tartott ülésében elhatározta, hogy a hagyatéki tiszta jövedelme az egyházkerületek, illetőleg a nagy emlékü hagyományozó által

kijelölt célok javára folyósíttatik. E közgyűlésben kötelességszerűen én is részt vettem.

Örömmel jelentem továbbá azt is, hogy egyházkerületünkben a vallásos buzgóságnak és áldozatkészségnek szép jelei nyilatkoztak a közelmúlt évben is. Egy pillantás a jelentésem mellé csatolt részletes kimutatásra, mindenkit meggyőzhet arról. Nem veszték ki a földről az Ur egyháza iránti szeretettől dobogó szívek!

Szolgállok a következő statisztikai adatokkal is: Egyházkerületünkben házassági szövetségre lépett az elmúlt évben 3706 pár, 31 párral kevesebb, mint az előző évben. A szülöttek száma (14,048), a halottakét (9297) meghaladta 4751-el, a mely szaporulat az előző évihez arányitva, 0.95%-al kedvezőtlenebb. A tanulók létszáma (35,905), a tankötelesekének (47,316) 75.8%-át tette, s e szerint 0.1/0 az apadás. Más felekezetekből a mi egyházunkba áttértek összesen 196-on, elhagytak minket 113-an. Áttérés útján e szerint növekedett a lelkek száma 83-al, 9-el többlel, mint az előző évben.

A püspöki hivatal ügyforgalma következő volt. 1884. jun. 1-től sept. 16-ig beérkezett 340 ügydarab, azóta mostanig 1016, — összesen 1356 ügydarab. Négy ügydarab kivételével elintéztem valamennyit.

Az esperesi karból — Istennek hála! nem, de a jegyzői karból, alig pár nappal ezelőtt, annak egyik ékességét, díszét ragadta el a halál. Tiszt. Demeter Sámuel, az orbai egyházmegye érdemes főjegyzője, a zágoni ref. egyházközségnek fáradhatatlan buzgalma, szelid lelkületű, feddhetetlen jellemű lelkipásztora, mindnyájunk tiszteletének s rokonszenvének méltó tárgya, nekem igen kedves barátom, nincs többé. Ha tekintem azon nagy sikerű munkálkodást, melyet első sorban egyházközsége fölvirágoztatása érdekében kifejtett, állítani merem, a prot. lelkipásztorok példányképeül szolgált. — Legyen emléke áldott.

Nagy veszteséget szenvedett továbbá a m.-vásárhelyi püspöki vizsgálat alatti egyházközség. Érdemekben gazdag főgondnoka, a szelid lelkű, fáradhatatlan buzgalma, a rábizottakban mindvégig hű dr. Antal László leszállott a halál árnyékának völgyébe s azon át a halhatatlanok közé költözött el. Anyaszentegyházunk egyik Nathanaele vala ő, kiben — Krisztus ítélete szerint „nem vala semmi hamisság,“ Istentől megáldott élete utolsó pillanatáig Isten dicsőségére s az emberek javára szolgált, „mindezekkel jót tett.“ Nemes emlékezetének áldozunk kegyelettel! Én kötelességemnek tartám ravatala fölött tolmácsolni egyházkerületem hálás indulatját s elvesztése feletti fájdalmát.

És most, midőn már is hosszúra nyult jelentésem vége felé közelít, bátorságot veszek magamnak egy pár indítványt terjeszteni elő.

Mindenekelőtt kérem a főt. közgyűlést, méltóztassék határozatilag kimondani, hogy elhunyt nagyérdemű püspökünk emlékezetét jegyzőkönyvileg, gyászkeretbe vont külön lapon megörökíti. Tizennyolcz évig szolgált, mint az erdélyi ref. egyházkerület püspöke bölcsességgel,

nagy erővel s lankadatlan kitartással. Merülhettek s merültek is föl az alatt egyházkerületünkben nehéz vívódások s nem egyszer éles elvi ellentétek, de ezeket én olybá tekintem, mint egyházi alkotmányos szervezetünk lényeges átalakulása folytán természetszerűen keletkezett belső forrongások átmeneti tüneteit.

Elösmerésreméltó tény az, hogy egyházkerületünknek központi kormányzása nagy részben az ő személyes vezetése alatt hatalmas lépéseket tett a tökéletesedés útján s egyházkerületünk s egyházközségeink vagyoni ügyei rendezésében s ezáltal az erő fokozásában egy új korszak fűződik nevéhez.

Tény az, hogy oly ritka talentumokkal vala megáldva, a minőkkel milliók közül kevesen, s azokat sokoldalú érdemek szerzésében értékesíté, melyek nevét, emléket kő- avagy ércoszlopnál is maradandóbban örökítik. Hadd maradjon fenn emléke jegyzőkönyvünkben is az utókor számára. Ugy vélem egész felesleges volna ez indítványom az indítványi bizottság útján venni tárgyalás alá s most már határozattá emelhető.

Van azonban két oly indítványom is, melyek szabályszerű eljárást igényelnek. Ezek a következők:

1-ör. Fennebb jelzém, hogy az andrásfalvi egyházközség jelentékeny külső segítség nélkül nem állhat fenn. Méltóztassék a főt. közgyűlés kimondani, hogy azt a missio körébe tartozónak tekinthet s mint ilyet, az állandóan segélyezendő sorába fölveszi, a segélyösszeg megállapítását, a rendelkezés alatt álló alapok korlátai között, az állandó igazgató tanácsra bizza.

2-ör. Miután Láng Károly romániai missionarius állásáról lemondott, nem forog fenn többé akadály arra nézve, hogy a romániai missio újra szerveztessék és pedig szem előtt tartásával a főt. egyetemes konvent által is kimondott s egyházkerületünk részéről is helyeselt azon elvnek, mely szerint az egyházmegye állandó központjává teendő a bukaresti egyházközség s annak lelkesze esperesi jogkörrel felruházandó. Kérem a főt. egyházkerületi közgyűlést, méltóztassék e tekintetben ez uttal csupán elvi döntvényt hozni, s fölhatalmazni az állandó igazgató-tanácsot, hogy az új szervezet keresztülvitele érdekében tegye meg a kellő lépéseket s jelentését a jövő közgyűlésen terjessze elő.

És ezek után, főt. közgyűlés! helyettes püspöki hivatalomat az egyházkerület kezeibe leteszem. Fogyatközásaimért elnézést esdeklek s mindazoknak, kik ideiglenes hivataloskodásom ideje alatt kötelességeim teljesítésében engem szives készséggel támogatni kegyeskedtek, legmélyebb köszönetemet nyilvánítom, buzgón kérve a mennyei szent Istent, hogy tartsa, védje s áldja meg továbbra is a mi anyaszentegyházunkat!

Tanügyi jelentés.

— Felolvasott az egyh.-kerületi közgyűlésen. —
(Vége.)

Két miniszteri rendelet azonban visszatetszést szült az intéző testületben. Az egyikben a kultusminiszter ur,

mult évi 30828. sz. alatt, az egyöntetűség és ellenőrzés érdekében, hogy az iskolai bizonyítványok minden iskolai év végén minden tanulónak kiadassanak. De miután igazgatótanácsunk (f. é. 57 sz. alatt) feliratilag felfejtette iskolánk eddigi gyakorlatát* s kimutatta az okokat, melyeknél fogva ama rendelet ref. gymnasiumokban nehezen fogasítható, miután kimutatta hogy e fennálló gyakorlat az 1883 évi XXX. orsz. t.-cikkkel, jelesen annak 11. és 12. §-ával semmiben sem ellenkezik, másfelől ugyanazon törvény 71. §-a értelmében e gyakorlat meg nem támadható: a kultusminiszter ur f. é. 7835. szám alatt a bizonyítványok kiadása körül eddig követett gyakorlatunkat észrevétel nélkül tudomásul vette.

Majdnem hasonló közvetítést igényelt az az utasítás is, melyet a kultusminiszter ur a felekezeti középiskolák meglátogatása és azokban a főfelügyeleti jog gyakorlása iránt az orsz. középiskolai törvény 46. §-a alapján adott ki. Az igazgatótanács, noha meggyőződött arról, hogy ezen utasítás oly intézkedéseket foglal magában, melyek akár az intézet 46. §-val, akár ugyanazon törvény 71. és 8. §§-ban biztosított jogainkkal ellenkéne s ezekbe ütközne, ha az utasítás végrehajtása tapintatos és avatott férfiakra bízatik, mind a mellett tekintve ezen ügy általános, egész egyházunkat érintő s érdeklő természetét s tekintve másfelől azt, hogy ellene két kollegium részéről felszólamlás történt: czélszerűnek s az egyházi törvény 61. §-a értelmében kötelességének is tartotta fölterjeszteni az egyetemes konventhez, mely bivatva van felőle az öt egyházkerületet egyformán kötelezőleg határozni.

A felhozottaknál kisebbrendű ügyek előadásával nem fárasztom a főtiszt. közgyűlés becses figyelmét. A felhozottak is elég világos tanujelei annak, hogy középiskolai tanügyünk végre bizonyos megállapodás stadiumába kezd jutni. Majdnem mindaz, mit törvényekkel és rendeletekkel el lehet intézni, el van vagy a legközelebbi jövőben el lesz intézve.

Szintugy jól esik lelkenek a főtiszt. közgyűlés figyelmét, mely annyi éveken át a törvényalkotás és tervezés magas politikája felé volt fordítva, most végre azon munka felé fordítani, mely nem a fórumon, hanem az iskola falai közt foly. És ez hasonlíthatlanul fontosabb része a munkának, melyet kollegiumainkban — hála a gondviselésnek — oly férfiak végeznek, kik nem várnak mindent kívülről, törvényektől és rendeletektől, kik a bekövetkező balsikerért nem a törvényt, hanem önmagukat teszik felelőssé.

Kollegiumaink 188³/₄ évi állapotát a haladás folytonossága, számot tevő szakértelem és buzgalom jellemzik.

A statisztikai adatok majdnem tökéletesen megegyeznek a megelőző évével. A theologiai akademián, a 7 gymnasiumban és a megfelelő elemi osztályokban tanult összesen: 2553 növendék. Tanított 136 tanár s illetőleg tanító. A részletekre nézve csatolom 1. és 2. számú rovatot kimutatásomat, mely az egyes kollegiumok népességi

* *Jegyzet.* Erdélyi ref. kollegiumainknál az évi bizonyítványok kivétele a tanulók által mindig fakultatív, nem obligat volt s intézetenként meghatározott díj lefizetéséhez van kötve. A kiadott bizonyítványokról nyilvántartási jegyzőkönyv vezetetik s kiadása az osztályzati anyakönyvbe is bejegyeztetik, tehát másodlatokkal való visszaélések nem fordulhatnak elő s másodlatok csak előjárósági határozattal adatnak ki. E fennálló gyakorlat szerint azon tanulók, kik év végén bizonyítványukat kiveszik, az intézetből kilépetteknek tekintetnek s az intézeti kedvezményeknek (lakás, cipő, koszt, ösztöndíjak) a jövő évre szóló előleges kiosztásánál figyelmen kívül maradnak. Azon tanulók ellenben, a kik évi bizonyítványt ki nem vettek, a nyári két havi szünet alatt is, mint az intézet tagjai, állandóan az iskola fegyelmi szabályai alatt állanak.

mozgalma, az osztályok s tanulók száma, nemzetiség és vallás szerinti megosztásuk, valamint a tanerő mennyi- és minősége felől részletes felvilágosítást nyújt.

A kellő időben megtartott közvizsgálatokon megállapított tanulásbeli előmenetelt illetőleg csatolom 3. szám alatt a részleteket feltüntető kimutatást. E szerint nyert osztályzatot a gymnasiumok 45 osztályában összesen 1321 ifjú, és pedig 24.45% kitünőt v. jelest; 54.52% I. rendűt; 21.03% II. rendűt. A 23 elemi osztályban osztályoztatott, zárvizsgálat alapján, 863 gyermek, még pedig: 33.85% kitünőt v. jeles; 45.50% I. rendű és 20.65% II. rendű osztályzattal. Papi hivatalra képesítve kibocsátott 14 papjelölt; néptanítói oklevéllel 7 tanítójelölt.

Az érettségi vizsgálatok eredményéről melléklem 4. szám alatt a rovatos kimutatást. Érettségi vizsgálatra jut lentkezett N.-Enyeden 16, Kolozsvárt 26, M.-Vásárhely-22, Sz.-Udvarhelyt 21, Zilahon 13, Szászvároson 9, összesen 107 ifju. Ezek közül érettnak nyilvánított 93, visszavetett egy évre 7, kevesebb időre 6, összesen 13. A visszautasítás az írásbeli dolgozatok alapján történt: N.-Enyeden, Kolozsvárt és Zilahon; szóbeli feleletek alapján M.-Vásárhelyt. Javitó érettségi vizsgálat tartott mult évi szeptember havában, M.-Vásárhelyt, a hol 6 ifju javított, s ezekkel az érettek száma 99-re emelkedett.

E vizsgálatok immár kettős ellenőrzés mellett, az egyházi részről kinevezett elnökök alatt és kormányképviselők jelenlétében tartattak meg, kik törvényes megbízatásukat tapintatosan, az átmeneti időszak nehézségeit is mérlegelve, hajtották végre, a mi az illető igazgatóságok azon óhajlásában nyert kifejezést, hogy vajha a legközelebbi alkalommal ismét ugyanazon, a helybeli körülményekkel már közelebről megismerkedett egyének lennének meg körünkben. Ez meg is történt, kineveztetvén az idei érettségi vizsgálatokhoz dr. Szabó Károly N.-Enyedre és Szászvároson, dr. Szász Béla Kolozsvárra és M.-Vásárhelyre, dr. Jenei Viktor Sz.-Udvarhelyre és dr. Kolozsvári Sándor Zilahra kormányképviselőkkül.

Az egészségügyi viszonyok mind a 7 kollegiumban annyira kedvezők voltak, hogy a tanítás egész éven át fennakadás nélkül folyhatott.

Az ifjúság magaviselete általában dicséretes volt. Sajnos, hogy akadott a theologiai akademia hallgatói közt 2, és a néptanítóképző-intézet növendékei között is 2, kiket az iskolai, főleg az együttlakási törvények többszörös áthágása miatt el kellett távolítani. Kolozsvárt is kettőre a kizárást, többekre magasabb fokú büntetést kellett alkalmazni az illetők élvsovár, önző cselekedeteik miatt. Hasonló okokból: kihágások, ismételt kocsmai duhajkodások miatt utasított ki három tanuló a m.-vásárhelyi kollegiumból is. A többi kollegiumokban nem fordultak elé hasonló erélyes intézkedést igénylő esetek.

A felmerült kivételes eseteket is ellensúlyozza az az öröndetes tény, hogy az ifjúság tekintélyes része az iskolák által nyújtott alkalmat felhasználva, önmunkásságuk útján is igyekezett tehetségeit tovább fejteni. Erről tanuskodik a kitűzött pályakérdésekre beadott dolgozatok száma s tartalma. Különös dicséretet érdemel a theologiai akademia ifjúságának önképzőköre, melyben tudományos kérdések megvitatásán kívül a gyakorlati papi teendők elvégzésében is ügyességre, tőkélyre törekednek a leendő papok. Ez évben a tanítóképzőintézet is jelelt adta önképző törekvésének. Kolozsvárt mindenik pályakérdés beérkezett 10 pályaműben megkapta szerencsés megoldóját. Ezen felül az önképzőkör munkássága is szép eredményt mutatott fel. A szépirodalmi műfajok, a történelem, irodalom s aesthetika köréből néhány komoly

törekvést s tehetséget eláruló munkát bíralt meg a kör. M.-Vásárhelyt sikeresen fejtették meg a tanári kar által kitűzött pályakérdéseket; az önképzőkör is dicséretes szorgalmat fejtett ki, francia nyelvet 23-an tanultak, azonban a testgyakorlásban zene-, énekben s rajzban elért eredmények kevésbé kielégíthetők. A sz.-udvarhelyi s szászvárosi tanárok szintén dicsérettel tüntették ki a vezetősök alatt álló ifjúság önmunkásságát.

A jó erkölcs és szorgalom jutalmazására, a szegény, de jeles tanulók segélyezésére kiosztatott mind a 7 kollegiumban 11 drb. cs. kir. arany, 21 drb. ezüst huszas, 2 drb. 10 frankos arany, 24 véka gabona és 23,865 frt. 84 kr.

A kegyes alapítók sorába lépett t. Csontos János földbirtokos úr, ki a jó igyekezetű székely fiak számára alapítandó „tápláló intézet“ alapjából 1000 frtot o. é. tett le a m.-vásárhelyi kollegium pénztárába, oly feltétel alatt, hogy a kamatok mindaddig a tőkéhez csatoltassanak, a míg 5000 frtra o. é. növi ki magát. Akkor ezen tőke kamatjából a m.-vásárhelyi kollegium gymnasiumában tanuló szegénysorsu székely fiuk, valláskülönbség nélkül a legszükségesebb élelemmel látandók el.

A könyvtárak, gyűjtemények és iskolai szerelvények részint ajándékozás, részint vétel útján célirányosan gyarapodtak. A rájuk fordított költség meghaladja (együtt a 7 kollegiumnál) a 3500 frtot. S.-Szentgyörgyön a közkönyvtár sok éven át folyt rendezése befejeztetett és szakszerűen felülbiráltatott. Felülbíró dr. Szabó Károly egyetemi tanár s erd. muzeumegyesületi könyvtáros szakvéleménye szerint e becses könyvtár, mely legnagyobb részben a gr. Teleki Domokos és gr. Mikó Imre értékes adományából alakult, oly helyesen, czélszerűen van rendezve és czimtarozva, hogy valóban óhajtható volna, bár hazai intézeteink minden könyvtárában hasonló rendet, pontosságot és tisztaságot lehetne tapasztalni.

Sitt helyén valónak látom annak felemlítését is, hogy a kultusminiszter ur, az országos középiskolai törvény 46. §-a adta jógával élve, megbízottjai által meglátogatatta az összes kollegiumokat s a megbízottal kiküldött tankerületi főigazgatók egyen-egyen megelégedésöknek s gymnasiumaink felszerelése iránti elcsmeresőknek adtak kifejezést.

Még csak kevés időre, a népiskolai főbb mozzanatok meghallgatására kérem s veszem igénybe a főtiszt. közgyűlés szives türelmét.

A közelmúlt iskolai évben fennállott s működött erdélyi egyházkerületünkben összesen 410 ref. felekezeti népiskola. E tekintélyes számú iskoláktól begyűlt statisztikai adatok rovatos kimutatását 6. szám alatt ide csatolom betekintés s megismerés végett. Több éven át szerzett tapasztalatom alapján annyit jólélekkel jelenthet ek, hogy egyházmegyénk és püspöki vizsgálat alatt álló e y-házközségeink lelkiismeretes buzgósággal igyekeztek ez idő szerint is a népoktatás ügyét éber figyelemmel kíséreni s annak előmozdítására saját hatáskörükben minden lehető intézkedést megtenni. És ha az e tekintetben elért eredményeket általánosságban vesszük szemügyre, nincs is okunk a panasza, mert a népoktatási törvény hatályba lépésétől mostanig terjedő időszak alatt egyházkerületünk népoktatása is sokat fejlődött s a fejlődésben mutatkozó haladást a régi állapottal hasonlítva össze, hanyatlásról jelenleg épen nem lehet szólni.

Ámde erd. ref. egyházkerületünk hazánk oly részében fekszik, a hol annyi különböző nyelvű s vallásu, szivben s érzelemben — fájdalom nem mindenkor és nem mindenütt testvériesen összeforrt népek laknak; a hol a közoktatás eredményét — épen a mondott okok miatt — nemcsak általános, hanem azon nemzeti politika szem-

pontjából is kell vizsgálnunk, mely ugy az államkormány-
nak, mint felekezeti hatóságainknak azt teszi kötelessé-
günkké, hogy a népoktatás emelésére czélzó intézkedések-
nél, az általános közművelődési érdekek mellett, első sor-
ban a magyar nemzetiség és államiság biztosítékairól s
a nemzeti érdekek megvédéséről gondoskodjunk. Ha egy-
házkerületünk népoktatási állapotát ilyen szempontból is
tekintjük, akkor már sok tekintetben nem vagyunk s
nem lehetünk megelégedve.

Nincs miért titkolnunk, hogy egyházkerületünk több
egyes nemzetiségű hitközségében sem hitsorsosaink, sem
más felekezetek népiskolát egyáltalában nem tartanak;
többekben az iskoláknak nevezett intézmények annyira
silányak, hogy a törvény kellékeinek meg nem felelnek
s azt, hogy a törvény ide vonatkozó intézkedéseinek, mint
egyházi községek eleget tegyenek, népességi s anyagi vi-
szonyaikat tekintve, még reményleni sem lehet. Az ilyen
vegyes nemzetiségű községek népesedési mozgalmát azt az
elszomorító jelenséget tünteti fel, hogy a magyar faj az,
mely kevesebb szívósságot tanusít nemzetiségéhez s szám-
ban és erőben évről-évre apad, ami — ha rendes elemi
oktatásban részesülne — nem történhetné meg.

Mindezeknek az elszomorító tényeknek részletes fel-
fejtése által sikerült az igazgatótanácsnak az oktatásügyi
miniszter ur ígéretét megnyerni, mely szerint ő nagymé-
ltósága a nemzetiségi szempontból veszélyeztetett pon-
tokon, az illető hitközségek anyagi támogatása mellett, ál-
lami iskolákat fog létesíteni, a mint az állampénztár ere-
je azt megengedendi. (32866—1880 szám). Így történt,
hogy igazgatótanácsunk azokat az egyházközségeket aján-
lotta fel a magas államkormányának állami iskolák szer-
vezésére, végett, a hol hitfelekezetünk sem rendesen fi-
zetett lelkész, sem szakképzett állandó iskola-tanítót nem
tartva, e miatt a magyar nemzetiség fennmaradása veszé-
lyeztetve van. Összesen felajánlott 21 egyházközséget, ne-
vezetesen:

- 1) Klopotivát a vajda-hunyadi egyházmegyéből.
- 2) Istvánházát, Gerend-Kereszturt, Csekelakát, Gom-
bást a n.-enyedi egyházmegyéből.
- 3) Györgyfalvát s Szász-Lónát a kolozskalotai egy-
házmegyéből.
- 4) Krasznát (leányiskoláért), Szilágy-Csehet (leányis-
koláért), Diósdot (leányiskoláért) és Böösházát a szilágy-
szolnoki egyházmegyéből.
- 5) Alsó-Töököt és M.-Macskást a deési egyházmeg-
yéből.
- 6) Árpástót, Bonczhidát, Alsó-Ilosvát, Magyar-Ká-
lyánt a széki egyházmegyéből.
- 7) Száp-Ujost és Szász-Máthét a n.-sajói egyházmeg-
yéből.
- 8) Selyét a marosi és Besenyőt a sepsi egyházmeg-
yéből.

Felajánlásában nem mulasztá el az igazgatótanács
különösen hangsúlyozni azt, hogy nevezett helyeken tisztán
s kizárólagosan állami alapon szerveztessenek s tar-
tassanak fenn az iskolák, mert sajnosan tapasztalta, hogy
az olyan vegyes ajku s különböző hitvallású községek-
ben, mint a milyenek a fentnevezettek, nincs meg a köz-
ségi iskoláknak az az erkölcsi sulya, mely az idegen aj-
kuak magyarosításához megkívántatik, de sőt a sokféle
s nem mindig visszautasítható beavatkozások miatt az
olyan helyeken valóságos melegágyai az egyenetlenségnek
s nemzeti gyűlölködésnek.

A főtiszt. Közgyűlés utólagos jóváhagyása reményé-
ben megszűnt, igazgatótanácsai engedély folytán, a feleke-

zeti iskoláztatás: Gerenden, Dálnokon, Székely-Kocsárdon,
Gerend-Kereszturon, Kolozson, Töökön s Esztényben, mi-
után az illető községekben állami iskolák állítottak fel.
Ugyancsak engedélylyel szüntek meg a felekezeti iskolák
Egében, Agyagfalván, S.-Magyaróson, Bögözön, Homoród-
Szentmártonban, Dályán és Bikafalván is, miután a neve-
zett községek községi alapon szervezték iskoláikat.

A minden áron fentartandó szegény ref. népiskolák
felszerelése érdekében 615 frtot tett folyóvá az ig-ta-
nács a krajczáros élő tőke kamataiból részint tanszerek,
részint vallásos tartalmu könyvek (kis biblia, konfirmá-
cziói káté, énekes könyv) beszerzésére, a miből az egy-
házmegyék részéről felajánlott 51 egyházközségi iskola
láttatik el a legnélkülözhetlenebb segédeszközökkel;
névszerint: Haró, M.-Németi, Hosdát, Lozsád, Borberek,
M.-Igen, Sárd, Tövis, Vajasad, Vingárd, Felenyed, Lőrincz-
réve, M.-Szentkirály, Csombord, Bagó, Gombás, Csekelaka,
Istvánháza, S.-M.-Berkes, Koltó-Katalin, H.-Lápos, K.-Ló-
na, M.-Köblös, Alsó-Töök, B.-Ó.-Buda, Szelecske, Radnóth,
Pocstelke, Sövényfalva, Csapó, Királyfalva, Sülye, Harang-
láb, Alamor, Mikeszásza, Kis-Enyed, Tür, Hari, M.-La-
pád, Matisfalva, Hodgya, Héjjasfalva, Szotyor, Gidófalva,
Kézdí-Albis, Al-Csernaton, Bita, Fel-Csernaton (leányisko-
la), Léczfalva, K.-Mártonfalva és Andrásfalva (Bukovi-
nában.)

Elismerésreméltó lendületet vett a felekezeti nép-
iskolák felszerelése a marosi egyházmegyében, a hol az
esperes buzgóssága folytán s a maros-tordamegyei kir. tan-
felügyelő Deák Lajos ur ajánlatára felekezetünk 35 nép-
iskolája kapott 6—70 frtig, együtt 835 frt értékű tan-
eszközöket a kultuszminiszteriumtól. S miután a kultusz-
miniszter ur igazgatótanácsunk sors feliratára 931—1884.
miniszt. szám alatt kinyilatkoztatta vala, hogy szegény
egyházközségek felekezeti iskoláinak eszentul csak az il-
lető tanfelügyelők útján juttathat tanszereket, kiket ez
íránt utasítással látott el, s hajlandó vagyok hinni, hogy
más egyházközségeinkben is tétettek a fentebbihez ha-
sonló lépések; ezekről azonban hivatalos tudomásom
nincsen.

A felfejtett viszonyok s mozzanatok után helyén
való lenne népiskoláink belső értékének a megitélése s
feltárása is. Mit érnek népiskoláink? mennyiben teljesi-
tik feladatukat? mekkora a hatás, melyet a nép értelmi
fejlesztésére s erkölcsi nevelésére gyakorolnak? Erről
azonban nem szólhatok, ez az iskolák individualitásától
s helyzetétől függ, melyet csak egyéni közvetlen megfigye-
lés útján ismerhetünk meg.

Bezárom tehát igénytelen, sok tekintetben hiányos
jelentésemet, mely tisztelettel kérve a főtiszteletű köz-
gyűlést, hogy:

1. Méltóztassék a népiskolák rendezése s felszere-
lése tárgyában tett igazgatótanácsai intézkedéseket tudó-
másul venni.

2. Méltóztassék a collegiumokra vonatkozó s mult
évi 19. jkvi sz. közgyűlési felhatalmazásnak megfelelő
igazg. tanácsai intézkedéseket, nevezetesen a reorganizált
„Rendszabályok, Törvények és utasítások“ című nyomtat-
ványt, a n. enyedi főiskolára vonatkozó specialis utasítá-
ssal egyetemben jóváhagyni s megerősíteni.

Kitünő tisztelettel maradtam a főtiszt. Közgyűlés
Kolozsvárt, 1885. máj. 26 án

alázatos szolgálja
PARÁDI KÁLMÁN.

TÁRCZA.

ŐRTÜZEK.

XXIII.

Egyszóval öntudatos és öntudatlan gondolkozást az egész állat- és növényországban tapasztalhatunk, melynek kimagyarázása végett ezelőtt bizonyos u. n. életerőt (vis vitalis) vettek föl, de a miről a mai tudomány hallani sem akar többé. Mióta a vegyész laboratóriumában számos oly anyagokat képes előállítani, melyeket eddig csupán az állat- és növényország hozhatott létre: az életerőről szóló tan érzékeny vereségeket szenvedett. S ettől eltekintve is, ez az úgy vélt életerő hány meg hány előfeltételhez van kötve? Ugyan fejlődik-e valaha egy tojásból élő lény, ha a szükséges meleget és levegőt megvonjuk tőle? s hol marad az életerő, ha pl. egy tojást zsi-radékkal bekenünk vagy 70° C-ig hevítjük? Ilyenkor talán az életerő megöletik? Hát hol tartózkodott ez életerő akkor, a mikor földünk hőmérséke még nagyon magas volt?

Az életerő semmi más, mint üres szó, egy név, a melylyel korábban az organicus élet jelenségeit igyekeztek kimagyarázni; ez az az x, a megfejthetetlen algebrai tétel, melyet minden megfejthetetlen tüneményre alkalmaztak e helyett, hogy: oka ismeretlen. Oly életerő, mely mint önálló factor az organicus világban uralkodik: nem létezik s ha léteznék is, az volna a kérdés, hogy honnan ered?

A gondolkozási képtelenség kimagyarázása végett a kölcsönös vonzás törvénye mellett a tudomány feltételezi még mint az anyag benne rejlő tulajdonságát a gondolkozást is, de a mely sajátága az anyagnak nem öntudatos gondolkozás, hanem oly alaptulajdonság, mely az általunk u. n. öntudatos gondolkozást eredményezheti. E tulajdonságot épen úgy nem láthatja az ember, mint azokat a kis részeket nem, melyeket a természettudósok atomoknak neveznek, de a melyek létezését el kell ismernünk, valamint azon tulajdonságukat is, hogy ezek képesek egymást kölcsönösen vonzani, mely vonzó erőt mi csak akkor látunk működni, a mikor számos atomok egy testté tömörünek. Így aztán el kell ismernünk, miszerint a vonzó erő is, mint a gondolkozás, az anyag alaptulajdonsága.

De nem szükséges tovább követnünk a tudomány e nemü tapogatózásait s felesleges volna bizonyítgatásába fogni e hozzávetések jogosultságának vagy jogtalanságának; annyi az eddigiekből is világos levén előttünk, miszerint e tudományos ismeretek legfelebb odavezethetnek hennünket, hogy az anyagi világban felmerülő változásokat az atomok mozgására, az időtől független központi erők működésére vihetjük vissza, a mi által mindenben oki összefüggést kereső lelkünk önmagával mintegy kibékülhet. S mi nem vonjuk kétségbe, hogy a reál tudományok nagyszerű felfedezései, alapos kutatásai folytán a világegyetem, mely Laplace szerint „csak egy egyszerű tény s egy nagyszerű igazság“ természet-tudományilag valamikor teljesen meg lesz fejtve, hogy azonban az anyag és az ezzel egynek tekintett erő lényegét valaha tisztán felfoghassuk, megérthessük: ezt a legnagyobb természettudósok is határozottan tagadják; a lelki működést nem is említve, melyről Du Bois Reymond maga úgy nyilatkozik, hogy: „bármily jól ismerjük is agyunk atomainak, hogy p. o. éleny, köneny, széneny, vilany stb; miként mozognak s fejlődnek agyunkban, még

sem foghatjuk fel soha, hogy minő összefüggés van e mozgások s például öntudatunk létrejötte között s általán ezen az uton a legegyszerűbb érzélem előállítása sem magyarázható ki soha.“

Ugyanazért mi tisztelni fogjuk a real tudományokat, ha lehető pontossággal számot adnak arról, a mi e tudomány körén belől történik s bölcsészeti világnézetünk megalkotásánál vívmányaikkal segítségünkre szolgálhatnak a nélkül azonban, hogy kedvükért akár vallásos meggyőződéseinkről, akár ezt kifejező egyházi cultusunkról lemondani szükségesnek s kikerülhetlennek tartanók. Az ember csodálatos lény, szereti a titokzatost, a megfoghatatlant s ha másként nincs, maga készít talányokat magának, csodákat ismer el, hogy aztán mint játszó gyermek azokat ismét megmosolyogva s ledöntse. A nagy mindenség pedig különben is elég talányt tartott fenn magas fejlettséggel dicsekvő korunk számára is, melyek közül egynek megfejtése más száz megfejthetlent tár elénk s folyvást arra figyelmeztet, hogy az anyag mellett valami mást is előfeltételeznünk kell még mint legfőbb tényezőt.

Emberi természetünknek egyik szintén félreismertetetlen jellemző sajátóságát képezi az is, hogy a természet kérlelhetlen törvényeivel szemben minduntalan önállóságra, függetlenségre törekszik s az ember nem érezheti jól magát a természettel szemben, mint véle közeli rokonságban álló lény, ha belátja, hogy ő semmi más valami, mint szigorú törvények szerint működő erők produktuma, hogy feltétlenül ezek mechanismusához van kötve, mely ép azon a módon hozza létre gondolatait, mint a hogyan uralja vérének körfutását. E lidércnyomás alól keres az ember menedéket a vallásban is legelőször, a mely felé való vonzódását a természettudós is teljesen jogosultnak kell hogy elismerje s természeti törvényre kell visszavezetni tudnia.

Magától értetődik, miszerint e természetes vallásos vonzalmat nem szabad teljesen azonosítanunk s igazolnunk a létező vallásalakokkal, melyek némelyike ma már merő csalódásnak nevezhető, sőt némelyik egyenes csalásnak is mondható, mely sokszor nem a legjobb szándékból üzetik az emberek millióival. Hanem azért nem kell félünk attól sem, hogy az emberiség fejlődésében a vallást illetőleg a középkorhoz hasonló visszaélés fog ismétlődni, tudván, miszerint a szellemi fejlődésnek ép úgy megvannak a maga phásisai, mint a hogy ezt az anyagi világban láthatjuk, a mely phasisok között mindenkor szigorú logikai következetességet látunk érvényesülni. Hogy korunk felvilágosodott emberei többé nem hajlandók dogmáktól tenni függővé lelkök nyugalma s még kevésbé hajlandók ezek felett hajba kapni: mutatja a mindinkább elharapódzó vallás iránti közöny; de meg a vallásos eszmék fejlődése nem is elméleti alapon, hanem a vallásos érzélem szüksége által eszközöltetett, melyet Spinoza eme szavai is eléggé mutatnak: „a vallás csak áhitatot, kegyességet követel s nem igaz dogmákat“, mert „a vallás előtt minden dogma igaz, a mennyiben igazi vallásos szükségét fejez ki.“ Hogy a vallásos eszmék és filozófiai tudat között tökéletes kiegyenlítés nem jöhet létre: alig vonható kétségbe; de ez nem is multhatlanul szükséges, mivel a tapasztalás tanítja, hogy míg a vallás mindenki számára való, addig a filozófiai tudatot alig szeresheti meg az emberiség százezredik perczentje, a kikkel szemben legjobb magunkat Jacobi amaz ismert szavaihoz tartani: „A ki hinni tudja, hogy az emberek minden tette a természeti gépies összefüggés folytán jön létre... azal nincs miért vitatkozni. mert a mit tagad, azt szigorú bölcsészeti uton be nem bizonyíthatjuk s a mit bi-

zonyit, azt szigorú bölcsészeti úton meg nem czáfolhatjuk.“ Már Schleiermacher mondá, miszerint: „a közönséges biblia hit, holt hit s nem annak van vallása, ki egy szentírásban hiszen, hanem annak, kinek ilyenre nincs szüksége, sőt önmaga tadna egyet csinálni.“

Vajha mielőbb eljönne az a várva-várt kor, a mikor a tiszta humanitás, a jézusi embertársi odaadó szeretet igazán önmagáért tekintetnek czél gyanánt s nem kellene egy, a sejtelmek honába tartozó úgy vélt igazságért megjárni azon szélesre vert utakat, melyeken igen gyakran vakonhivés, elfogultság, önámítás és hazugság szegődnek utitárs gyanánt!!

SZALAY KÁROLY.

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsavár, 1885. június 11.

Az igazgató-tanács tagjai az ülésteremből testületileg főt. Szász Domokos püspök szállására menvén, Gyarmathy Miklós igazgató-tanácsos meleg üdvözlő szavakban maga és az igazgatótanács tagjai örömet fejezi ki, hogy az egyházkerületi közgyűlés bizalma oly férfit emelt a püspöki székre s livott meg mint egyházkerületi főgondnokot az igazgatótanács elnökségére, kinek eddigi működése teljes biztosítékot nyújt egyházkerületünk közigazgatásának bölcs vezetése iránt; s fölkéri az igazgatótanács elnöki székének elfoglalására. Főt. Szász Domokos püspök a benne helyezett közbizalom által érdeme felett kitüntetettnek érzi magát s meghatottan igéri, hogy lelki testi teljes erejével törekedni fog ezen nagyfontosságú s nehéz megbízatásának betöltésére, de érezve azt, hogy annak valóítására kiváló szüksége van az igazgatótanács tagjainak jóindulatu támogatására: kéri, hogy ajándékozák meg őt az igazgatótanács tagjai becses bizalmukkal. Az igazgatótanács üléstermében megjelenve, elfoglalja az elnöki széket főt. Szász Domokos püspök. Jelen voltak Gyarmathy Miklós, Dr. Kolozsvári Sándor, Dr. Szász Béla, Dr. Jenei Viktor, Parádi Kálmán igazgató-tanácsosok, Szabó Ádám számvevő és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügyek bejelentése és jóváhagyó tudomásul vétele után elhatározott, hogy az egyházkerületi közgyűlésnek a püspökválasztást tárgyzó határozata, kivonatilag, Király urunk Ő Felsege legfelsőbb jóváhagyásának megnyerése végett a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter ur önmltsgához felterjesztetik s a püspöki szék betöltéséről az egyetemes konvent elnöksége és egyházházhatóságok értesítletnek.

A folyó hó 15-re Budapestre egybehívott egyetemes konventre felutazó konventi tagok részére 60 frt uti előleg utalványozása állapított meg.

A zilahi collegium előjárósága felvilágosítást nyújtva azon város által a collegium fenntartására több alkalommal tett és együtt évi 890 frtra menő segély javadalmának 17800 frt, mint 5%-os tőke kifizetése által megváltását tárgyzó szerződvényre nézve: a város polgársága által azon tanintézet iránt tanusított áldozatkészségeért köszönet kifejezése mellett, a szerződvény jóváhagyatott.

A zsbói papilak kiépítésével és a templom kijavításával járó költségek fedezésére a tervrajz és költségvetés jóváhagyása mellett, 2000 frt kölcsön szavaztatott meg, br. Wesselényi Béla patronus afia által felajánlott személyes felelősség mellett; ki felkérte az építkezés intézésének szives elvállalására.

Panasz emeltetvén a széki egyházmegye ügyei vezetésében tapasztalt mulasztások és szabálytalan kezelés

miatt; az ügyiratok áttették főt. püspök afiához illetékes ellátás végett.

A bögözi és bikfalvi iskoláink telkének és épületeinek a községi iskola részére haszonbérbe adását tárgyzólag létrejött szerződvények némi módosítással helybenhagyattak.

Szilágy-szolnoki egyházmegyénk esperese jelentve, hogy tasnádi egyházközségünk iskolai telkének és épületeinek állami iskolai használatra átbecsátása tárgyzóban megállapított feltételeket szilágy megye tanfelügyelője nem szerződvény, hanem nyilatkozat alakjában kívánja kiállíttatni, a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter ur ő mltsghoz felterjesztés intéztetik a végett, hogy a kétoldalulag kötelező megegyezésnek mindkét fél jogait és kötelezettségeit megállapító szerződvény alakjában leendő kiállítása iránt méltóztassék intézkedni.

Ezekon kívül ellátott még kevésbé fontos több ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsavár, 1885. június 27.

— Ft. Szász Domokos szombaton d. e. Marosvásárhelyre utazott.

— Ft. Szász Domokos püspök nem rég 100 frtot küldött a közművelődési egyesületnek; a lefolyt héten pedig 50 frtot küldött dr. Jenei Viktorhoz, mint a „szegény gyermekeket ruhával segélyező egyesület“ elnökéhez. Ez adomány a közgyűlésen tett 1000 frt emlék-alapítvány egyik része. Az egyesület igazgatósága melegen köszönte meg a nemes adományt.

— Lönhart Ferencz erd. róm. kath. püspök 500 frtot küldött a közművelődési egyesületnek sokoronszenvét fejezte ki.

— A kolozsvári ref. collegium zárünnepélye csütörtökön d. e. 10 órakor szívet felemelő módon folyt le. *Herepei* Gergely szivhez szóló könyörgéssel nyitotta meg az ünnepélyt, mire dr. *Csernátóni* Gyula felolvasta a megjutalmazott és pályadíjat nyert tanulók hosszú névsorát, hogy aztán dr. *Hegedüs* István az igazgatói beszédek egyik remekét mondja el. Nem terjeszkedünk ki e formailag gyönyörű, tartalmilag gondos és kimerítő beszédre, csak azért, hogy egészében való elolvasására kérjük olvasóinkat, midőn ez évszázó a szokott évi értesítőben megjelenik. Kiemeljük azonban már itt a beszéd két időszerű passzusát, az egyik kezdő, a másik záró. Így hangzanak, „Új korszakot nyitott meg a lefolyt tanév, de ép azért átmeneti jelleggel bírt. Az egyesületes gymnasium jellegét, szellemét hiven törekedett kifejezni, de a régi szervezettől a tanterv egyes vonásait egyszerre eltörölni didaktikai vétség lett volna.“ — A másik: „Befejeztük az átmeneti évet. A jövő év bizonytalan esélyei előttünk lebegnek. A magyar kormány azon nemes elhatározása, hogy az államsegély kérdését hajlandó a konvent által óhajtott alakban: a konvent útján való segélyezés alakjában oldani meg: az anyagi jobblét és a fokozottabb igényeknek megfelelő téren. És e csalódásban gazdag életben mégis csak egyetlen táplálékunk a reménység. Nem, nemcsak a reménység. Az élő hit, mely soha meg nem szegyenit.“ — Az ünnepélyen díszes közönség volt jelen.

— **Pável Mihály** nagyváradai gör. szert. kath. püspök tavaly 50,000 frtos alapítványt tett, „Pável püspök segélyezési alapítványa“ czim alatt, melynek czélja az egyházmegyei összes kegyes alapítványokat a szükséghez képest segélyezni. E segélyezési alapot f. hó 16-án nyolczvanezer forintra emelte.

— **Selimbria érseke Szamosujvártt.** A bécsi mechtaristák főbbása és selimbriai érsek, dr. *Esztogár Adeodat Vártán*, e hó 19-én Szamosujvárt járt. Harangok zúgása közt fogadták. Az érsek egészen jó magyarsággal köszönte meg a fogadtatást.

— **Az erd. róm. kath. status** közelebről elhatározta, hogy minden gymnasiumtól két tanárt 100—100 forint segélyben részesít, hogy a kiállítást megtekintésük, tanulmányozzák s a mennyiben történészek volnának, a történelmi kongressuson is megjelenjenek.

— **Kerkápoly Károly** jun. 20-án tartotta esküvőjét *Gömbös Petronella* urhölgygel Hőgyészen.

— **A hercegprimás** a magyar nyelv kötelező tanítása ügyében f. hó 8-án rendeletet intézett főegyházmegyéje papságához és tanítóihoz, melyben figyelmezteti a papságot és az iskolaszékeket, hogy oly egyének, a kik a magyar nyelvet teljesen, vagy annyira nem bírják, hogy az iskolákban sikerrel taníthatnák, tanítókká többé nem választhatók.

— **Conventünk.** A jun. 15—17-ig tartott konvent határozatait röviden itt összegezzük, hogy olvasóink az új évnegyedre ne kapjanak folytatásos cikket. Mint irtuk volt, a kultusminiszteri leirat a közjogi és iskolai bizottságnak adatott ki. Azok véleményét a konvent nagy többséggel elfogadta. Ezen véleményben elvül van kimondva, hogy segélyezés végett csak olyan középiskolákat ajánljanak az egyes egyházkerületek, a melyek egyáltalában nem képesek *önerejükkel megfelelni* az újabb törvénszabta feltételeknek. Ugyanezen vélemény alapján elrendeltetett egy a konvent által választott bizottság felállítása, a melynek feladata leendő minden segélyezési ügyben a szükséges adatokat összeszerezni, s az egyházkerületek ajánlata alapján az államkormány megbizottjaival érintkezésbe lépni. E vélemény ellenében Fejes István indítványozta, hogy egy határozati javaslat készíttessék, a melyben a kormány ismételve fel legyen szólítandó, hogy az álta' a nyújtott segélyt minden feltétel nélkül adja. A tulnyomó többség azonban végre is a bizottság javaslatát fogadta el, nem lévén hajlandó 100,000 frt segélyről indokolatlan félszóból lemondani. Azt is irtuk volt, hogy az utolsó napi gyűlést a püspökök és főgondnokok főrendi tagságának kérdése foglalta el. E kérdésben a javaslatétel tudvalevőleg szintén a közjogi bizottsághoz utasított. Tisza Lajos, Szász Károly és Szilágyi Dezső megnyugtatták a tiszáninneri kerületet s mint már mult számunkban jeleztük, a convent elfogadta a közjogi bizottság javaslatát.

— **Sebestyén József minorita fráter** a maros-vásárhelyi zárdában kétszer rálőtt Csáky Dénes zárdafőnökre s azt súlyosan megsebesítette, aztán fogságában a minap öngyilkossági kísérletet követett el. A zárda megzavart ügyeinek rendbehozatala céljából Beré-

nyi Gedő tartományi főnök Aradról Maros-Vásárhelyre érkezett.

— **A nagy-borosnyói ref. papi állomásra** folyó hó 14-én *Zágoni Pál* oltszemi lelkész választatott meg — 40 szavazattöbbséggel — *Bedő Ferencz* petki ref. lelkészszel szemben.

— **A közművelődési egyesület** örökös és alapító tajaiként június 21-ig *tizennégy* örökös és *négy-száznegyvenhat* alapító tag lett bejelentve. Az örökös tagok közt egy 5000 frtlal, kettő 1000—1000 frtal szerepel. Az alapítók közt van egy 2000, hat 1000—1000, tizenhét 500—500 és többen 300 és 200 frttal. Az örökös tagok sorában előkelő városok, kaszinók, egy vármegye, egy pénzüzet és egy hazafias célra alakult bizottság. Az alapítók sorában a magyar társadalm, politikai és kulturális élet előkelői. Zászlós urak, egy miniszter, az arisztokrácia, városok, olvasó- és társalgó-egyletek, egyházi-, kereskedő-, ipar-, birtokossági-, ifjusági- és tantestületek, hivatalnoki- és tanári-karok, nőegyletek, jegyző-egyletek, pénzüzetek, politikai körök, három püspök, orsz. képviselők, főispánok, tanárok, hírlapírók, földbirtokosok, kereskedők, iparosok, hivatalnokok. Arisztokráciánk közül aláirt: *Andrássy (4), Appony, Atzél, Barcsay, Batthyány (4), Bánffy (9), Bethlen (7), Béli, Bornemisza, Csáky, Csekonics, Cziráky, Desswffy, Degenfeld, Esterházy (4), Erdődy, Gyürky, Haller, Huszár, Jósika (4), Károlyi (6), Kemény (4), Kosuth, Kuún, Somsich, Szapáry, Szentkereszty, Széchenyi, Szilávy, Teleki (11), Tisza. Wass, Wenkheim, Wesselényi, Zeyk (6), Zichy.*

— **Esdő szózat.** Nagy tüzvész dult június hó 9-én Lukán, Bodroglközön. Egy rozszlelkü asszony saját hajlékát gyújtá fel, s a rekkenő hőségben, rövid negyedóra alatt, 32 családot fosztott meg hajlékától. Az elemeknek minden neme meglátogatta e szegény községet. Az 1880-ik évi Tiszaáradás mindenét viz alá temette; e hó elején jégeső tette pusztává határát: most csaknem fele lett léngok martaléka. Legnagyobb csapás érte azonban szeretett ifju lelkésztársunkat, *Fürjész Tamást*, ki otthon uem lévén, iskolalátogatási körében volt; mindenét a régi rozsz szerkezetü épület romjai alá temette. Szomszédja gyűlván meg, mentéséről szó sem lehetett. Fölhivom azért tisztelendő lelkésztársaimat, hogy magok körében gyűjtéseket eszközölve, szerencsétlen lelkésztársunk, s egyháza iránti részvétőknek tettekben is adjanak kifejezést, s gyűjtésüket vagy e lapok szerkesztőségéhez, vagy károsult lelkésztársunkhoz (u. p. Sárospatak) sziveskedjenek küldeni.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS.

Jövő számunkkal új évnegyed kezdődik. Hogy az előfizetések a *harmadik* évnegyeddal is mintegy egészen elől kezdődhessenek, gondoskodtunk, hogy a folyó cikkek e számban teljesen befejeztessenek, s hogy nagyszámu kézirataink az új számmal kezdődjenek meg. A lap kezelését illetőleg minél pontosabb expeditióról gondoskodtunk.